



türk tabipleri birliği

mesleki sağlık ve güvenlik dergisi

turkish journal of
occupational
health and
safety

- © İşçi Cinayetlerinin
Politik Ekonomisi
- © Madenlerde
İş Kazaları
- © Antikapitalist
Paradigma ve
İşçi Denetimleri
- © Sağlık
Çalışanlarında
İş Kazası
- © Dr. Coşkun Canıvar
İşçi Sağlığı
Mücadelesi
- © Kapitalizm
Doğa Yıkımları
ve Toplum Sağlığı

turkish medical association

EMEK-GÜCÜ
KÂR

$P-M-P'(P+\Delta P)$

ARTI-DEĞER

$P-M...R...M'-P'(P+\Delta P)$

İŞÇİ SAĞLIĞI

İŞÇİ CİNAYETLERİ

53

ISSN 1302 - 48 - 41 üç ayda bir yayımlanır Temmuz-Ağustos-Eylül 2014

Fotoğraf: Dr. Ali İhsan ÖKTEN



johs(turkish)
turkish journal of
occupational
health and
safety

Editörler

Celal EMIROĞLU
Levent KOŞAR

Yayın Kurulu

Sedat ABBASOĞLU
Onur BAKIR
Nilay ETİLER
Denizcan KUTLU
Meral TÜRK

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Turhan AKBULUT
Prof. Dr. İbrahim AKKURT
Prof. Dr. Gazanfer AKSAOĞLU
Prof. Dr. Remzi AYĞUN
Prof. Dr. Nadi BAKIRCI
Prof. Dr. Yasemin BEYHAN
Dr. Yıldız BİLGİN
Dr. Nihal COŞKUN
Prof. Dr. Yücel DEMİRAL
Doç. Dr. Mustafa DURMUŞ
Av. Hacer EŞİTGEN
Prof. Dr. Çağatay GÜLER
Av. Mustafa GÜLER
Dr. Ö. Kaan KARADAĞ
İsmail Hakkı KURT
Prof. Dr. Mustafa KURT
Yıldırım Koç
Prof. Dr. Nergis MÜTEVELLİOĞLU
Fiz. Müh. Haluk ORHUN
Prof. Dr. Güzin ÖZARMAĞAN
Prof. Dr. Gamze YÜCESAN ÖZDEMİR
Av. Dr. Murat ÖZVERİ
Prof. Dr. Kayhan PALA
Prof. Dr. Ahmet SALTİK
Psik. Dr. Nazlı Yaşar SPOR
Tim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. Nevin VURAL
Prof. Dr. Mehmet ZENCİR

Türk Tabipleri Birliği Adına Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Dr. Bayazıt İLHAN

Yazışma Adresi

Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi
Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi
Şehit Daniş Tunalıgil Sokak No: 2 Kat:4 Posta
Kodu: 06570
Demirtepe/ANKARA

Telefon

0 312 231 31 79 (Pbx)

Faks

0 312 231 19 52 - 53

http://www.ttb.org.tr/msg
e-posta: msg@ttb.org.tr

Hazırlık ve Tasarım

Yeter CANBULAT - TTB

Basımının İletişim Bilgileri ve Basım Yeri

Başak Matbaacılık ve Tan. Hiz. Ltd. Şti. Ankara
Tel: (0.312) 397 16 17

Yapım

Mucize Reklam
Tel: 0 312 417 10 56

Basım Tarihi

1 Mayıs 2015

Yayın Türü

Yerel Süreli (3 aylık)

Tiraj

3.000 adet

Logo ve Kapak Hakkı TTB'ye Aittir.

Dergide Yayımlanan Yazıların Tüm Sorumluluğu
Yazarlarına Aittir.

t ü r k t a b i p l e r i b i r l i ğ i

mesleki sağlık ve güvenlik d e r g i s i

Üç ayda bir yayımlanır Temmuz-Ağustos-Eylül 2014

53

EDİTÖRDEN

Levent KOŞAR

1

İŞÇİ CİNAYETLERİNİN POLİTİK EKONOMİSİ

Ramazan TÜRKMEN

2

**MADEN FACIALARI KADER Mİ?
BU İŞİN FITRATI MI?**

Mehmet TORUN

10

**CİDDİ VE ÖNLEYİCİ BİR 'MADENCİ DENETİMİ'NİN
İHDASI VE BEKASI İÇİN; KAMUSALLIĞI DİRİLTEBİLECEK
ANTİKAPİTALİST MÜCADELE PROGRAMI GEREKİYOR!**

Tayfun ÖZUSLU

14

**ANKARA'DA BİR ÜNİVERSİTE HASTANESİNDE
ÇALIŞAN SAĞLIK PERSONELİNİN GEÇİRDİĞİNİ İFADE ETTİĞİ
İŞ KAZALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

Asiye UĞRAŞ DIKMEN, Volkan MEDENİ, İrem USLU, Sefer AYCAN

22

İŞÇİNİN SAĞLIĞINI KORUMAK 'SUÇUNDAN'

DR. COŞKUN CANIVAR'A

'KADEME DURDURMA CEZASI' VERİLİYOR!

Mehmet KAYA, Coşkun CANIVAR

30

**KAPİTALİZMİN NEDEN OLDUĞU DOĞA YIKIMLARI
VE TOPLUM SAĞLIĞINA ETKİLERİ**

Ali Osman KARABABA

32



EDİTÖRDEN

Dünya Sağlık Örgütü iş kazasını “önceden planlanmamış...olaylar”, Uluslararası Çalışma Örgütü ise “...beklenmeyen, önceden planlanmayan bir olay” olarak tanımlıyor. Sanki kapitalist üretim ilişkileri ve buna karşılık gelen üst yapı kurumları planlı-programlı değil...

Oysa ki; İş kazasını sınıf bağlamından kopararak tanıma sokan ve bu anlamda “sınıfsallığı perdeleme” görevi üstlenen her iki örgütün de sermayenin kolektif temsilcisi olan kapitalist devletlerin desteğinde ve politikaları doğrultusunda kurulduğu biliniyor.

Politikanın “kristalize olmuş iktisat” olarak tanımlanmasının üzerinden epey bir zaman geçmesine rağmen; iktisat politikayı, politika da iktisadı çağırmadan edemiyor ve “perdeler aralanıyor”. Politik-ekonomi analizlerimiz de olmazsa olmaz bir ihtiyaç olarak varlığını hissettirirken; “İktisadın emeğinden, emeğin politik-siyasi iktisadı”na doğru bir çözümleme ise bizleri anlamlılık düzeyinde tartışmaya davet ediyor. Aslında bu davetin tarihselliği; David Ricardo’nun sistemleştirdiği ve Karl Marx’ın toplumsallaştırdığı, sırtını “üretken eylemin nesnelliği”ne dayayan “emek-değer kuramı” ile bunun karşısındaki “fayda-değer kuramı” tartışmalarına uzanır.

“Emek-değer kuramı” işçi sınıfının sermaye sınıfı tarafından sömürülüştüğünü görünür kılarken, “fayda-değer kuramı” ise sermayenin egemenliğini yeniden üretmek için “toplumsal ahengi” öne çıkarır ve “sınıfsal perspektife perdeleme getirir.” Tablonun görünür kılınması için; gözümüzü sağa kaymış merkezden sola kaydırma ihtiyacı hasıl olurken, “kuramsal hümanizma”nın “hassasiyet perdelemesinden çıkıp” gün ışığına kavuşmak ile söylemimiz ve eylemimize yön verecek kavram setlerimiz sınıfsal içerikle mayalanır.

Tarihselliğe doğru bir arkeolojik kazı yaparsak; Antik Yunan’da Aristo şehir-devletinin, Ortaçağ’da skolastikler kilisenin hizmetindeyken, erken kolonyalist/merkantalist dönemde henüz oluşmakta olan ulus devletlerin ise kolonyal ticaretin kaymağını yiyen tüccarların hizmetinde olduğunu görürüz. Nasıl ki; İskoç Aydınlanmacıları yükselişe geçen imalatçı burjuvazinin hizmetindeyse (Yahya M. Madra), Dünya Sağlık Örgütü ve Uluslar arası Çalışma Örgütü’nün de “iş kazası” kavramı tanımını yaparken kapitalizmin ve onun kolektif temsilcisi olan modern ulus devletin hizmetinde olduğu artık “perdelenemez hale gelmiştir.”

6331 Sayılı “İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası” bilindiği üzere “işçi cinayetlerinin sorumlularını perdelemeye” koyulurken; “Kuramsal hümanizmanın” gölgesinde olup da kendisine işçi sağlığını dert edinenlerin bir cenahı da iş kazalarından ve meslek hastalıklarından ölümleri sınıfsal bağlamından kopararak, “işçi cinayeti” kavramı yerine “yaygın kullanımın kabulü yanılıgına düşerek” “iş cinayeti” kavramsallaştırmasına varmıştır. Oysa ki; Sınıflı ve sınıfsız toplumlarda “İş” bir üretim organizasyonuyken, “işçi” kendisini de yok edecek olan bir sınıfsallığa gönderme yaparak kapitalizmi hedef alır. Bu nedenle sınıflı toplumlardaki iş kazası “işçi cinayeti” iken, sınıfsız toplumlardaki iş kazası ise “gerçek bir iş kazasıdır”. Çünkü “üretimin toplumsallığı ile temellükin bireyselliği” çelişkisi üzerinden yapılan, “perdelenemez bir toplumsal düzen” tartışmasının zemin tuttuğu kavramsallaştırma asıl olan.

15 yılını geride bırakan Dergimizi örgütlerken aynı zamanda Dergimizin bizleri zenginleştirerek örgütlediğini de görmekteyiz. Evet, Dergi’de emeği geçenlerin bu karşılıklı örgütlenme sürecinde kavram setlerinde bilimsellik gereği tartışmaları olmuştur ve bu geliştirici-dönüştürücü tartışmalarla yol almaya devam edilecektir. Bu bağlamda; elinize ulaşan sayımızda “iş kazaları izlekli” bir yoğunlama gerçekleştirirken;

İş kazalarının ekonomi-politiğinden doğru tartışma açmayı uygun gördük. Ve iş kazalarının ekonomi-politiği olur mu? Yoksa; “Değişim karşılıklı ‘rıza’ ile yapılır ve değişilen her şey ekonomi politiğin alanına girer. Bu nedenle işçi cinayetlerinin ekonomi politiği yapılamaz.” mı? Tartışmasına davet ediyoruz!

Risk yönetim süreçlerini “ele geçirme politikası” olarak değerlendiren; “teknolojinin ve onun özellikle ‘bilimsel’ olanının zararsız ve diğer politik yaptırımlardan bağımsız olduğu varsayımını yaratan” ve “Toplam Kalite Yönetimi”nden kök alan ISO, OHSAS ve onun matruşkasının doğurduğu risk değerlendirme tekniği/yöntemi ile “matris cebiri içinde perdelemeye çalışılan” işçilerin sermaye tarafından denetimini “özyönetimin en önemli bileşeni olan işçi denetimi” ile anti-kapitalist bir paradigma ekseninde aşmak mümkün mü? Tartışmasına davet ediyoruz!

Nasıl ki; Soma’da toplu işçi cinayeti sanıklarını korumaya çalışan “mahkemenin perdeleme işlevini” işçi yakınları, işçiler ve örgütleri ortadan kaldırırsa, Dergimiz de “kuramsal hümanizma”nın kavram setlerinden doğru üretilen “ideolojik-politik argümanların perdeleme işlevini” her daim açık etmeyi önüne bir sorumluluk olarak koymuştur.

Standartlar, Akreditasyonlar, ISO’lar, OHSAS’lar, Risk Yönetimi, Risk Değerlendirmesi, Kadın İşçi Sağlığı gibi tartışma bantlarıyla davetimiz devam edecektir...



İŞÇİ CİNAYETLERİNİN POLİTİK EKONOMİSİ

Ramazan TÜRKMEN

Wilhelm Wolff Toplum Araştırmaları Derneği

W. Petty'den başlayan ekonomi politik, burjuva toplumun gerçek üretim ilişkilerini araştıran bir bilim olarak kapitalizm ile birlikte ortaya çıkar. Ekonomi-politik toplumsal üretim ve dolaşımın/paylaşımın bilimidir. Kapitalist öncesi üretim biçimlerinde toplumsal artığa zor yoluyla el konulurken, kapitalist topluma geçildikten sonra artığa el koyma değişim yoluyla gerçekleşir. Artığa ister despot, ister köle sahibi ya da isterse derebey el koy-sun, zoru ekonomik bir unsur olarak kullanır. Henüz toplumsal sürecin bu aşamasında üretim, kullanım değeri yani gereksinim amacıyla yapmakta, sadece üretim fazlası ürünler pazara götürülerek meta niteliği kazanmaktadır. Eğer doğrudan üretici bir ürünü değişim amacıyla ihtiyacından fazla üretmişse, onun bu fazla üründen muradı, kendisinin üretmediği bir kullanım değerlerine ulaşmaktır. Örneğin tahıl üretimine uygun topraklarda üretim yapan bir doğrudan üretici elindeki fazla ürünü, pazarda paraya çevirir. Bu para ile ulaşmak istediği ürün, kendi üretim koşullarında üretmediği şarap, yağ, tuz vb olabilir. Pazara götürdüğü kısım onun ihtiyaçlarının fazlasına değil, üretmediği kısma tekebül eden bölümüdür. İhtiyaçlarının fazlasına ise despot, köle sahibi ya da derebey tarafından el konulur. Bu el konulan kısım kapitalist öncesi üretim biçimlerinde artık ürün olarak adlandırılır. El koyma zora dayalı bir eylem olduğu için herhangi bir ekonomik yasanın bu eylemi yönettiğinden söz etmek mümkün değildir. Sadece ürünün meta haline gelen kısmı için değişim yasaları işler. Ancak bu yasalar toplumsal hayatın tümünü belirleyen yasalar değil doğrudan üreticiler için asıl üretimin kısıynda kalan kısmını, despot, köle sahibi, derebey için ise lüks tüketimi karşılayan kısmını ilgilendirir. Ne zaman ki özel mülkiyet sermaye, doğrudan üreticiler de işçi biçimini alır, işte o zaman tüm üretimin amacı değişim halini alır. Özel mülkiyetin sermaye, doğrudan üreticinin işçi biçimini alması ile bütün toplum meta sahibi niteliğine bürünür. İşçiler emek-güçlerine (üretebilme potansiyellerine), sermaye sahibi olarak kapitalistler ise

tüm üretim ve tüketim araçlarına meta olarak sahiptirler. Tüm toplum, değişim toplumu haline gelmiştir. Marx bu üretim tarzını genelleşmiş meta üretimi olarak tanımlar. İşte tarihsel olarak bu aşamaya gelindiğinde üretimin ve değişimin yasaları, toplumsal hareketin yasaları haline gelir. Artık ekonomi politik bilimi aracılığı ile bu yasaların nasıl işlediği bilinebilir. Bu aşamadan önce aile ekonomisi geçerli olduğu için, toplum için yapılan üretim sınırlıdır. Ancak kapitalizm ile birlikte herkesin herkes için üretimi söz konusu olabilir. Üretim toplumsallaşmıştır; temellük ise bireyseldir. Bu bir çelişkidir ve bu çelişki ekonomi politigin sınıfsal sınırlarını belirler. Burjuva iktisadı bir bilim olarak bu çelişkinin sınırlarına kadar gelişir. Bu sınırlara ulaşıldığında ise sahneyi Marksizmin eleştirisinin alması gerekir. Çünkü Marx ve Engels kendilerini ekonomi politik bilimini bu sınırların ötesine taşıyabilecek sınıfsal zeminine sahip bilim insanları olarak konumlandırmışlardır. Onlar üretim toplumsal ise temellükte toplumsal olmalıdır derler ve yasaların ortaya koyduğu bu çelişkiyi deşifre etmekten geri durmazlar.

Meta; değişilen, emek ürünü olan kullanım değerleridir. Eğer değişimden bahsediliyorsa burada karşılıklı bir onaydan söz ediliyor demektir. Her değişim eylemi bir akid ilişkisidir. Tekil örneklerde hile, zorlama vb örneklere rastlanmakla birlikte değişim sürecinde eşit değerlerin eşit değerlerle değiştiği varsayılır. Bunun dışına çıkan durumlar pratikte taşıdıkları öneme karşın bilimsel olarak bir anlam taşımazlar. Kapitalist toplumda değer yasasının her ihlali son tahlilde meta sahipleri olarak vatandaşların karşılıklı akidlerinin ihlali anlamına gelir ve burjuva hukukunun konusunu oluşturur. Marx, işçinin üretebilme potansiyelinin yani emek-gücünün değerinin altında satılmasını emek yağması olarak adlandırır. Yağma değişim ilişkisinden ziyade güçleri eşit olmayan unsurlar arasında gerçekleşen zor ilişkisinin sonucudur. Bu nedenle eğer emek yağmasından söz ediliyorsa, bu durum, bilim ile açığa çıkartılabilecek yasaların değil, bir sava-



şimda bir tarafın yenik, diğer tarafın muzaffer olduğunun göstergesidir. Bu yazı işçi cinayetlerinin ekonomi politiği başlığının ne kadar anlamsız ve geçersiz bir tartışma başlığı olduğunu, asıl tartışılması gereken şeyin işçi sınıfının yenilgisinin işçi cinayetlerinin kriminolojisinde taşıdığı önemin altını çizmek için kaleme alınmıştır. Çünkü işçi cinayetleri emek yağmasının diğer adıdır ve cinayetlerin ekonomi politiği değil ancak kriminolojisi olabilir.

Yenildiğimizi Unuttuk

En büyük yenilgi, yenildiğini unutmaktır. Çünkü bu durum yenilen tarafın içine düştüğü koşulların hangi tarihsel sürecin sonucu olduğunun bilincini kaybetmesi, yenilgi koşullarını içselleştirmesi ve en kötüsü bilincini savaş dışında konumlandırmasıdır. Bir savaşın içerisinde olup, savaşta olduğunu bilmemek katliamla sonuçlanır. Bugün on on, yüz yüz, bin bin ölüyorsak nedeni bu bilinçsizlik durumudur. Bu durum bugüne bakarak anlaşılabilir bir durum değildir. Öyle ise yenilgimizin iki moment noktasını bir kez daha anımsamak gerekir.

1980'li yıllar dünya pazarında yeniden şekillenmenin hız kazandığı yıllar olmuştur. Teknolojinin geldiği düzeye bağlı olarak uluslararası işbölümünün yeniden tanımlanması ve dünya pazarına eklemlenme biçimlerinin değişiyor olması, sadece Türkiye'de değil eşzamanlı olarak dünyada pek çok ülkede köklü değişimleri koşullamıştır. Özellikle Şili, Arjantin ve Yunanistan gibi bir grup ülkenin kapitalist dünya pazarının aldığı yeni form içindeki konumları değişikliğe uğramıştır. Ya da bir başka ifade ile kapitalist dünya pazarı bu ülkelerin pazara eklemlenme biçimlerinin değişimi ile yeni form almıştır. Kapitalist gelişim süreciniz hız kazanıyorsa, uluslararası işbölümündeki konumunuz da değişiyor demektir. Meta üretiminin genişlemesi, ulusal ekonomileri dünya pazarındaki işbölümünde rol almaya zorunlu kılar. Uluslararası işbölümündeki konumunuzu belirleyen şey ise emek üretkenliğinizin düzeyidir. Son tahlilde dünya pazarı da olsa pazara metalar çıkar ve metalar, metalarla içerdikleri emek zaman miktarlarıyla rekabet ederler. Öyle ise dünya pazarında rekabetin temel belirleyeni, tıpkı ulus içinde olduğu gibi emek üret-

kenliği ve emek sömürü oranlarıdır. Bu gerçek, dünya pazarının yeniden şekillendiği dönemlerde ulusal pazarların yapısının yeniden inşasını zorunlu kılar. Bir pazarın yeni biçim alması, o pazardaki sınıfsal konumların da yeniden tanımlanmasını gerektirir. Sınıfların karşılıklı konumlanışındaki değişiklik sadece sınıf mücadelesi ile gerçekleşebilir. Bu nedenle dünya pazarı bir altüst oluş süreci yaşıyorsa sınıf mücadelesi keskinleşir, yeni araç ve yöntemlerle yürütölmeye başlanır. Bu gerçeğin farkında olmayan sınıfın bu savaştan yenik çıkacağı kesindir. Yetmişlerin sonu ve seksenler boyunca yaşanan süreç farklı görünömler alsa da İran, Şili, Arjantin, Yunanistan vb için olduğu gibi Türkiye için de benzerdir. 24 Ocak kararlarından sekiz ay sonra 12 Eylül'de yapılan darbe, tam da bu gerçeğin ilanı anlamına gelir. Kenan Evren, yıllar sonra "Eğer 24 Ocak kararları denen kararların arkasından 12 Eylül dönemi gelmemiş olsaydı, o tedbirlerin fiyaskoyla sonuçlanacağından hiç şüphem yoktu. Böyle sıkı bir askeri rejim sayesinde o tedbirler meyvesini vermiştir."¹ dediğinde, aslında, teorinin ortaya koyduğu gerçeğe pratik kanıt üretmekten başka bir şey yapmıyordu.

"Ei koyma zora dayalı bir eylem olduğu için herhangi bir ekonomik yasanın bu eylemi yönettiğinden söz etmek mümkün değildir... işçi cinayetleri emek yağmasının diğer adıdır ve cinayetlerin ekonomi politiği değil ancak kriminolojisi olabilir."

Siyasi partilerin ve sendikaların kapatılması, yöneticilerinin tutuklanması, işçi sınıfının öncüleri ile önderlerinin yıllarca süren davalarda yargılanmaları, yargısız infazlar, idamlar... Hemen arkasından anayasa ve yasalar ile işçi sınıfının politik mücadele araçlarının ve alanının tarumar edilmesi, apolitizasyonun ideolojik bir söylem olarak yeni yeni gelişen sınıf dilinin yerini alması vb... Yenilmiştik. Böylece ülkenin uluslararası pazarda rekabet edeceği metaların, örgütsüz emek süreçleriyle, dolayısıyla düşük ücretlerle üretilmesinin koşulları artık mevcuttu.

Ilık bir mayıs akşamı bir madenin 301 işçiye mezar olmasının nedeninin yine ılık bir eylöl sabahı "sokakta anarşinin sonu" propagandalarıyla gelen darbe olduğunu kaç kişi düşünmüş olabilir? Ya da Soma'lı köylü Ahmet bin dokuz yüz seksen 12 Eylül'ü, tarlasında zeytin toplarken ya da sabaha karşı tütün dizerken, çok uzaktan duyduğu tank homurtularının kırk yıl sonra köyün bütün erkekleri gibi oğlunu da "paşa vardiyasında" bir madenin yedi yüz elli metre altına gömdüğünü aklına getirmiş midir? Öyle ya, o bir karış toprağında kendi



geçimliğini kıt kanaatte olsa sağlamaktayken ve çocuklarına miras olarak bırakacağı, onların da kendi geçimlerini sağlayacakları bir karış toprağın huzuru maddi hayatla ilgili tüm endişelerini sonlandırmaktayken, anarşinin son buluşunun(!), sevinilmeyecek, alkışlanmayacak ne yönü olabilirdi?

Çocuklarının doğum tarihlerini ya da büyük Tarih grevini anımsayamasa da, tütün ne zaman yasaklandı, pamuk ne zaman para etmez oldu, zeytinden neden vazgeçtiler hepsini bir bir anımsar Ahmet. Çocuklarının geleceği olarak gördüğü bir karış toprağının ürünü kendi karnını dahi doyurmaya yetmeye başladığını anımsar. Madenin nasıl açlıklarına umut olduğunu, güneşin altında kavrulduğu günlerden, güneşe özlem duyduğu günlere nasıl evrildiklerini, rençberlikten işçiliğe nasıl terfi ettiklerini anımsar. Onun hikâyesi bir ömre sığan sınıfsal dönüşümün hikâyesidir. Tarlanın kenarında güneşin altında oynadığı günlerden herkesin amcası olacak yaşa geldiğinde oğullarını, komşularını toprağa gömen Ahmet'in hikâyesi... Dün, bir başkasının hayatı ya da bir grup romantikğin eylemliliği olarak gördüğü bütün olaylar bugün onun hikâyesinin giriş kısmıdır. Develer tellal, pireler berber iken...

Bu hikâyenin ikinci uğrağı sıcak bir Ağustos ayının ondokuzunda, bir sarhoşun tankların üzerinde attığı naralarla çizilir. Alternatif bir dünya umudunun yitip gittiği o gün, işçi sınıfının her gün lanetle anacağı Boris Yeltsin, Glastnost ve Presteroyka politikalarının mucidi Gorbaçov'u SBKP'nin darbesinden korumaktadır. Gorbaçov tarafından terk edilen 'reel sosyalizm' yeniden inşa amacıyla KGB ve Ordu tarafından düzenlenen darbe üç gün sonra, 19 Ağustos'ta en büyük destekçisi bir sarhoşun tankların önüne geçmesiyle engellenmiştir. Bu tarihsel deneyim ister geçerliliği kuşkulu bir sistemin ön görülebilir çöküşü, ister bir karşı devrim, isterse bir erken doğumun beklenen ölümü olarak adlandırılsın dünya işçi sınıfı için anlamı bu değerlendirmelerin tümüyle dışındadır. Başına reel ön ekini almış olsun veya olmasın sosyalizm deneyimi işçi sınıfının iktidarının mümkün olduğunun ve kapitalist üretim tarzının dışında bir üretim biçiminin mümkün olduğunun göstergesidir. Sosyalizm deneyiminin başarısızlığa uğraması tüm dünya işçi sınıfının bilincinde kapitalizmi kader haline getirirken tüm

“Bugün adeta sınıfsal bir katliama dönüşen işçi cinayetleri değerlendirildiğinde, işçi sınıfının bilinç yitiminin bedelini en ağır biçimde ödediği görülür.”

dünyada sınıf mücadelesini uzun süreler üzerinden atamayacağı bir yenilgi ortamına sürüklemiştir. Onlar farkında olsun ya da olmasınlar yıkılan sosyalizm deneyimleri tek tek her bir işçinin üzerine çökmüştür. Bu işçilerin içerisinde Somalı, Ermenekli maden işçileri, Tuzlalı, Aliağalı tersane işçileri, araçların kasalarında katledilen tarım işçileri, Ostimli, Karabağlarlı sanayi işçileri ve bil cümle tüm dünya işçileri bulunmaktadır. Türkiye'deki darbe işçi sınıfının mücadele araç ve alanlarını dağıtırken Sovyetlerin yıkılışı ile yenilgi ideolojik bir dağılmaya kadar derinleşmiş, sınıfın tüm öncü unsurları yok edilmiş, sınıfsal deneyimi aktaran tüm yapılar dağıtılmış, Marksist hareketle sınıf arasında bağ kuran tüm bağlantı noktaları kopartılmıştır. Bugün adeta sınıfsal bir katliama dönüşen işçi cinayetleri değerlendirildiğinde yenildiğini unutan işçi sınıfı, bilinç yitiminin bedelini en ağır biçimde ödemektedir.

Yağma Zamanı

Kapitalist üretim ilişkileri altında her birey bir meta sahibi olarak var olur. Bu meta sahipliği onları hukuk ya da bunun uygulayıcısı olarak devlet karşısında eşit kişiler haline getirir. Bu eşitlik her vatandaşın kendi faydasını/çıkarını kolladığı, “özgür ve adil” bireyler arasında bir eşitliktir. Eşitlikler çünkü insanlar arasındaki toplumsal ilişkiler, tam tersine, nesneler (metalar) arasında değişim ilişkisi olarak görünmektedir. Hiç kimse verdiğinden daha azına razı olmayacağına göre, meta sahipleri olarak karşı karşıya gelenler değişimin doğası gereği eşit olanları değişmek zorundadır. Eşit değerleri değişenler eşit haklara sahiptirler. Çünkü Kapitalizmin temel yasası olan değer yasası, eşitlik yasasıdır. Çok farklı yararlılığa sahip metaların değişilmesi göz önünde alındığında hepsinde ortak olan bir “şey” ile ifade edilmelidir. Hepsinde ortak olan şey yararlılık nesnesi olarak üretilmeleri sırasında kullanılan emeğin soyut insan emeği olmasıdır. Bütün metaların ortak özelliği, değişimde eşitliği sağlayan üretilmeleri için harcanan soyut insan emeğinden başka bir şey değildir. Bir metanın değerinin tamamen üretimi için harcanan emek zaman olduğunu ileri süren emek-değer teorisi, Adam Smith ve Ricorda'nun da çalışmalarının temelini oluşturur. Değer-



rin ölçüsü olarak emek zamanı kabul eden Smith ve Ricorda emek ile emek-gücü arasında bir ayrım yapamadıkları için kar'ı görmüş olmalarına rağmen artı-değeri ve sömürüyü göremezler.

Marx, *"Pazarda, para sahibi ile doğrudan doğruya yüzyüze gelen aslında emek değil, emekçidir. Onun satıldığı, kendi emek-gücüdür. Onun emeği, fiilen (harcanmaya -ç) başlar başlamaz, artık, ona ait olmaktan çıkmıştır ve bunun için de bu emeğin şimdi onun tarafından satılması söz konusu olamaz. Emek, değer öz, ve değer için ölçüsüdür, ama kendisinin değeri yoktur."*² diyerek, emek ile emek-gücü arasındaki farkı açığa çıkartmış, bu onun sömürüye ulaşmasını sağlamıştır.

Emek-gücü; üretken faaliyet içerisinde bir kullanım-değeri üretilirken harcanan, zihinsel ve fiziksel yeteneklerin tümünden oluşur. Diğer bütün metalar gibi bir kullanım-değeri ve değişim-değeri vardır. Emek-gücünün değişim değeri; işçinin üretim sürecinde harcadığı zihinsel ve fiziksel yeteneklerinin yeniden üretilmesi için gerekli metaların değerinin toplamıdır. Bu yeteneklerin yeniden üretilmesi, korunması tek başına olmayacağı için bunları sağlayan ailesi ve tükenen kendi kullanım değerlerinin yerine yeniden üretilmeleri anlamına gelen çocukların yetiştirilmesi için gerekli metaların değeri de, emek-gücünün değerine girer. Bu metalar toplamına kısaca emek-gücü sepeti dersek, bu sepetin içerisine toplumsal ve tarihsel olarak farklı metaların gireceği açıktır. Emek-gücünün değeri aynı kaldığı halde sepete giren metalar nicelik ve çeşitlilik olarak artabilir, hatta artmak zorundadır ve dahası bu artış emek gücünün değeri düşerken de yaşanabilir. Yani işçinin refah olarak algıladığı emek gücünün değerine giren metaların kitlesi artarken, sömürüyü gösteren emek gücünün değeri düşebilir. Bu sınıf mücadelesinin neden yoksulluk/zenginlik ekseninde değil de sömürü ekseninde yürütülmesi gerektiğini gösterir.

Emek gücü metasının kullanım değeri kendi değerinden daha büyük değer yaratabilme özelliğidir. Meta değişiminin yasaları gereği kullanım değeri metayı satın alana, yani kapitaliste aittir, zaten o da bu özelliği nedeniyle bu metayı satın alır.

Emek süreci bu metanın kullanım-değerinin gerçekleştirildiği alandır. İşçi emeğin iki yönlü nite-

liği gereği bir yandan üretim araçlarının değerini korur ve parça parça üretilen metaya aktarırken diğer yandan emek-gücü için yatırılan değeri yeniden üretir; buna kendisini yeniden üretmesi için gerekli metaların değerinin toplamı kadar bir emek olduğu için gerekli emek denmekte ve toplumsal olarak belirlenmektedir. Kendisi için, gerekli emek zaman kadar çalışan işçi için üretim süreci bitmiş olmasına rağmen kapitalist açısından işgünü bitmemiştir. Çünkü o, işgünü üzerinden emek-gücü satın almıştır ve günün geri kalan kısmında işçiyi çalıştırmaya devam eder. Karşılığında hiçbir şey verilmeyen bu emeğe artı-emek olarak üretim araçları sahipliği kimliği ile kapitalist el koyar; değişim yasalarının sınırları içerisinde sömürü gerçekleşir.

Kapitalist üretim biçiminde, işçinin emek-gücünün değerini yeniden üretmesi için gerekli emek zaman bir işgününün asgari sınırını oluşturur. İşgünü bu asgari sınırın altında olamaz, bu şartlarda işçi kendisini yeniden üretemeyecektir. İşgünü, gerekli-emek zamanın ötesinde belirli bir noktadan daha fazla uzatılamaz. Bu azami sınırı belirleyen iki koşul vardır. Birincisi işçinin, beslenmesi, dinlenmesi, uyuması gibi fiziksel gereksinimlerini karşılaması gerekir; ikincisi, fiziksel ihtiyaçları dışında kalan entelektüel ve toplumsal ihtiyaçlarını gerçekleştirebilmesi için gerekli bir zamanı olmalıdır. İşçinin emek-gücünü yeniden üretmesi için gerekli fiziksel ve moral ihtiyaçlarını karşılaması gereken zaman ne kadar kısaltılırsa emek-gücünü eskisi gibi yenileme olanağını kaybedecektir. Öte yandan normal şartlarda bir işgününde 8 saat çalışarak ortalama 30 yıl süren kullanım değerinin, işgününü uzatarak ya da iş yoğunluğunu normal şartların üzerine çıkartarak 10 yılda tüketildiğini düşünelim. İşçi 10 yılda normal şartlarda 30 yılda üreteceği değeri üretmesine rağmen toplam 10 yıllık emek-gücü değerini alır, geriye kalan ödenmesi gereken 20 yıllık değer emek yağması olarak kapitaliste kalmıştır. 30 yılda tüketilmesi gereken bir değer, zor yoluyla 10 yılda tüketilmesi sırasında yaşanan her türlü olay, hangi önlemler alınır alınmaz emek yağmasıdır, kaza değil cinayettir. İşçinin meslek hastalığı, iş yerinde meydana gelen herhangi bir olay, emek gücünün değerinin altında ücret alması nedeniyle emek gücünü yeniden üretememesi, işgününden uzun veya yoğun

"Sadece iş yerinde, yaptığı iş nedeni ile ilişkilendirilen 'meslek hastalığı' ve iş kazası' anlayışı kabul edilemez."



çalışma vb tüm bu durumlar emek yağması başlığı altında değerlendirilmelidir. Bu süreçlerin sonucu, akut veya kronik olarak ortaya çıksın, işçinin üretebilmek potansiyelinin zamanından önce tükenmesine yol açıyorsa ortada bir suistimal, açık bir gasp söz konusudur. Tüm bu ihtiyaçların karşılanması aslında emek-gücünün ertesi gün için yeniden hazırlanması olduğu için, işçinin 24 saati sermaye bağımlıdır. Bu nedenle, sadece iş yerinde, yaptığı iş nedeni ile ilişkilendirilen bir “meslek hastalığı ve iş kazası” anlayışı kabul edilemez. Bir işçinin sermaye ile ilişkisinden kaynaklanan ve onun yaşam kalite veya süresinde düşmeye neden olan her türlü sonucun kaynağında işçiyi bu duruma zorlayan ilişkiler söz konusudur.

İşgününün büyüklüğü toplumsal ilerleme tarafından koşullanır. Doğal bir günden az olmasına karşın çok esnek sınırlar tarafından belirlenmiştir. Kapitalist işgünü üzerinden anlaştığı için bu süreyi elinden geldiğince uzatmaya çalışır, işçi de kendi emek-gücü metasını tekrar aynı şartlarda üretebilmek ve ertesi gün yeniden satabilmek için kısaltmaya çalışır. Özgür meta sahibi bireyler olarak pazarda karşı karşıya gelen kapitalist ve işçi alıcı ve satıcı olmaktan gelen hakkını savunur. Marx'ın deyişi ile “Eşit haklar arasında son sözü kuvvet söyler. Ve bunun için de, kapitalist üretim tarihinde, bir işgününün belirlenmesi sürüp giden bir savaşımın kolektif sermaye, yani kapitalist sınıf ile kolektif emek, yani işçi sınıfı arasındaki bir savaşımın sonucu olarak kendini gösterir.”³ İşçi sınıfının savaşımı, kapitalist sınırlar içinde, eşitlik ilişkisi olarak değer yasasının uygulanmasıdır. Hiç bir toplumsal yasa mutlak olmayıp farklı yasaların ve değişkenlerin etkisi altına işler ya da işleyişinin önüne engeller çıkartılarak bir süreliğine geciktirilir. Emek-gücünün değerinin altına düşürülmesi, işgününün olabildiğince yoğunlaştırılması ve uzatılması ile sömürünün emek yağmasına dönüştürülmesi değer yasasının bu özel meta için “şimdilik” uygulanamadığının göstergesidir. İşçi sınıfının yerel anlamda yenilgisinin üzerine enternasyonal anlamda da yenilmesi ile eşitlik ilişkisi bozulmuş, değer yasası iğfal edilmiş”, sömürü emek yağmasına dönüşmüştür.

Sömürüye karşı çıkmayan sosyal demokrasi, burjuva eşitlik anlayışı gereği emek yağmasına karşıdır. Sosyal demokrasi sömürü ilişkilerine kördür. Çünkü sömürüye karşı çıkmak kapitalist mülkiyet ilişkilerine karşı çıkmak demektir. Ancak emek yağmasına

karşı çıkmak için emek ve sermaye arasındaki meta sahipleri olarak eşit ilişkiyi, değer yasasını savunmak yeterlidir. Bu nedenle işçinin sağlığının korunmasını, güvenlik önlemlerinin alınmasını, 'insanca' çalışma hayatını savunan sosyal demokrasi bu durumda samimidir. Ancak bu tavrı işçi sınıfının tarihsel haklarının savunusu olarak değerlendirmek sosyal demokrasinin sistem içi karakterinin gizlenmesinden başka bir anlama gelmez. Sistem içi eşitsizlik ve adaletsizliklere sistem içi yollarla çözüm arayan her politika gibi kapitalizme hizmet etmenin ötesine geçemez.

Kolektif sermayenin örgütü olarak devlet bu savaşın tarafı olduğundan, her türlü zor aygıtlarıyla işçi sınıfını karşısında durur. O yüzden Soma'da maden ocağı sahibi korunur ve düşen asansörde sağlık ekibinden önce polis gelerek sermayeyi koruma altına alır. Böylece 301 arkadaşına mezar olan bir ölüm çukurundan çıkan işçinin söylediği “Aşağıda ölüm var yukarıda açlık. Aşağıdaki ölüm bir olasılık, yukarıdaki açlık ise kesin” sözleri aslında yaşamla ölüm arasında yapmak zorunda kaldığı tercihin bir ifadesinden başka nedir ki? Bu sözleri işçiye söyleten sınıfın topyekun yenilgisinden başka nedir ki? Diğer taraftan bu “tercih” sınıfsal olarak onu ölümden bir adım dahi uzaklaştırmamaktadır. İşçinin bu “zorunlu tercihi” sonucunda ölüm onu bazen bir asansörün içerisinde, bazen bir geminin filikası nın test edilmesinde kum torbası yerine kullanıldığında, kimi zaman pamuk toplamaya giderken bir kamyon kasasında, kimi zaman bir makinenin dişlileri arasında, bir gün boyunun ermediği raftan düşen su motorunun altında ya da patlamaya hazır bir kazanın dibinde kaynak yaparken yakalayivermektedir. Bu nedenle işçi sınıfı üretimden gelen gücünü örgütlü bir güce dönüştüremediği, bir sınıf gibi hareket edemediği her gün, tarihsel yenilgisinin bedelini en ağır biçimde ödemesi kaçınılmaz bir zorunluluk olmaktadır.

Marx, Kapital'de; “Emekçi, yaşamının büyük bir kısmını üretim süreci içerisinde geçirdiği için, üretim sürecinin koşulları, geniş ölçüde, onun aktif yaşam sürecinin koşulları ya da yaşam koşullarıdır, ve bu yaşam koşullarında ekonomi, kar oranını yükseltmenin bir yöntemi; daha önce de gördüğümüz gibi, aşırı çalıştırma, emekçiyi bir dolap beygirine çevirme, sermayeyi çoğaltmanın ya da artı-değer üretimini hızlandırmanın bir aracıdır. Bu ekonomi, daracak ve sağlığa zararlı yerlere işçileri üst üste yığmaya, ya da kapitalistin diliyle,



yerden tasarrufa; güvenlik aygıtları kullanmaksızın, tehlikeli makineleri avuç içi kadar yerlere doldurmaya; sağlığa zararlı, ya da madencilikte olduğu gibi tehlikeli, vb., üretim süreçlerinde güvenlik kurallarını ihmal etmeye kadar varır. Üretim sürecini, işçi için insani, zevkli ya da hiç değilse dayanılabilir hale getirmek için gerekli koşulların ve önlemlerin hiç birinin yerine getirilmediğinin burada sözünü bile etmiyoruz. Kapitalist açısından bu tamamen yararsız ve anlamsız bir israftır. Kapitalist üretim biçimi genellikle, bütün pıntılığına karşın, kendi insan malzemesi konusunda çok hovardadır; tıpkı, tersine, ürünlerini ticari kanallardan dağıtma yöntemi ve rekabet yüzünden, malzeme ve araç bakımından çok müsrif olması ve bireysel kapitalist için kazandığını toplum adına yitirmesi gibi.⁴ diyerek yaşananları gözler önüne serer. Engels İngiltere’de Emekçi Sınıfların Durumu adlı kitabında daha 1845 yılında işçi sınıfının toplumsal üretimde karşı karşıya kaldığı durumun adını cinayet olarak koymuştu.

“Bir insan, bir başkasına ölüme yol açan bedensel bir zarar verdiği zaman buna adam öldürme diyoruz; saldırgan, vereceği zararın öldürücü olduğunu önceden biliyorsa o zaman buna cinayet diyoruz. Ama toplum, yüzlerce proleter, çok erken yaşta doğal olmayan bir ölümlerle yani kılıç ya da kurşunla ölüm gibi zorba yollardan ölümlerle karşı karşıya geleceği bir konuma koyduğu zaman, toplumun o yaptığı bir bireyin yaptığı gibi ve aynı kesinlikle cinayettir; toplum binlerce insanı yaşamın gereklerinden yoksun bıraktığı, içinde yaşayamayacakları konumlara soktuğu -kaçınılmaz sonuç olan ölüm gelinceye dek o koşullarda kalmaya yasanın güçlü eliyle zorladığı- bu binlerce mağdurun yok olacağını bildiği ve gene de bu koşulların sürmesine izin verdiği zaman, toplumun o yaptığı, bir bireyin yaptığı gibi ve aynı kesinlikle cinayettir; örtülü, kasıtlı cinayettir; hiç kimsenin kendisini savunamadığı bir cinayettir; kimse katili görmediği için, mağdurun ölümü doğal görüldüğü için cinayet gibi olmayan cinayettir; çünkü suç bir şeyi yapmaktan çok yapmamanın sonucudur. Ama cinayettir.”⁵

Emek yağmasının en doğal görünen şekli emek-gücünün değerinin altında ücret ödenmesidir. Fiyat değerini para adıyla, ücret de emek-gücünün değerini para adından başka bir şey değildir. Emek-gücünün değeri işçinin üretim sürecinde harcadığı

zihinsel ve fiziksel yeteneklerinin yeniden üretilmesi için gerekli metaların değerinin toplamıdır bu onun asgari sınırıdır, bu sınırın altında ödenen ücretle çalıştırılan işçi fiziksel ve moral ihtiyaçlarını karşılayamayacak ve kötürüm bir hayat sürmek zorunda kalacaktır. Dengesiz beslenme, sağlıksız barınma alanları, bozuk bir ruhsal durum her türlü hastalığa elverişli ortamı hazırlayacak işyerinde ya da dışarıda her türlü olumsuzluğa yol açacak koşulları hazırlama görevini sermaye kendi çıkarı için sonuna kadar kullanarak işçinin hayatını hiçe saymış olacaktır. Sermaye ücretleri emek gücünün değerinin altına çekmenin pek çok yolunu bilir. Ve bu yollar mutlaka yasa dışı olmak zorunda değildir. Fazla mesai ücretlerinin iş gününün saat başı karşılıklarına göre ödenmesi, esnek işgünü uygulamaları, parça başı ücret vb. Tüm bunlar bugün Ulusal İstihdam Strateji belgesinde kalın harflerle yazılı, sermaye ile işbirliği içinde iktidarın hedefleri arasındadır.

Ücretlerin, emek-gücünün değerinin altına düşürülmesinde ve bunun sonucu olarak emek sömürsünün, emek yağmasına dönüşmesinde en önemli etken nispi-artı nüfusun varlığıdır. Ücret hareketleri, emek gücünün değerinin belirlenmesinden bağımsız bir şekilde işçi sınıfının faal ve yedek sanayi ordusunun nispi oranları tarafından belirlenir. Nispi aşırı nüfus olarak ifade edilen yedek sanayi ordusu, işçi nüfusundaki mutlak bir fazlalık olmayıp, işçi sınıfının sermaye ile ilişkilenelememiş kesimine verilen addır. Akıcı, saklı ve durgun olarak bulunan ve üretimin ölçeğinin artması ve azalması ile çalışıp çalışmama arasında gidip gelerek ücretlerin belirlenmesinde önemli rol oynarlar. Nispi-artı nüfusun akıcı kısmı, üretimin ölçeğindeki değişimlerden en fazla etkilenen gruptur. İşlerin iyi gittiği dönemde çalışan akıcı grubun içerisinde olan işçiler, durgunluk dönemlerinde işsiz kalırlar. Sürekli yedek sanayi ordusu ile faal çalışanların arasına gidip gelerek akıcı halledirler. Daha önce sermaye ile ilişkilendikleri için çalışma hayatını bilirler ve iş bulmaları daha kolay olur. Saklı kategorisi; tarımsal üretimde sermaye kullanımının giderek artması ve makineli üretimin yaygınlaşması nedeni ile işsiz kalan tarım işçilerinden ve daha önce kendi adına çalışan köylülerden oluşur. Uygun koşullar oluştuğunda sa-

sanayi üretiminin çok olduğu merkezlere göç ederler, daha önce bu şartlarda çalışmadıkları için iş bulmaları oldukça zordur, sırf bu yüzden ücretleri asgarinin altındadır. Özellikle madenlerde ve inşaat işlerinde çalışan bu kesimin sanayi üretiminde iş bulması akıcı kısmın çalışıyor olmasına bağlıdır. Yedek sanayi ordusunun durgun kısmını oluşturanların herhangi bir işte çalışmaları çok düzensizdir, ancak sanayi çevriminde işlerin canlanma ve aşırı üretim dönemlerinde iş bulabilirler, geri kalan zamanlarda ya hiç iş bulamazlar ya da toplumun en pis işlerini yapmak zorunda kalırlar. Çalışan işçiler üzerindeki en büyük baskıyı oluşturarak ücretlerin düşmesinde etkin bir rol oynayan yedek sanayi ordusu ne kadar büyük ise sermaye birikimin hızı ve kitlesi de o kadar büyük olur.

Savaşlar ve köylerin boşaltılması nedeniyle Kürdistan'dan göç etmek zorunda bırakılan binlerce insanın yedek sanayi ordusunun saflarına katılmasının dışında bir seçenekleri yoktu. İşçi sınıfının içerisinde sınıf aristokrasisi tesis edilmesinin bir yöntemi olarak uygulanan Kürt göçü politikası, Türkiye işçi sınıfında şovenizmin gelişmesini tetikleyerek sınıf içerisinde yaşanması gereken rekabetin sınıf dışında başka alanlara taşınarak sermaye tarafından sınıfı bölmenin aracı olarak kullanılmaktadır. Bugün Kürtler için devam eden politikalar Suriyeliler için yeni başlamıştır.

Suriye'de yaşanan savaş nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalanlara sınır kapılarının açılması insani duygulardan çok yedek sanayi ordusuna dâhil edilme politikası olarak değerlendirilmelidir. Özellikle tarımsal üretimde, inşaat işkolunda her türlü zor ve pis işlerde hiçbir "sosyal güvencesi" olmadan normal günlük ücretin çok altında çalışan bu insanlar çalışabilecek bir iş buldukları gün sadece karınlarını doyurabilirler, o da ölmeyecek kadar olursa ne mutlu onlara! Bir buçuk milyon Suriye'li göçmenin yedek sanayi ordusuna dahil olması ile emek yağmasının derinleştirilmesi beş çocuk politikasından daha kısa yoldan sonuca ulaştığı için tercih edilmektedir. Yedek sanayi ordusu emeğin yağma edilmesinin nedeni değildir, sadece yağma edilebilmesinin koşullarını hazırlar. İşçi sınıfının örgütlülüğü yüksek olduğunda yedek sanayi ordusu ne kadar büyük olursa olsun

emek yağmasına karşı başarılı bir mücadele verebilecektir. Sınıfın örgütlülüğünün yüzde 8-9 lara düştüğü günümüzde tarihsel yenilginin lekesi ve toparlanamadığının göstergesidir. İşçi sınıfı, örgütlü sınıf olarak hareket edemediği sürece yaşanan katliamların önüne geçmesi mümkün olmayacaktır.

Yedek sanayi ordusu yağma ile eridiğinde değer yasası tekrar kendini göstererek değişimin eşitler arasında yapılmasının olanaklarını çıkaracaktır. Bu nedenle bir taraftan yağma ile eriyen yedek sanayi ordusuna yeni kurbanlar kazandırmak, diğer taraftan ücretlerin düşürülmesi için örgütsüz ve sınıf bilinçsiz bir kitleye sermayenin her zaman kapısı açıktır. Ayrıca göçmen olarak gelenler ile çalışan işçiler arasındaki rekabet, düşmanlığa dönüşerek asıl

savaşımın yapılacağı alanı terk ederek, göçmen düşmanlığı adı altında sınıfı bölmenin aracı olarak çok iyi kullanıldığı yaşanan olaylardan rahatlıkla görülebilir.

Yedek sanayi ordusunun yapısına ilişkin sermayenin politikaları açık ve (kendi içinde) rasyoneldir. İşçi sınıfının bu konudaki mücadelesi ise tam anlamıyla yaşadığı çaresizliği göstermektedir. Milliyetçi, şoven yaklaşımların emek cephesine değin sızmış dilini bir yana bırakırsak, konuya dair tek öneri sosyal demokrasinin sunduğu işsizlik sigortası (aile sigortası) önerisidir. Yedek sanayi ordusuna yönelik hiç bir çözüm önermeyen, sorunu ortadan kaldırmak yerine sorunu yönetmeyi hedefleyen bu öneri tüm ikiyüzlüleriyle sosyal demokrasinin ikiyüzlü tavrının ürünüdür. Oysaki bu konuda sınıf mücadelesinin ürettiği çözüm oldukça eskidir. İşçi sınıfı her yıl 1 Mayıs'ta sekiz saatlik işgünü mücadelesinde elde ettiği başarıyı kutlar. İşgününün üst sınırı fizik yasalar tarafından, alt sınırı ise sınıf mücadelesi tarafından belirlendiğine göre sekiz saatlik işgünü mutlak bir değer değil, sınıf mücadelesi ile oluşmuş bir denge durumunu ifade etmektedir. Bu denge durumunun bugün fiilen ortadan kalktığını, sekiz saatlik işgününün sadece bir ölçüm işlevi gördüğünü biliyoruz. Aynı zamanda bildiğimiz bir diğer gerçek ise işgününü kısaltma mücadelesinin sistem içi sınıf mücadelesinin en önemli eksenini oluşturduğudur. İşsizleri örgütleme gibi fantastik önermelerin dahi belirli bir teveccüh ile karşılandığı örgütsel dünya-

"Egemen algı yağmanın kaynağında iş sürecini görür ve cinayetleri 'iş cinayeti' olarak adlandırır. Sorunun iş sürecinden kaynaklandığını iddia etmek açıklıklarının nedenini makinelerde gören Ludistlerin saflığını tekrar etmekten farklı değildir."

mızda, yedek sanayi ordusunu küçültmenin en rasyonel yolunun işgününü kısaltmak olduğu nedense hiçbir yapının aklına gelmez. Bu öyle bir mücadele eksenidir ki, faal işçi ordusunun talebi olarak şekillenir, ancak işçi sınıfının tüm bileşenlerini yan yana getirme, birleştirme gücüne sahiptir.

Son Söz

Bir toplum ancak kendisini yeniden üretebildiği koşullarda var olur. Bir toplumun yeniden üretim biçimi o toplumun üretim araçlarının gelişmişliğine ve bu üretim araçlarına tekabül eden mülkiyet ilişkilerine bağlıdır. Kapitalizmde üretim araçlarının mülkiyeti sermaye biçimine bürünür ve kapitalist sınıfın elinde toplanır. Emekçi sınıf ise emek gücünü satmak zorunda olan işçilerden oluşur. Bir toplumun üretim biçimi aşılımsızın toplumu oluşturan öznelere girdikleri ilişkinin değişmesi mümkün değildir. Yani kapitalist üretim biçiminden bahsediliyorsa ya işçisinizdir, ya da kapitalist. Bireyin bunun dışında kendisini var etmesi mümkün değildir. Her ne kadar kimi ütopyik veya anarşist topluluklar zaman zaman komün deneyimlerini sistemi aşmaksızın yaşayabileceklerini iddia etseler de, onlar da zamanla üretimi toplumsallaştırmaksızın paylaşımı toplumsallaştıramayacaklarını pratik olarak öğrenirler. Paylaşımın toplumsallaşması için ise ancak mülkiyetin toplumsallaşması gerekir. Bu nedenle işçinin kapitalist mülkiyet ilişkileri aşılmadığı sürece kapitaliste emek gücünü satmaktan başka çaresi yoktur. İşçinin emek gücünü kapitaliste satmak zorunda oluşu ister artı değer sömürüsü yoluyla isterse emek yağması düzeyinde olsun, yaşamının şu veya bu ölçüde bir kısmından vaz geçmesi anlamına gelir. Kapitalistin çalışmaksızın tükettiği her bir dakika onun için bir başkası tarafından harcanan emek zamanıdır. Kapitalistin göğsünün sol tarafında işçinin kalbi atar. İşçinin kendisi için yaşayamadığı her bir an, sermayenin damarlarını sular. Sömürü ile yağmayı birbirinden ayıran yegâne ayırım, bunun burjuva hukuka ya da değişim yasalarına uygun olup olmadığıdır. Bu ayırım bize, emek ile sermayenin girdiği ilişkinin, bilim ile anlaşılıp anlaşılamayacağını söyler. Ancak ister bilim ile anlayalım isterse mah-

kemeye götürelim sorun emek ile sermaye ilişkisinden kaynaklanır. Tüm bu basit gerçeğe karşın ege-men algı yağmanın kaynağında iş sürecini görür ve cinayetleri iş cinayeti olarak adlandırır. Sorunun iş sürecinden kaynaklandığını iddia etmek açıklıklarının nedenini makinelerde gören Ludistlerin saflığını tekrar etmekten farklı değildir. Nasıl ki işçilerin, işsizliğinin kaynağı makineler değilse, farklı mülkiyet ilişkilerinde aynı makineler işçilerin daha az çalışmasını sağlayarak onların özgürlük alanlarının gelişmesinin nedeni olacak ise işçi cinayetlerinde de sorunun kaynağında iş süreci yer almaz. Sorunu iş cinayeti olarak adlandırmak ölümle- rin nedenini barete, maskeye, işçinin dikkatsizliğine, uyanık olamamasına indirgemek demektir.

“İşçi cinayetlerinde sorunun kaynağında iş süreci yer almaz. Sorunu iş cinayeti olarak adlandırmak ölümle- rin nedenini barete, maskeye, işçinin dikkatsizliğine indirgemek demektir.”

Unutmak her şeyi bir sis perdesinin ardına gizler. Unuttuğumuz için işçi cinayetlerinin adı iş cinayetidir. Unuttuğumuz için işçi sağlığı iş sağlığına, işçi güvenliği iş güvenliğine dönüşür. Unuttuğumuz için yerin üzerindeki açıklık yerine, yerin dibindeki ölümü seçeriz. Unutmak ölüm demektir. Bugün aileleri dışında kim hatırlar Ramazan Ergün'ü, Emrah Varoğlu'nu, Ramazan Çetinkaya'yı. Onların yaşamı Tuzla'da, ancak yerlerine konuldukları kum torbaları kadardı. Soma'da on Ahmet öldü, altı Ali, beş Bayram, on üç İsmail vardı yerin dibinde. Esenyurt'un göğünü sararken yanık et kokusu, henüz yirmi dördündeydi Fatih. Ostim'i unuttuk, Davutlar'ı, Karabağlar'ı, Ermenek'i... Ve en kötüsü yenildiğimizi unuttuk. Şimdi işe anımsayarak başlamalıyız; Kapital'i, Manifesto'yu, Enternasyonal'i.

Dipnotlar

1. [http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/ZgQkz7IW/BzjUAEFwP9tuww_x3D_x3D_\(17/01/2015\)](http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/ZgQkz7IW/BzjUAEFwP9tuww_x3D_x3D_(17/01/2015))
2. K.Marx, Kapital, Cilt- II s. 510
3. K.Marx, Kapital, Cilt- I s 232
4. K.Marx, Kapital, Cilt-III s. 81 Sol Yayınları, Onuncu Baskı
5. F. Engels İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu s. 144 Sol Yayınları 2010.●



MADEN FACIALARI KADER Mİ ? BU İŞİN FITRATI MI ?

Mehmet TORUN

TMMOB Yürütme Kurulu Üyesi, Maden Mühendisi

Hızlı teknolojik gelişmeler bir yandan insanlığın refahına hizmet ederken, öte yandan insan hayatı ve çevre için tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Üretim sürecine giren her yeni madde, her yeni makine, araç ve gereç insan sağlığı, işyeri güvenliği, çevre sağlığı ve çevre güvenliği için tehdit oluşturmaktadır. Bir bakıma yükselen refah, insanlığa iş kazaları, meslek hastalıkları ve çevre kirlenmesi olarak geri dönmektedir. Yaşam hakkı en temel insan hakkıdır. ILO kaynaklarına göre her yıl 1,2 milyon kadın ve erkek, iş kazaları ve meslek hastalıkları dolayısıyla hayatını kaybetmektedir. Yine aynı kaynaklara göre; her yıl 250 milyon insan iş kazaları, 160 milyon insan ise meslek hastalıkları sonucu ortaya çıkan zararlara maruz kalmaktadır.

Devletin, işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında araştırma yaptırmaktan, üretim süreçleri konusunda tarafları bilgilendirmeye, ulusal mevzuatı günün gereksinimlerini karşılayacak bir biçimde güncellemekten, insan sağlığını her şeyin üstünde tutarak işyerlerini etkili bir biçimde denetlemesine kadar pek çok sorumluluğu vardır. İşverenlerin büyük bir bölümü, çalışanların korunmasını, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin alınmasını maliyet unsuru olarak görmektedir. Yasanın, yönetmeliğin zorunlu kıldığı önlemleri almak, sağlık kurullarını oluşturmak konusunda işverenlerin sorumluluklarını kendiliğinden yerine getirmeleri beklenmemelidir. Son yıllarda, taşeronlaşma veya bir başka söylemle alt işveren uygulamaları yaygınlaşıp hızla artarak işyerleri küçük birimlere bölünmekte ve çalışan işçiler sendikasılaştırılmaktadır. Bunların sonucu olarak, denetim zorlaşmakta ve alınması gereken önlemler takip edilememektedir.

Madencilik sektörü; zor, yıpratıcı, yüksek oranda risk taşıyan ve bilgi, deneyim, uzmanlık ve sürekli denetim gerektiren, dünyanın en ağır iş koludur. Buna rağmen, madencilik kuruluşlarımızdaki mevcut deneyim birikiminin yok edilmesi,

maden işletmeciliğinin yetersiz, donanımsız ve deneyimsiz kişi veya kuruluşlara bırakılması; kısa sürede yüksek kâr sağlamak amacıyla yapılan üretim projeleri, hızlı ve yüksek kazanç için yapılan üretim zorlamaları, bir yandan yetersiz, liyakatsiz kişilerin siyasal amaçlarla kilit mevkilere atanması ve diğer yandan da kamusal denetimin iyice gevşetilmesi kazaların kaçınılmaz !! hale gelmesine neden olmaktadır.

Maden kazaları son yıllarda belirgin olarak artmaktadır. Son 5 yılda toplam 400 maden emekçisi yaşamını yitirmiştir. Söz konusu kazalarda maden mühendisi meslektaşlarımız da hayatını kaybetmiştir. 1980 yılından bu yana 40 maden mühendisi iş kazalarında yaşamını yitirmiştir. Bu rakamlara Soma ve Ermenek faciaları dahil değildir. Kömür madenciliği, işçi sayısı başına düşen kaza ve ölüm sıralamasında, bütün sektörlerin başında yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerde maden kazaları, son yıllarda oldukça azalmıştır. Üretilen milyon ton başına ya da çalışma günü üzerinden yapılan istatistikler bu sonuçları açıkça ortaya koymaktadır. Ülkemizde ise yaşanan iş kazaları cinayetlere, katliamlara dönüşmekte, yöneticiler ise “ bu işin fitratında var”, “güzel öldüler” diyebilmekte ve 1850 li yılların madenciliğini örnek olarak göstermektedirler.

13 Mayıs 2014 tarihinde, Ruhsat hukuku Türkiye Kömür İşletmeleri’ne (TKİ) ait olan ve Soma Kömür İşletmeleri AŞ tarafından hizmet alım yolu ile işletilen Manisa İli Soma İlçesi Eynesik/Karanlık-dere yeraltı kömür ocağında, meydana gelen olay sonucunda, aralarında 5 maden mühendisinin de bulunduğu 301 madencinin yaşamını yitirdiği bir facia yaşanmıştır. Facianın büyüklüğü, ilk saatlerde saklanmaya çalışılmış ve olayın nedeni “trafo patlaması” olarak kamuoyuna duyurulmuştur. Ancak, meslek odalarının ısrarla bilgi kirliliğini önleme gayreti sonuç vermiş ve olayın üzerinden dört gün geçtikten sonra facianın gerçek nedeni yetkililerce açıklanabilmiştir.



Bugüne değin edinilen bilgiler; olayın kömürün kendiliğinden yanmasına bağlı bir kızışmayla ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Ocak giriş noktasından yaklaşık 1350 metre uzaklıkta, ana hava yolu giriş yolunun kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayrıldığı, kavşak noktasının yakınında ana galeri üzerinde ve muhtemelen eski imalat (daha önce üretim yapılmış olan bölge) oluşan bir kızışmayla irtibat sağlanması nedeniyle yangın başlamıştır. Yangın, ağaç malzeme ve lastik bant konveyörlere sıçrayarak gelişmiştir. Tüm kızışma ve yangın sürecinde, çalışanların zehirlenmesine yol açan miktarda CO (karbonmonoksit) salınımı gerçekleşmiştir.

Saat 14.30-15.00 civarlarında olayın büyüklüğü fark edilerek müdahale edilmeye çalışılmış, ancak sorunun ciddiyetinin arttığı fark edilince komşu işletmelerden destek talep edilmiştir. Saat 17.00 civarında, hava giriş tarafındaki çok sayıda işçinin ocaktan çıkışının sağlanmasının ardından hava yönü tersine çevrilmiş, bu arada ulusal düzeyde kurtarma ekipleri de ilçeye yönlendirilmiştir. Arama-kurtarma çalışmaları sonucunda çoğunluğu S panosunda 209 olmak üzere tüm ocakta 301 madenciyi ölü olarak ulaşılmıştır. Daha bu facia unutulmadan 28 Ekim 2014 tarihinde Ermenek'teki yeraltı kömür ocağında daha önce çalışılmış olan bölgede (eski imalat) biriken suyun ocağa aniden dolması sonucu 18 maden emekçisi daha yaşamını yitirmiştir. Bu olayda doğal afet gibi (yeraltı suyu, akifer, karstik boşluk, Ermenek barajı suyu vb.) gösterilmeye çalışılmış ancak meslek odaları tarafından yapılan incelemeler ve açıklamalar ile gerçek neden kamuoyu ile paylaşılmıştır. Arama-kurtarma faaliyetinde ciddi organizasyon bozukluğu yaşanmış ve son maden emekçisinin cenazesine ancak 38 gün sonra ulaşılmıştır.

Yine Şırnak'taki ölüm kuyularında insanlarımız açıkça ölüme gönderilmektedir. Gözlerden uzak birer ikişer ölüme gönderilen gençler, toplum gündemine yeterince gelmemektedir. Cudi dağında 25 bin hektar gibi geniş bir alana yayılan asfalt madenlerinde 1700'lü yılların koşullarında kömür çıkartılmaktadır. Dik kömür damarlarının içinde iki metre kare çapında kör kuyular açılarak

insanlar; çıkırımlarla 160 – 200 metre derine plastik bidonlar, kovalar içinde inmekte, hiçbir mühendislik bilim ve tekniğine dayanmayan, havalandırması olmayan, işçi sağlığı ve iş güvenliği ekipmanları bulunmayan kör kuyulardan aynı kovalarla kazdıkları kömürü yeryüzüne çıkarmaktadırlar. Herkesin uzun yıllardır bildiği ama nedense göremediği bu kaçak!!! ocaklarda gençlerimiz günlük 40-50 TL. ücret karşılığı çalışmak zorunda bırakılmaktadır. Köylerin boşaltılması ve insansızlaştırılmasıyla birlikte bölgede yaşanan yoğun işsizlik ve yoksulluk nedeniyle, yöredeki gençler çok düşük ücretler karşılığında ilkel koşullarda yerin metrelerce altında çalışmak zorunda bırakılmaktadır. Kaçak olarak

**“13 Mayıs
2014
tarihinde:
Türkiye Kömür
İşletmeleri’ne
ait olan
Soma Kömür
İşletmeleri A.Ş.
tarafından hizmet alım
yolu ile işletilen
Manisa İli Soma İlçesi
Eynez/Karanlıkdere
yer altı kömür
ocağında,
301 madenci
katledildi.”**

adlandırılan fakat yetkililer dahil herkesin bilgisi dahilinde olan ölüm kuyularında hiç bir sosyal güvencesi olmayan gençlerimiz bile ölüme gönderilmektedir. İş cinayetleri, ırk, milliyet ayırmaksızın canlarımızı bizden almaktadır. Sınıfsal öncelikli mücadele bu anlamda büyük önem taşımaktadır. Bölgedeki bu ölümlerin durdurulması, genel anlamda demokrasi ve insan hakları sorunlarıyla birlikte ele alınmak durumundadır. Bu bağlamda bölge insanlarını "açlıktan veya madende ölüm" ikileminden kurtaracak yapısal düzenlemeler yapılmalı, tüm taraflar bir araya gelerek sorunun çözümü için gerekli adımları atmalıdır. Şırnak asfaltitlerinin, madencilik bilim ve tekniğine uygun, havza planlaması yapılarak kamu yararı doğrultusunda işletilmesi, ucuz işgücü kullanarak rant sağlayan feodal yapıların engellenmesi, bu yapıdan beslenen siyasi anlayışların terk edilmesi olmazsa olmaz zorunluluktur.

Soma katliamı, Ermenek faciası ve diğer iş cinayetleri, bugüne kadar uygulanan madencilik politikaları ile işçi sağlığı iş güvenliği politikalarının iflas ettiğinin en açık göstergesidir. Yıllardır uygulamaya konulan özelleştirme, taşeronlaştırma, rodövars, örgütsüzleştirme, sendikasılaştırma, köleci çalışma sistemi, kamu madenciliğinin yok edilmesi ve kamu kurumlarında uzun yıllar sonucu elde edilmiş olan madencilik bilgi ve deneyimin birikiminin dağıtılması gibi neoliberal politikaların yanlışlığı yaşanan acılarla bir kez daha gözükmiştir. Kamusal denetimin de yeterli ve etkin bir



biçimde yapılamaması, iş cinayetlerinin Soma'da olduğu gibi katliama dönüşmesine neden olmuştur. Bu olay, sadece madencilik sektöründe değil tüm toplumda ciddi bir travma yaşanmasına neden olmuştur. Yıllık 1.5 milyon ton kömür üretimine göre planlanmış ocaktan, hiçbir iyileştirme yapılmadan ve aynı koşullarla 3.5 milyon ton kömür üretimi yapılması bile tek başına üretim zorlamasının olumsuz sonuçlarını göstermektedir. Maden işçisi olamamış gençlerin, yeraltındaki tehlikeleri ve riskleri bilmeden, tanımadan yerin metrelerce altına sokularak kömür üretmeye mecbur bırakılmaları, kapitalizmin vahşiliğini gözler önüne sermektedir. Yoksulluğu kader gibi dayatan mantığın, ölümleri kader olarak göstermesi onların fitratında olsa da insan hayatını önemseyen, mühendislik bilim ve tekniğine göre çalışılan ocaklarda durumun farklı olduğu görülmektedir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin temel amacı, işyerinde çalışan tüm işçilerin hiçbir koşulda kazaya uğramayacağı bir ortamın yaratılmasını ve kazaya neden olabilecek tüm koşulların iş ortamından bertaraf edilmesini sağlamaktır. Türkiye'de işçi sağlığı ve iş güvenliği sisteminin yaşama geçirilmesi için oluşturulmuş olan mevzuat sistemsiz sorunları çözecek yeterlilikte ve nitelikte değildir. Uygulanamayan, her şeyin kağıt üzerinde kaldığı, bir işçi sağlığı ve iş güvenliği sisteminin yürütülebilmesi mümkün değildir. 6331 sayılı yasayla işverene sağlanan işçi sağlığı ve güvenliği hizmetlerini ortak sağlık ve güvenlik birimlerinden satın alabilme hakkı, özünde işçi sağlığı ve güvenliği sisteminin de taşeronlaştırılması demektir.

Maden kazalarının temel nedenlerinden biri; bilgi ve teknoloji üretemeyen sistemin, dünya piyasaları ile rekabet edebilmenin en kolay yolu olarak, ucuz ve güvencesiz emek üzerinden üretim yaptırma model olarak benimsemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'de uygulanan ekonomik sistem, sermaye birikim koşullarına ve hatta madencilik sektörünün özgün yapısına bakıldığında, yapısal olarak 'kaza' üreten bir sistemdir. Büyüme ve küresel piyasalarla rekabet edebilme adına uygulanan üretim zorlaması, uzun çalışma saatleri, işçi maliyetlerinin düşürülmesi, bir maliyet unsuru olarak görülen işçi sağlığı ve iş güvenliğinden yapı-

lan fedakarlıklar; daha kötü çalışma koşullarını ve kazaları beraberinde getirmektedir.

İşçilik maliyeti kategorisi içindeki her şeyin (ücret, kıdem tazminatı, sosyal haklar, iş güvencesi, işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirleri, vb.) mit haline getirilen 'büyüme ve istikrarı' tehdit ettiği görüşünün hem ulusal istihdam stratejisi belgesinde hem de ulusal sanayi stratejisinde hakim görüş olduğu ortadadır.

Son yaşanan facialar, tüm bu dinamiklerin yaşandığı acılarla yüklü, olumsuz bir sembol olmuştur. Faciaların sonrası, katliama yönelik tepkileri dindirmek için her zaman olduğu gibi suçlu ve kurban arama süreci başlamıştır. Soma faciasının akabinde Başsavcının, "gözaltına alacağımız herkes işçilerle birlikte öldü" beyanı ile ölen mühendisleri işaret etmiş olması, sistemin yaratmış olduğu bu facianın, sadece birkaç mühendise yüklenerek çözümlenmek istenilmesi sistemden kaynaklı sorunları örtmek istenilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum; firmanın, ilgili kamu kurumlarının ve Bakanlıklar ile Hükümetin yaşanan faciada yasal sorumluluklarını ortadan kaldırmamaktadır.

Kuşkusuz facianın oluş nedenlerinin ortaya konulması, sorumlulukların belirlenmesi bundan sonra olabilecek faciaların önlenmesi için önemlidir, ancak yeterli

değildir. İş kazaları ve meslek hastalıklarının önüne geçilebilmesi için bundan sonra işyerlerinde 'önce insan, önce sağlık ve önce iş güvenliği' anlayışı yerleştirilmeli tüm süreçlerde öncelik işçi sağlığı ve iş güvenliğinde olmalıdır.

Bu konuda, madencilik sektörünün tüm taraflarına görev düşmektedir. Yeni bir sistemi kurgulamak üzere; İlgili Bakanlıklar, Üniversiteler, Sendikalar, Meslek Odaları temsilcilerinin eşit katılımı ile yukarıda sıralanan çözüm önerilerinin tartışılacağı ya da yeni önerilerin geliştirileceği bir çalıştayın zaman yitirilmeden gerçekleştirilmesi son derece önemli görülmektedir. Söz konusu çalıştayda alınacak kararların ivedilikle tüm sektörlerde ve madencilik sektöründe uygulanmasının sağlanması, bugünden sonra olabilecek iş kazalarının önlenmesi hususunda atılabilecek ilk ve en önemli adım olarak görülmektedir.

**"28 Ekim
2014 tarihinde:
Ermenek'teki yer
altı kömür ocağında
daha önce çalışılmış
olan bölgede biriken
suyun ocağa aniden
dolması sonucu
18 madenci
katledildi."**

Yine; tüm tarafların eşit şekilde temsil edildiği ve demokratik katılımlı, özerk yapıda bir İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Konseyi'nin kurulması oldukça önemlidir.

Maliyet olarak görüldüğü için gerekli önleyici tedbirlerin alınmadığı, yeterince denetim yapılmadığı için, sendikal örgütlülüğü zorlaştıran yasal ve fiili uygulamalar artırılırken taşeron istihdamı

başta olmak üzere güvencesiz-kuralsız istihdamın çıg gibi arttırıldığı bir dönemde yaşanan bu can kayıpları birilerinin dillerine doladığı gibi kesinlikle fitrat değildir.

Maden facialarında yaşamını yitiren maden mühendislerini ve tüm maden emekçilerini bir kez daha saygıyla anıyor, ailelerine sabır diliyorum.●



“Soma’da, Ermenek’de katledilen ve Şırnak’taki ölüm kuyularında açıkça ölüme gönderilen işçiler ile diğer işçi cinayetleri, bugüne kadar uygulanan madencilik politikaları ile işçi sağlığı politikalarının iflas ettiğinin en açık göstergesidir.”



CİDDİ VE ÖNLEYİCİ BİR 'MADENCİ DENETİMİ'NİN İHDASI VE BEKASI İÇİN; KAMUSALLIĞI DİRİLTEBİLECEK ANTİKAPİTALİST MÜCADELE PROGRAMI GEREKİYOR!

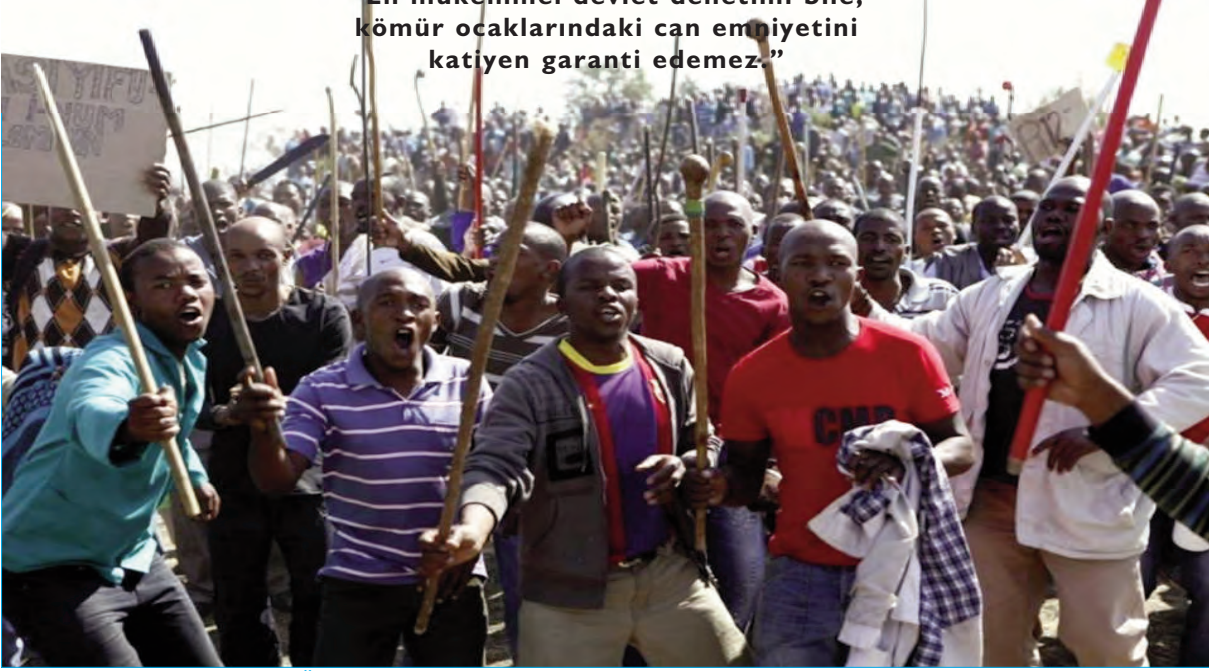
Tayfun ÖZUSLU
Maden Y. Mühendisi

“.... Madenci taifesi; öz başına sahaya inebilecek iştiaf, liyakat, ehliyet, cesaret ve kudrete sahiptir. Evveli yüzyılda; samodyerjavnost, monarşizm, vs.'nin istibdatları altındayken Voreux'de, Gilfach Goch'da, Lena'nın buzlu taraçalarında, öz başımıza sahaya inen bizdik. Geçen yüzyılda da, Rockefeller vampirinin kadrolu silahendazları ve tam teçhizat eyalet millî muhafızları; Ludlow/Colorado/1914'te, çocuklarımızın üzerine bile makineli tüfeklerle yayılım ateş açarlarken, yine öz başımıza direniyorduk. 1917/Lugansk'ta siyasî iktidarı öz başımıza alaşağı eden de bizdik; 1920/Dortmund'da –toplarla ve tüfeklerle sahaya inip– Kapp'ın hükümet darbesini kafasına geçirenler de, öz başımıza bizdik. 1926/Britanya'da, bütün sınıfı da peşimize takıp genel greve vira eden, sonra da yapayalnız kalanlar, öz başımıza yine bizdik; savaş sonrası/Fransa'da, benzeri türden bir destan yazarken, öz başımıza yola düştük. Keza; 1969/Alpagut'ta ve 1980/Yeni Çeltik'te de özyönetim düzenini kuran ve –kelebeğin ömrü kadar kısa bir süre için olsa bile– öz başımıza yaşatanlar, yine bizlerdik... Glofa Tıvr/G. Galistan madencileri ise, 1995-2008 süresince, ocağın tekml kömür rezervi bitmeden, öz yönetimlerini asla istop etmediler... 1984-85/Britanya ve 1990-91/Zonguldak destanlarını bile, öz başımıza yazmak zorunda kalan da yine bizlerdik. Lanet taze yüzyılda dahi; İspanya'da, Sardunya'da, Yatağan'da, vs.'de öz başımıza sahaya inenler,

yine bizlerdik... Velhasıl, en az 1,5 yüzyıl boyu ‘.... acep bu sefer peşimize takılanlar da olacak mı; ihanete uğrar mıyız, yoksa bu işin sonu da hüsrana mı; lokumları ayrı, fitilleri de ayrı ceplere tıkıştırmazsak eğer veya tabancanın emniyet mandalını kapatmazsak, belimizde patlar mı?!’ gibi gaileleri hiç mi hiç iplemeksizin, hin-i hacet zuhurunda, hep öz başımıza sahaya inmeyi hiç savsaklamadık!... Elbette ki, öz başına sahneye çıkmak, pek de matah bir marifet olmasa gerektir; ama dîroka me usa huya ye işte...” (Kul Ali Alanguî, 2012).

Koca epigrafta sayılan evveliyatın dibine tumba olmaya da gerek kalmadı artık... Zira şu an bile; öz başına yola düşen bir avuç Yatağan madencisinin, koskoca bir konfederasyonun sağır odalarını, duvarlarını sarstığında kopan zangırtı, kulaklarımızda yankılanmakta halâ... Kamusalığın –Özal saltanatından bu yana– ha bire mezarın dip kuytu-larına kakıştırıldığının bilincinde olan, Yatağan madencileri ve EE işçileri; mevtanın acilen ihyası ve bekası hususunda, hin-i hacet zuhur ettiğini kavrayıp öz başlarına sahaya indiler. Hem de “.... hele önce mufassal bir program öngörölsün...” diye beklemeksizin, ihanet ve hüsrana uğramaktan hiç korkmaksızın, vakit eriştiğinde hiç tereddüt etmeksizin... Zira zaten tarihimiz böyleydi işte... Kamusalığın baş düşmanının –24 ayar simgesi olan– Başbakanlık Özelleştirme İdaresi'nin¹ tam karşısına kurdukları mütevazı ve epik çadırın içinde, haftalardır öz başına direnenler; 1,5 yüzyıllık öz

**“En mükemmel devlet denetimi bile,
kömür ocaklarındaki can emniyetini
katiyen garanti edemez.”**



21. Yüzyıl: Afrikalı Madenciler Ücret Kavgasında

tarihlerinden bihaber olmalarına rağmen, yine de yerel öz tarihimizi yazıyor işte. Yoksa, o epik çadır-dakiler muhallebici, kurabiyeci, tuhafiyeci falan mı? Yoksa; epigrafta özetlenenlerin gerçek kişi ve olaylarla hiçbir ilgisi yoktu da; müellif, onları büyük bir aynanın içinde mi görüyordu; üstelik ayna da dumanlıydı ve olmayan bir gezegende mi volta atıyordu?!...

Kömür ocaklarında, ciddi ve önleyici emniyet teftişlerin; nasıl bir kurumun merkezî güdümünde, nasıl bir meslekî eğitimden geçen ve hangi tür ehliyet, liyakat, tecrübe, sorumluluk ve yetkileri haiz kadrolarca yürütüleceği konusunda –Odamızın hem organları, hem de uzman üyeleri eliyle– binlerce sayfa yazılmıştır. Periyodiklerimizden, teknik kongre kitaplarımızdan ve diğer didaktik yayınlarımızdan derlenip toparlanan, muhtelif komprime evrak da –yasal yükümlülüğümüz gereği– bilgilendirme amacıyla hem kamuoyu ile paylaşılmış, hem de alâkadar mercilere arz edilmiştir. ½ yüzyıllık işleyişimiz, yine bu minvalde sürmektedir; ancak:

- Gelip geçen hükümetler, “teklif ve tavsiyeler”imize pek kulak asmamakta;
- On yıldır hükümferma olan sonuncusu ise; lafımıza hiç mi hiç kulak asmadığı gibi; yasanın bizi “.... teklif ve tavsiyelerde bulunma...” ile görevlendirdiği hükmünden rahatsız da olmakta ve bu

yükümlülüğü, kendisinin icraatını kısıtlayıcı bir siyasî faaliyet gibi mülâhaza etmektedir...

Yukarıdaki manzara muvacehesinde; devlete tavsiyede bulunma konusunda, haddinden çok görev ifa edilmiş ve artık lafın bittiği menzile erişilmiştir. Kaldı ki, en mükemmel bir devlet denetimi bile, kömür ocaklarındaki can emniyetini katiyen garanti edemez... Ve bunun için de, devlet; kendi tekelinde olan denetim erkini takviye amacıyla, ocaktaki oto kontrol uygulamasına – sadece özel mevzuat ahkâmı mucibi– cevaz verebilmektedir.

Otokontrol (öz denetim) ise; biri işveren (devlet ya da şirket) ve diğeri de madenciler olmak üzere, her iki taraf arasında bağitlanacak toplu sözleşmelerle yürümektedir, olması gereken de budur... ANCAK:

Yukarıda açıklanan işleyiş; yalnız metropol ülkelerde hayata geçmekte ve demokrasi mahrumu ülkelerde ise, kâğıt üzerinde kalmaktadır... Şöyle ki; işveren devletse eğer, emniyet servisleri kızak makamı gibi görülmekte ve hepimizin öz canını zimmetlenip işkolumuzun en kutsal görevini üstlenen emniyetçiler, sürgün gibi horlanmaktadır. Özel sektördeki durum ise; “çağdaş ileri teknoloji şampiyonu” ilan edilen Karanlıkdere emsalinden de daha zelil bir kepezeliktedir!...



21. Yüzyıl: Ücret Kavgasına Giren ve Elleri Tahtadan Başka Bir Şey Olmayan Madencilere Ateş Açıldı... Onlarca Madenci Tumba Oldu; Polisin Gerekçesi: “Nefsi Müdafaa”(!)

Ülkemizdeki maden işverenleri –otokontrol beri dursun– devletin çapsız carî uygulama ve yaptırımlarını, katlanılması gereksiz bir maliyet unsuru gibi algılamakta; ayrıca, emniyet kadrolarının veya –yeni icat– İSİG uzmanlarının aldıkları ücretleri de, bir tür yasal haraç gibi görmektedir. Velakin aynı işveren taifesi; gün gelip de savcı-yargıç karşısına dikildiğinde: “.... Teknik konulara bizim aklımız ermez; o işe bakan yetkili ve sorumlu uzmanlarımız var...” gibi klişe ifadelerle, gûya haraç verdikleri öz insanlarımızı, birer günah keçisi gibi kullanacak kadar seviyesizleşmektedir de!... Ayrıca, işverenlerin –İSİG işleyişi konusunda takındığı– marazî ve hayatî tehlike endükleyici tutum ve davranışları; sadece maden ocaklarına değil, her tür işyerine de, epidemik bir hızla bulaşmıştır. Soma’da olup bitenin temel nedeni de –bodoslama tanımla geçilen– aynı patolojik fenomenin sonucu olan vahşetten kaynaklanmaktadır.

Bu makale, derin teknik ayrıntılara girmeyecek ve aşağıdaki kısa evveliyat yolculuğunun ardından, manşetteki sadede gelecektir.

“.... İlle demiraç² tutturacağız diye; ayının ağaca abandığı gibi kömüre abanmayın... Arada bir arkanızı da kollamayın zınhar ihmal etmeyin ha. Evvela

Emniyet!...” (70’lerin Başı / Kartiye Şefinin Biri).

“.... Ocakta kedi gibi gözünüzü yumup oraya-buraya pısmayın; gözünüzü dört açarak gezin ki, beni de günaha sokup gözünüzemaym. Bilakis³ ayak arkasını çok iyi kollayın; tabanı silin, süpürün, ne ederseniz edin; arkada kömür bırakmaym. Ortalığı bir tütürürsek; el alem bize güle-güle geberir, tövbeler olsun ki!...” (70’lerin Başı / Bir Diğer Kartiye Şefi).

Bu satırları karalayan; hasbelkader, Füzyon⁴ öncesindeki arkaik şeflerin öz kalfaları çıraqları ile çalışma şerefine ve bahtıyarlığına nail olduğunda, yukarıda anılan fırçaları (ve çok daha sunturlularını da) kulaklarıyla işitmişti. Kaldı ki, kadim şeflerin bizzat kendileri ile çalışan ağabeylerimizden kimilerinin başı da halen sağ yani...

Çoğunluk anlasın diye –maalesef– dipnot inme ve satır arası okumayı gerektiren epigraf metinleri, neyi hatırlatıyor?... Kadim madenciliğin –olmazsa olmaz– icabı olan ahlâk, adap, terbiye, disiplin kavramlarının, itibar önceliğine mazhar olduğunu hatırlatıyor... Örneğin, mübarek kısa konuşma kültürünün demirbaşlarından olan, “kömüre abanma” mecazı açılacak olursa: ‘Ula tamam, 3-5 kuruş



Aglebi ihtimalle, vukuat ikindisi –ortalık ana baba günü olmadan– kayda geçen yukarıdaki manzara; ancak ve ancak, çoklu grizu + toz infilaklarının ardından, arterlerdeki trafiğin dahi felç olduğu ve ocak idaresinin, her sistem ve şebeke üzerinde, her tür kontrolünü yitirdiği, ender vakalarda müsamaha görebilir!...

demaraj primi sizin hakkınız, helal olsun; ama hele 3-5 ton da topuk cırmalaya yeltenin; ayağımın altına alır, çiğnerim alimallah!...' gibi bir mesaj ulaşıyordu muhababa... Öbür fırçadaki "tüttürme" mecazından meram ise; kesinlikle açık alevli-dumanlı yangın değil de, kitaplarda 'kendiliğinden kızışma' diye tanımlanan lanet sürecin ilk perdesidir. Yani "tüttürme" alâmeti zuhur eder etmez –CO konsantrasyonu ille de kritik limite erişene kadar, "Dur bakalı n'oljek ajaba?" diye bekleyip kömüre abanmak yerine– emniyetçilerden özge, tekmi mürettebat derhal panodan tahliye edilirdi... Yani, ".... aman kuyruk motorunu, redüktörü de kurtaralım, bir ünite daha kurtaralım, milli servettir..." diye hiç kısıtılmazdı!... Sonra da her tür inşa malzemesi –yerli yerinde– alesta olan, giriş-çıkış barajları –güzelcene– eşzamanlı olarak kapatıldı. Ama birileri, "Biz beceremedik canım pano-yu yemesini, kime kısmet olacak acep?!..." derdine düştüğünde; diğerleri de gülmezdi yani, tersine, gereken her tür imcecede asla kusur etmezlerdi. Kesin olan şu ki; oxymoronesque "gülmekten geberme" ifadesi, amir ve meslektaşlara ya da –en beteri– çömezlere ("el aleme") rezil-rüsva olmak gailisiyle yüklüydü ki; ahlâk, edep ve haysiyet erbabı olanlar için, öylesine bir zillet de tıpkı ölmek gibi bir şeydi işte...

Yukarıdaki manzara ise, 24 ayar bir tarihî ibret vesikası olsa ve her öğrenciye No: 1 Örnek Vaka diye– mutlaka incelettirilse gerektir. Bu vakada tüttürülen, şu ya da bu pano değil, ana nefesliktir... Tüten beyaz duman da CO değil, CO₂'nin ta kendisi, yani tam yanma başlamış, son perdedeyiz artık (zaten renksiz CO tütse bile göze görünmez). Yani, özgesinin de anlayabileceği bir ifadeyle: Ortalık, öyle uzun bir süre ve öyle bir hışımla yellenmiş ki, kömür beri dursun, kebab bile köz tutmuş artık ve sadece kömür değil, adamlar da tutuşmaya başlamış! Kundaklanmaya dair sabıka dosyasının –en az ½ yüzyıldan beri– kabardığı cümleye malûm olan, çok kalın bir damarda çalışırken; 50 ppm CO içeren bir yeraltı atmosferi, nasıl "normal" oluyor? Böyle bir ocakta gece-gündüz yaşamının, ayı ile yatağa girmekten ne farkı var?!...

Ayı dendiğinde hemen çağrışan son kelamı da edip, bu yürek paralayıcı soğan doğrama faslını nihayet noktalayarak, sadede gelmenin vakti erişti gibi görünüyor...

"Her mesele hesapla hallolmaz, mühendis dediğin bonsans sahibi de olacak!..." (50'lerin Baş/ Mühendis Yetiştiren Kadim Hocaların Birisi).

"Türkiye'nin 60-70 Mt/yıl değil, 200 Mt/yıl linyit⁵ üretmesi lazım..." (2014-Mayıs, Bloomberg TV/ Prof. Dr. Müh. Güven Önal).



Eski şeflerin –emniyet şefi değil, kartiye şefi olmalarına, yani çıkan kömürden prim almalarına rağmen– öz nezaretçilerini ikaz amacıyla, “kömüre ayı gibi abanma” diye niteledikleri çılgın tempo; en kabadayısından, 500 t/gün ölçekli kartiyeden –taş patlasa– 600 t/gün, yani +%20’lik bir angarya beklerdi; o da sadece ayda bir kaç gün içindi... Karanlıkdere’de ise, mevcut 1,5 Mt/yıl’ın tevsiyatı için, 3,5 Mt/yıl’a zıplayan, yani –eski altyapı üzerinde, koca bir yıl boyu, Allahın yevmiyesi– çocuk okutma gailesiyle, doğru beslenmekten mahrum kalan madencilerden tam +%133’lük bir angarya bekleniyor!... Ne dine, ne imana, ne insafa, ne de vicdana sığacak olan, bunca melun bir tevsiyat projesini kim imzaladı ve hangi makam onayladı?... Ey C. Başkanlığı’nın teftiş heyeti, Ey C. Savcıları; asıl sorulacak soru işte bu; ama görünen de o ki, lanet projenin asıl nüshası, kırklara karışacak... Bunca vahşi bir tempoyu, bir orman dolusu ayı bile tutturamaz ve meydan “dayıbaşı” gibi vampirlere kalır işte...

Medya ordusuna, “Şimdiye kadar görülmemiş, işitilmemiş, literatüre geçmemiş bir hadise karşısındayız!...” diye dert yanan Patron, bu tespitinde haklı; gerçekten de, hiç görülmemiş bir vaka var önümüzde... Vukuata ‘Ani CO Degajmanı’ gibi bir hafta yapıştırılabilir ve okuyucu bunu beğenir belki; beğenmeyen ise, başka bir ad takabilir olup bitene; ama vaftiz töreninin hiç vakti değil... Kendiliğinden tutuşmaya aşırı teşne olan çok kalın bir damarın işletilmesini yöneten; CO intişarının logaritmik seyir izleyeceğini hesaba katmaya mecbur olduğu gibi, logaritmik karakteristiğın –kuzu gibi zeminde yatarken– ne zaman bükülüp tırmacacağını hissedecek bonsansa da sahip olmak zorunda... Daha değişik bir ifadeyle, herhangi bir diğer kömür ocağında da; bir yandan “normal” yeraltı hayatı sürdürülürken, bir yandan da, “Dur bakali, 50 ppm ne zaman 500’e fırlayjek ajaba?...” diye bekleneydi; öte yandan da, ha bire kömüre abanılaydı; malûm manzaradaki kepezelik literatüre çoktaaaan geçmişti!... (Ya bir de müellif ‘derin teknik ayrıntılara’ dalaydı, okuyucunun hali nice olurdu acep?...)

Lanet hesabı da, bonsansı da kesip, manşetteki sadede dönersek: ½ yüzyıldır devlet denetiminden hayır yok (kaldı ki, en sıkısı bile, can güvenliğini garanti edemiyor zaten). Madenci taifesinin, ne menem bir kompas olduğunu –nihayet– belleyip yevmiye sövdüğü, taşöronlardan otokontrol beklemenin ise, bilmem kimimizden bilmem ne beklemekten farkı yok!... Zira –eski düzende bile, zaten kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm edilen– İSİG Kurulları’ndaki söz ve karar sahibi olma haklarımız, taşöron düzeninde hepten kadük oldu. Binaenaleyh, artık iş başa düştü ve ‘Madenci Denetimi’nin ihdası ve bekası için mücadele etmek, artık farz oldu...

“Siz okulunuzu nasıl işgal ettiyseniz, biz de ocağımızı öyle işgal ediverdik işte...” (Alpagut’taki Madencilerin Birisi / 1969).

‘Madenci Denetimi’ nedir? Özyönetimin en ağır bileşeni olan “İşçi Denetimi” nin, işkolumuzdaki eşdeğeridir. Peki, “Özyönetim” nedir? Bodoslama cevapla: Alpagut ve Yeni Çeltekte madencileri her nasıl becerdilerse, aynen öyle becerilecek bir şeydir işte... Ama soru kitabı cevaplanacaksa, iş de epey çetrefilleştir; şöyle ki: Kökü 19. yüzyıla uzanan “İşçi Özyönetimi” (l’Autogestion des Ouvrières, die Arbeiterselbstverwaltung); önce 1848 devrimlerinin (Şubat/Fransa ve Mart/Almanya) dağdağında zuhur eden ve zamanla 5 kıtada birden tutuşan pandemik bir fenomen olup; hepi topu ¼ bin yıl yaşındaki kapitalizm hükümferma oldukça, başka bir dünyanın var olabileceğini hep hatırlatacaktır! Genellikle, yönetenlerin yönetmeyi artık beceremediği –1871 / Paris, 1913-19 / Meksika, 1917-18 / Petrograd, 1919-20 / Torino, 1936-38 / Madrid - Barselona, 1963 - 66/ Cezayir, 1968/ Paris, 1969 / Alpagut, 1970 - 73 / Şili, 1980 / Y eni Çeltekte, 1994 / Meksika ve 2001 / Şili gibi – kriz ve/veya geçiş rejimleri esnasında neşvünema bulan özyönetimin ziyadesiyle derişik, komprime, bodoslama ve kitabî bir tanımı aşağıda verilmiştir:

“.... İşçi Özyönetimi’ne; anarkosendikalist teoriye göre, fabrika ve arazi işgalleriyle ve Marksist Teori’ye göre de, «şirketleşmiş» mülkiyet (= «Vergesellschaftung») [biçemindeki] özel işletmelerin [işçi-

**“Kökü
19. Yüzyıla
uzanan**

**‘İşçi Özyönetimi’; Önce
1848 devrimlerinin
dağdağında zuhur eden
ve zamanla
5 kıtada
birden tutuşan
pandemik bir fenomen
olup...kapitalizm
hükümferma oldukça
başka bir dünyanın var
olabileceğini hep
hatırlatacaktır.”**



lere] transferiyle erişilebilecektir... «Hisseli Kapitalist Teşebbüsler» [AŞ'ler(?!)] ise; «kapitalist üretim» tarzından, «ortaklaşa» mülkiyete [erişim sağlayan] bir tür üst geçit gibi addedilmektedir..." (V. İ. Lenin, 1923⁶).

Tekmil gezegenin carî konjonktüründe, işçiler için, krizsiz tek bir gün bile geçmediği dikkate alındığında ise; "İşçi Özyönetimi"nin nesnel koşulları –her tür zaman ve mekân koordinatında– sürekli alesta vaziyettedir ve bir Oda yayınının kapsamına, ince siyasetin bu kadarı bile –kifayetten de öteye– kalın gelse gerektir!...

Özyönetimin en önemli bileşeni olan İşçi Denetimi ya da öz iş kolumuzdaki ismiyle, Madenci Denetimi; can pazarı kömür ocaklarındaki ölümlerin asgari düzeye inmesi ve giderek sıfıra münce olmasının mutlak önkoşuludur!... Zira maden kazalarında "Sıfır Ölüm"; lanet taze yüzyılda değil, geçen yüzyıldaki modern madenciliğin bile, her tartışmadan vareste tutulmuş olan –olmazsa olmaz – demirbaş şartıdır ve her ocağa farzdır...

Çağdaş madenciliğin amentüsü olan "Sıfır Ölüm" hedefine ise; ne devletin, ne patron emniyetçilerinin, ne fennî nezaretçinin, ne de yasa

"Öz yönetimin en önemli bileşeni olan 'İşçi Denetimi'; can pazarı kömür ocaklarındaki ölümlerin asgari düzeye inmesinin mutlak önkoşuludur."

zoruyla danışılan İSİG Uzmanlarının denetimi ve gözetimi yoluyla değil; ancak:

- Aynada-arında –yani ölümün ta kendisinin sadece bir kaç karış berisinde– Allahın her yevmiyesi, bir vardiya boyunca muttasıl dikilip duran ve
- Lanet zar-zor düzeninin istibdadı altında, yine ölümün ta kendisiyle köşe kapmaca oynayarak ömür tüketen, bahtı kara madenkeş taifesinin, yine ta kendisinin bilinç, beş duyu ve bonsansının devreye girmesiyle erişilebilecektir...

Gerçek bu merkezdeyken, madenci taifesinin "alışılmadık bir 'ince pus', koku, sıcaklık artışı, kulak zonklaması, uğultu, vs." gibi –doğal algılara müstenit– ikazları hiç iplenmez. Zira ocak idarelerinde yaygın olan genel kanı çerçevesinde: "İşçi; cahildir, hiçbir boktan anlamadan hep uydurur ve döve-söve defedilir; zira CO, CH₄, CO₂ kokusuzdur..." ve beyefendilerin bildiği-algıladığı da, kokudan öteye geçemez... Örneğin, herhangi bir x,y,z noktasındaki bir kömür çirliği –piroliz sıcaklığına ulaşacak kertede– bir kızışmaya maruz kaldığında; uçucu madde nüfusuna kayıtlı ağır CnH(2n+2) sülalesinin efradı da –mahpus olduğu kömür zindanından fırla– ocağın atmosferine karışabilir. Madencinin de anlayacağı bir ifadeyle, gaz fazındaki katran ince bir intişara geçebilir. Deli bozukların midesindeki rakının (velev ki, hepi topu iki karınca bacağı olsun), sofradaki domatesin, hıyarın mis gibi rayihaları, onlarca m öteden bile kokar da; katranın "iblisane kokusu"⁷ nasıl duyulmaz? O sıcaklıkta hasılı ve intişarı kaçınılmaz olan CO₂'nin 'ince' beyazı nasıl görülemez? Dışarıda vaki ani hava basıncı değişimleri, içerideki insan bedenini nasıl etkilemez? Böyle sorular, ocak amirlerinin çoğunun aklına niye düşmez? Grizunun baca aynalarını 'vicırıya-vicırıya, fısırya-fısırya' kavlattığını, kanalları, şlam havuzunu 'fokurya-fokurya' kaydattığını; kuyu dibinde biriken suda çözünmüş CO₂'nin –suyun seviyesi düştüğünde– koskoca kuyuyu, kapağı açılmış bira şişesine çevirdiğini; madenci gözünden özge, hangi uzaktan algılama ve erken ikaz sinyalizasyon sisteminin elektronik gözü görebilir ki?!...



Sermayesiz Bir Dünya Mümkündür ve Daha İyidir
Eylem Birliği + Direniş + İşgal + Kendi Ürettiğini Kendi
Yönetme = Özyönetim



Binaenaleyh, asıl Madenci Denetimi'nin müdahil olmadığı bir ocak denetimi –1½ yüzyıllık tecrübeyle de sabit olduğu gibi– hiçbir işe yaramaz!... Velâkin Madenci Denetimi'nin hayata geçebilmesi için de, müstakim bir sendikal örgütlenme zihniyeti farz olsa gerek. Bu farzın edası için, ayrıca, madencinin öncelikle yine ta kendisi için, kendi mücadele bayrağını açması da gerek. Peki, müstakim bir sendikal örgütlenme zihniyeti nasıl olmalı? Siftah, sendikanın kurumsal sorumluluğunu, “salt aidat kesip zam alma...” sınırına kadar daraltan müflis zihniyetten istiğfar edilmeli ve ayrıca:

İşkolumuzda çalışanların çoğunluğunu tescil ve temsil eden iki federasyon da; çağdaş maden emniyet kavramlarını incelemeli ve bu ana temaya ilişkin carî politikalarını, örgütlenme zihniyetlerini, propagatif ve eğitsel etkinliklerini; gözleme-izleme yöntemlerini; gelenek, görenek ve itiyadını sorgulayıp yeniden gözden geçirmelidir!... Madencinin öz vicahinde ve kendisi ile birlikte yürütülmesi gereken bu muayenenin sonucunda; bütün yararlılar ile doğrulara ilişilmeyip, kalan zararlılar ise, kökünden sökülerek ayıklanmalıdır... Madenci Denetimi'nin lâıygınca ihdası,

sadece ocaklarını değil, öz sosyal çevrelerini (köyü, mahalleyi) de kapsama alabilecek kapasitedeki bir örgütlenme zihniyeti gerektirmektedir... Zira öz ocaklarını etkin ve önleyici sonuçlar alabilecek kertede tarassut altına alabilen bir Madenci Denetimi; mahallelerdeki ekmek fiyatının oluşumuna müdahil olamıyorsa eğer, sistemin bekası akamete uğrayacağı gibi, ihdası da laçkalaşacak ve sonra da ellerinden su gibi kayıp tumba olacaktır!...

Haddizatında –ister meşru hak iktisabı, isterse hukukî vecibe yükümlenilmesi açısından olsun– ocaklardaki otokontrol sistemi, işverenin tekelindeki bir kurumlaşma tarzı olmadığı gibi; Madenci Denetimi de, kesinlikle ütopya değildir ve meşrudur. Meşruiyetten meram –İSİG Kurulları örneğinde olduğu gibi– mevzuatta yazılı olduğu halde, pratik işleyişte hep kadük olmaya mahkûm bir yasallık değildir. Asıl meram; Soma'yı unutturmamak için

sokağa dökülen –tersane işçisinden, sağlık emekçisine kadar– bütün sınıfın ve –Siirt'ten, İstanbul varoşlarına kadar– bütün halkımızın vicdanı indinde iktisap edilen bir meşruiyettir!... Ayrıca, dünya madencilerine has hayat tarzları, gelenekleri ve kurumlaşmalarının işlevsel gerekleri açısından, Madenci Denetimi de; bir potansiyel olarak tarih boyunca mevcut olmuş ve daha önceden sıralanan muhtelif örneklerde vaki olduğu gibi, ete kemiğe de bürünmüştür. Keza, malûm 1990-91 Kış Epizodu'nda kök salan grev komiteleri de gökten zembille inmemiştir; tersine, aynı potansiyelin kinetize olması ve iki yüzyıldır genlerimize programlanan aynı geleneklerin –anında işlevselleşip– kuvveden fiile terfi etmesi sonucunda zuhur etmiştir.

Şubeler bünyesinde kurulacak ve merkez yönetimi ile teknik servisin kumandası altında işlev görecektir 'Maden Emniyet Komiteleri' kurulup yaşatılmalıdır!... ('Komite' denince, hemen heyecana kapılmak gerekmez; bu yeni oluşuma, “çalışma grubu” gibi bir ad bulunabilir.) Emniyet Komiteleri'nin kuruluş kadrosunun –şube başkanı, 1 şube yöneticisi, 2 emniyet nezaretçisi ve işçiler tarafından doğrudan seçilen 3 üyeden oluşan– 7 kişilik bir öncü nüveden ibaret olması başlangıçta yeterlidir; daha sonra, bu kadro her uzunayağa kök salabilecek kadar zenginleştirilmelidir. Komitelerin çalışma usûl ve esasları ile eğitim programlarına ilişkin olan diğer ayrıntı manzumesi ise, bu makalenin boyunu fersah-fersah aşar...

Neden mücadele? Her hangi bir madenci denetimi rüşeyminin neşvünema bulacağı en velûd ve jerminal doğal habitat; can pazarı olan Soma ve Zonguldak Havzaları'ndaki ocakların ta kendisidir. Madenci genetiği, insan bilinci, vs. beri dursun; hayatî tehlike algılayan her karıncanın DNA'sında kayıtlı olan içgüdü bile baki kaldıysa bedende, direniş de en doğal biyolojik davranıştır ya hani... İşte aynen onun için mücadele!... Can pazarı var-diyalara giren; en temel insan hakkı olan öz canını savunmak için bile maçasını kıpırdatmayacaksa, 18. Yüzyılın da ötesindeki köyüne dönse sezadır artık; işte onun için mücadele...



Ana fikrin ana zikri ise, şu:

1. “.... Hay sensörünün de, detektörünün de, uzaktan algılamasının da, “ileri teknoloji”sinin de...” diye girişip; tıpkı dedelerimiz gibi, elimize bir kanarya kafesi alarak (hiç olmazsa, koltuğumuzun altına bir tavuk sıkıştırarak) inseydik ocağa, biz bu vartayı çok daha az bir kayıpla atlatmasını, çokta-
aan becermiştik!...

2. Madenci Denetimi’nin ihdasını ve bekasını sağlayamadığımız sürece: Tıpkı I. Mükellefiyet vaktindeki dedelerimiz gibi, “Hava parladı; cövüz bitti, keş de bitti, inekler de savmıya (....)” diye, daha çok kaşıyıp dururuz garip başımızı; ama başımız bittten, sırtımız sülükten ve (....) de (...)ten asla kurtulmaz!..

Dipnotlar

1. Kurtuluş Parkı’nın karşısındaki, eski TDÇİ Gn. Md. Binası’nın ta kendisi...
2. Fransızlardan tevarüs eden ve tarihin çöp sepetini çoktan boylayan, illet bir geleneksel uygulama için kullanılan, demaraj (démarrage = termik makinelerin ve motorların ilk harekete geçiş evresi) tabirinin, köylü ağzındaki metamorfik sureti; Türkçe madenci jargonuyla da, ‘zarzor’... Grup dönümlerinin ilk birkaç günü uygulanan ve sadece pano personeli lehine tahakkuk eden “demaraj primi” uğruna, madenci taifesi çılgın bir tempoyla kömüre saldırırdı. Çılğnlık

bazen o kertede azıttırdı ki, işin ucunu –gûya hiç çıkırtmaksızın– topuk hırsızlığına kadar da uzatırlardı(!)

3. Vaktiyle, “bilhassa” (= özellikle) kelimasını ikame eden bu galat-ı meşhur; artık tedavülde değil...
4. Havzayı Fahmiye’de ruhsat ve imtiyaz sahibi olan, yerli-yabancı şirketlerin alayının birleştirilmesi ve ardından da kamulaştırılmasının yolunu açan 1940/3867 tarih/sayılı “Füzyon Kanunu”na atıf var; füzyon –yaygın kanının tersine– bir madenci tabiri değil; Türk Ticaret Hukuku’nun hükümlerinde anılan bir tabirdi.
5. 200 Mt/yıl’lık linyit istihraç kapasitesinin bazı emsal eşdeğerleri: Yeraltında –düz hesap– 57 tane Karanlıkdere veya 36 tane Çayırhan (ülkemizde –gerçekten de– en ileri teknolojinin uygulandığı yangınlı ocak); açık işletmede ise, 11 tane de Afşin-Elbistan... Hesabın yorumu okuyucuya ait!
6. Über das Genossenschaftswesen, Januar 1923; Lenin Werke, Dietz Verlag Berlin, 1973... Tanımda [] içinde geçen tulûat, mütercime ait; hem (), hem de «» içinde geçen –Almanca bir metindeki– Almanca eşdeğer ise, aglebî ihtimal, Rusça orijinal nüshaya ait; diğer «» kümesinin kime ait olduğu ise meşhul... Marks’ın zatî jargonunu anlamak ise, Lenin gibi dehalar için bile –zordan da öte– bela zanaat olsa gerek!
7. Bu niteleme, kömür aforozunun borusunu 18. Yüzyıl ortalarına kadar öttürebilen Vatikan’a aittir...
“Madenci genetiği, insan bilinci, vs. beri dursun; hayati tehlike algılayan her karıncanın DNA’sında kayıtlı olan içgüdü bile baki kaldıysa bedende, direniş de en doğal biyolojik davranıştır...” ●

**“Madenci genetiği, insan bilinci, vs. beri dursun;
hayati tehlike algılayan her karıncanın DNA’sında kayıtlı olan
içgüdü bile baki kaldıysa bedende,
direniş de en doğal biyolojik davranıştır...”**

**“Madenci Denetimi,
kesinlikle ütopya değildir
ve meşrudur.”**



ANKARA'DA BİR ÜNİVERSİTE HASTANESİNDE

ÇALIŞAN SAĞLIK PERSONELİNİN GEÇİRDİĞİNİ İFADE ETTİĞİ

Asiye UĞRAŞ DİKMEN

Öğr. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

Volkan MEDENİ

İrem USLU

Arş. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

Sefer AYCAN

Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

İŞ KAZALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

Amaç: Çalışmamızın amacı; Ankara'da bir üniversite hastanesinde çalışan sağlık personelinin geçirdiğini ifade ettiği iş kazalarının değerlendirilmesidir.

Gereç-Yöntem: Bu araştırma, kesitsel tipte bir çalışma olup araştırmanın evrenini Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde çalışan 1597 kişi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, sağlık personelinin geçirdiğini ifade ettiği iş kazalarının değerlendirilmesine yönelik anket formu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında bu kişilerin %65,5'ine ulaşılmıştır.

Bulgular: Katılımcıların %63,4'ü meslek hayatı boyunca en az bir kere kesici-delici-batıcı cisimlerle yaralandığını, %64,4'ü kan, vücut sıvısı ve sekresyonlarına maruz kaldığını belirtmiştir.

Sonuç: Çalışma saatlerinin uzun olması, çalışanların yeterli sayıda olmaması ve nöbet sayısının fazla olmasından dolayı iş kazaları sık görülmektedir. Sağlık personeli sayısının artırılması, nöbet sayılarının azaltılması ve sonrasında izin verilmesi; iş kazalarının sıklığını azaltmada yarar sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: sağlık çalışanları, iş sağlığı, yaralanma, kan, iş kazası.

Abstract

Aim: The aim of our study is to assess work accidents, university hospital healthcare staff had pointed out.

Material and Method: This study is a cross-sectional study. Universe is 1597 people working at

Gazi University Faculty of Medicine. For data collection, a questionnaire has been used; to the assessment of occupational accidents that medical staff had stated. In the scope of this study, %65,5 of them have been reached.

Results: %63.4 of participants revealed they injured at least once with penetrating objects; %64.4 of participants specified they exposed to blood, body fluid and secretions during their career.

Conclusion: Occupational accidents occur frequently because of long working periods, lack of employees and large number of shifts. Increasing medical staff number, decreasing shift numbers and being allowed after shifts will be useful for reducing the frequency of occupational accidents.

Key words: healthcare staff, occupational health, injury, blood, occupational accident.

Giriş

İş kazası kavramının pek çok tanımı olmakla beraber, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün yaptığı tanıma göre iş kazası; belirli bir zarara ya da yaralanmaya neden olan, beklenmeyen ve önceden planlanmamış bir olaydır (1). Çalışma yaşamındaki eksikliklerle, yaş ve tecrübe eksikliği gibi kişisel etmenlerin birleşmesiyle iş kazalarının meydana gelmesi kolaylaşmaktadır.

İş kazalarının incelenmesi olayın açıklığa kavuşması, sorunun ve sorumluların belirlenmesi, yeni kazaların önlenmesi için alınacak önlemlerin saptanması bakımından önem taşımaktadır (2).

Tüm dünyada her yıl çok sayıda çalışan iş kazaları nedeniyle, yaralanmakta veya yaşamını kay-



betmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu istatistiklerine göre 2012 yılında 74.871 iş kazası meydana gelirken, 2013 yılında bu sayı 191.389'e yükselmiştir. 2013 yılında meydana gelen iş kazası sayısı 2012 yılına göre yüzde 291 artmıştır. İş kazası sonucu ölüm hızı ise 2012 yılına göre yüzde 83 artış göstermiştir (3,4).

Avrupa'da sağlık sektöründeki iş kazaları, tüm Avrupa'da meydana gelen iş kazası ortalamasından %34 daha fazladır (5). Sağlık çalışanlarında en sık görülen iş kazaları kesici-delici alet yaralanmaları, kan-vücut sıvılarıyla bulaş ve ağır kaldırma, düşme, çarpma, takılma, kayma vb. nedenlere bağlı kas-iskelet sistemi yaralanmalarıdır (6). Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi verilerine göre ABD'deki sağlık çalışanlarında iğne ucu ve perkütan yaralanmaların sayısı her yıl artmakta, hastane çalışanlarında yılda 385 bin enjektör yaralanması ve günde ortalama 1000 kesici-delici alet yaralanması görülmektedir. Ayrıca veriler kesici-delici alet yaralanmalarının %60'nın rapor edilmemekte olduğunu göstermektedir (7).

Ülkemizde hastanelerin "Çok Tehlikeli İşler" sınıfına dahil edilmesi, 2009 yılında çıkarılan "İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Tehlike Sınıfları Listesi Tebliği" ile gerçekleşmiştir (8). Sağlık kuruluşları 30 Haziran 2012 tarih ve 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği isimli kanun ile kamu-özel ayrımı yapılmaksızın kapsama alınmış, işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı çalıştırma zorunluluğu hastanelere de getirilmiştir (9). Bu zorunluluğa karşın Kamu Hastaneleri Birliği, ülke genelindeki genel sekreterliklere resmi bir yazı göndererek gönüllülük esasına dayalı, ücretsiz çalışacak işyeri hekimi isteğini beyan etmiştir. Sonuç olarak gönüllülük esasına dayanarak iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini yürütebilecek personel sıkıntısı nedeniyle devlet hastanelerinde işyeri hekimi bulunmaması söz konusu olmaktadır.

Topluma sağlık hizmeti sunmayı amaç edinmiş sağlık çalışanları da, çalışma ortamlarındaki riskler nedeniyle iş kazalarına uğrama olasılığı yüksek bir sınıfı oluşturmaktadır. Sağlık personelinin sağlık hizmetlerinin doğasından kaynaklanan risk ve tehlikelere bağlı olarak iş kazasına uğraması nedeniyle sağlığını kaybetmesi, sakat kalması veya gelir yoksunluğuna maruz kalması insani, sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan önem arz etmektedir (10).

Gelişmiş ülkelerde bile iş kazalarının bildirimi sağlık sektöründe oldukça yetersizdir (11). Türkiye'de bu konuda yeterli yasal düzenleme ve uygulama olmamasından dolayı sorunun boyutlarının tam olarak belirlenmesinde zorluklarla karşılaşmaktadır. İş kazası yaşayan sağlık personelinin yaşamını hangi koşullarda sürdürdüğü, kaç kişinin iş göremez hale geldiği ya da sakatlık geçirdiği ve hayatını yitirdiğine dair verilere tam anlamıyla sahip olunamamaktadır. Türkiye'nin tamamını temsil eden bir bilimsel araştırma olmadığı gibi, bildirimlerdeki eksiklikler göze çarpmaktadır.

Tüm bunlar göstermektedir ki; sağlık sektöründeki iş sağlığı ve güvenliği aksaklıkları ile sonucunda ortaya çıkan iş kazaları, sebep oldukları sosyal ve ekonomik kayıplar nedeniyle üzerinde araştırma ve planlama yapılması gereken önemli bir halk sağlığı sorunudur.

Bu doğrultuda çalışmamızın amacı; Ankara'da bir üniversite hastanesindeki sağlık personelinin geçirdiğini ifade ettiği iş kazalarının değerlendirilmesidir.

Gereç ve Yöntem

Araştırmada, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde çalışan sağlık personeline, 21 Ekim-25 Ekim 2013 tarihleri arasında, yüz yüze görüşme yöntemiyle anket uygulanmıştır. Bir anketin uygulama süresi ortalama 6-8 dakikadır.

Araştırmada veri kaynağı olarak "Ankara'da bir üniversite hastanesinde çalışan sağlık personelinin geçirdiğini ifade ettiği iş kazalarının değerlendirilmesine yönelik anket formu" kullanılmıştır. Bu anket, 4 bölüm ve 43 sorudan oluşmaktadır. İlk bölüm 10 sorudan oluşup kişilerin tanımlayıcı özelliklerine yöneliktir. İkinci bölüm 8 soru olup işle ilgili tanımlayıcı bilgileri içermektedir. Anketin üçüncü bölümünde geçirilen iş kazalarının tanımlayıcı özelliklerine yer verilmiştir. Dördüncü bölümdeki 20 soruda ise, iş kazaları ve kaza sonrası neler yapıldığı incelenmiştir.

Araştırma kesitsel tipte bir araştırma olup araştırmanın evrenini Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde görev yapmakta olan 525 araştırma görevlisi doktor, 234 intern doktor, 648 ebe-hemşire, 54 sağlık memuru, 136 diğer personel olmak üzere toplam 1597 kişi oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında 1047 kişiye ulaşılmıştır. Ulaşım yüzdesi

**Tablo-1: Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde Çalışan ve Araştırma Kapsamında Ulaşılan Kişi Sayıları, GÜTF, Ankara, 2013.**

Meslek Grubu	Çalışan Kişi Sayısı	Ulaşılan Kişi Sayısı	Ulaşım Yüzdesi
Araştırma Görevlisi Doktor	525	429	81.7
İntern Doktor	234	214	91.4
Ebe-Hemşire	648	243	37.5
Sağlık Memur	54	51	94.4
Diğer Personel*	136	110	80.8
TOPLAM	1597	1047	65.5

*Diğer: Hasta bakıcı, sekreter, temizlik görevlisi

%65.5'tir. Bu yüzde; sağlık memurlarında %94.4, intern doktorlarda %91.4, araştırma görevlisi doktorlarda %81.7, diğer personelde %80.8, ebe-hemşirelerde %37.5 olmuştur.

Anket uygulama döneminde hemşirelere ulaşmada, vardiyalı çalışma sisteminden dolayı zorluklar yaşanmıştır. Poliklinik ve servislerde çalışan ebe ve hemşirelerin çok yoğun çalışması hedef kişilere ulaşmayı güçleştirmiştir. Anketin beş günlük süre zarfında uygulanması ve bu sürede nöbet usulüyle çalışan personelin bir kısmına ulaşamaması yaşanan kısıtlılıklardan bir diğeridir. Bunların dışında ankete katılmakta isteksizlik sık karşılaşılan sorunlardan birisidir.

Araştırma verilerinin analizleri SPSS 15.0 istatistik paket programına aktararak yapılmıştır. İstatistiksel analiz olarak tanımlayıcı istatistikler (frekans, ortalama $\pm$ SS), ki-kare testi, Yates düzeltmeli ki-kare testi ve Fisher'in kesin testi kullanılmıştır. $p < 0.05$, istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Katılımcıların %36.8'i 24-27 yaş aralığında, %63.2'si kadındır. %41.0'ı asistan doktor, %23.2'i ebe/hemşire, %20.4'ü intern doktordur. Araştırmaya katılanların %35.2'si 1 yıldan az, %33.7'si 1-5 yıl, %31'i ise 5 yıldan fazla süredir meslektedir. %57.7'si yataklı serviste, %18.1'i poliklinikte çalışmaktadır. %52.8'i günde 8 saat+nöbet, %27.3'ü günde 8 saat, %18.6'sı vardiya şeklinde çalışmaktadır. %60.8'inin çalıştığı bölümde dinlenmesi için bir oda vardır.

Katılımcıların %63.4 ü meslek hayatı boyunca en az bir kere kesici-delici-batıcı cisimlerle yaralandığını, %64.4'ü meslek hayatı boyunca en az bir

kere kan, vücut sıvısı ve sekresyonlarına maruz kaldığını ifade etmiştir. Yaralanandığını ifade edenlerin %37.5'i iğneyle, sekresyonlara maruz kalanların %89'u kan ile temas etmiştir.

Araştırmaya katılanlardan erkeklerin %56.6'sı, kadınların %67.4 ü kesici-delici-batıcı cisimle yaralanmıştır. Ebe/hemşirelerin %74.1'i, asistan doktorları %63.9'u, intern doktorların %63.1'i kesici-delici-batıcı cisimle yaralanmıştır. Günde 8 saat+nöbet şeklinde çalışanların %66.2'si, günde 8 saat çalışanların %56.6'sı kesici-delici-batıcı cisimle yaralanmıştır. Araştırmaya katılanların cinsiyet, öğrenim, meslek ve çalışma süresine göre kesici-delici-batıcı cisimle yaralanma durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamaktadır ($p < 0.05$).

Katılımcıların %73,0'ü çalışma sürelerinin uzun olmasını, %69,3'ü çalışanların yeterli sayıda olmamasını, %69,1'i ise nöbet sayısının fazla olmasını iş kazasının oluşumunu etkileyen faktörler arasında saymışlardır.

İncelenen diğer konularda, mesleki iş kazası geçirme olasılığını, araştırmaya katılan sağlık personelinin %39.6'sı yüksek derecede riskli bulmaktadır. Katılımcıların %26.5'i yüksek düzeyde iş kazası geçirme kaygısı duymaktadır, %73.5'i işinin sağlığını olumsuz etkilediğini düşünmektedir.

Meslek hayatları boyunca iş yerinde katılımcıların %23.7'si kayma, düşme, çarpma gibi iş kazalarına, %14.7'si zehirlenmeye, %3.3'ü yanığa maruz kalmıştır. Araştırmaya katılanların %11.8'i işe gelip giderken trafik kazası geçirmiştir. Bunların sonucunda, kişiler genel olarak hiçbir şey yapmamıştır.



Tablo-2: Araştırmaya katılanların bazı tanımlayıcı özelliklerinin dağılımı, GÜTF, Ankara, 2013

	n	(%)
Yaş Grupları (n=1047)		
23 yaş ve altı	239	22.8
24-27 yaş	385	36.8
28-31 yaş	187	17.9
32-35 yaş	107	10.2
36 yaş ve üzeri	129	12.3
Cinsiyet (n=1047)		
Kadın	662	63.2
Erkek	385	36.8
Medeni Durum (n=1047)		
Evli	394	37.6
Bekâr	653	62.4
Meslek (n=1047)		
Asistan doktor	429	41.0
İntern doktor	214	20.4
Ebe/Hemşire	243	23.2
Sağlık memuru	51	4.9
Diğer*	110	10.5
Meslekte Çalışma Süresi (n=1047)		
1 yıldan az	369	35.2
1-5 yıl	353	33.8
5 yıldan fazla	325	31.0
İşyerinde Dinlenmek		
İçin Oda Varlığı (n=1047)		
Yok	410	39.2
Var	637	60.8
Çalışılan Bölüm (n=1047)		
Acil Servis	115	11.0
Yataklı Servis	604	57.7
Poliklinik	189	18.0
Diğer**	139	13.3
Mesai Düzeni (n=1047)		
Günde 8 saat	286	27.3
Günde 8 saat + nöbet	553	52.9
Vardiya sistemi	195	18.6
Diğer***	13	1.2

*Diğer: Hasta bakıcı, sekreter, temizlik görevlisi

**Diğer: Hemodiyaliz ünitesi, yoğun bakım ünitesi, radyoloji ünitesi, ameliyathane

***Diğer: 12-36 saat vardiya usulü, günde 10 saat+nöbet

Tartışma

Araştırmamızın en önemli kısıtlılığı ebe/hemşire grubunun çalışmaya katılımının (%37.5) düşük olmasıdır. Diğer meslek grupları için yüksek olan katılma oranı, ebe/hemşirelerin katılımının az olmasından dolayı toplam katılma oranının da düşük olmasına yol açmıştır (%65.5). Ebe/hemşire grubunun katılımının az olmasının en başta gelen nedenin, yoğun çalışmaları olduğu ve bunun da iş kazalarını artıran bir etken olduğu göz önünde bulundurulduğunda, araştırma sonucu elde edilen

iş kazası sıklığının gerçekten daha düşük olduğu tahmin edilebilir.

Çalışmamızda Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi sağlık personelinin geçirdiğini ifade ettiği iş kazaları ve kaza sonrası neler yaptıkları değerlendirilmiştir.

Araştırmamıza katılanların yaklaşık dörtte üçü işinin sağlığını olumsuz etkilediğini düşünmüştür. 2009 yılında Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi'nde yapılan çalışmada ise sağlık çalışanlarının yaklaşık yarısı işinin sağlığını olumsuz etkilediğini düşündüğünü belirtmiştir (12). Bu farklılık hastanemizde sağlık personeli başına düşen hasta sayısının ve iş yükünün daha fazla olmasından kaynaklanmış olabilir.

Katılımcıların üçte biri çalışma ortamında mesleki riskler ile ilgili alınan önlemlerin kötü düzeyde olduğunu düşünmektedir ve iş kazalarından korunma konusunda katılımcıların üçte ikisi eğitim almamışken, üçte biri eğitim almıştır. 2006 yılında Ege Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmada araştırmaya alınan personelin yaklaşık %95'i kazalara karşı iyi derecede önlem alındığını belirtmiştir ve personelin tamamına yakınının düzenli aralıklarla hizmet içi eğitim aldıkları belirlenmiştir (13). Aradaki bu farkın hastanemizde mesleki riskler ile ilgili alınan önlemler konusundaki farkındalığın daha az olmasından ve hizmet içi eğitimin yeterli seviyede olmamasından kaynaklandığı düşünülmüştür.

Araştırmamıza katılanların yaklaşık üçte ikisi kesici-delici-batıcı cisimlerle yaralanmıştır. 2005 yılında Hindistan'da yapılan bir çalışmada da, çalışmaya katılanların dörtte üçü iş yaşamları boyunca en az bir kez perkütan yaralanma geçirdiklerini bildirmişlerdir (14). Bu sonuçlar bizim çalışmamız ile benzerlik göstermektedir. Kesici-delici-batıcı cisim yaralanma sıklığının yüksek olma nedenleri sağlık personelinin çok yoğun çalışması, hasta sirkulasyonunun oldukça hızlı olması nedeniyle aceleci davranması, mesai saatlerin uzun olması olarak değerlendirilebilir.

Kesici-delici-batıcı cisim yaralanmalarının %37.5'inin iğne batması, %35.5'inin ampul kesisi ile olduğu belirtilmiştir. 2006 yılında Ege Üniversitesinde yapılan çalışmada da bizim çalışmamıza benzer şekilde iş kazası geçiren personelde en fazla iğne batması meydana geldiği belirtilmiştir (13).



Yaptığımız çalışmaya katılan ebe-hemşirelerin %74.1'i kesici-delici-batıcı cisim yaralanmasına maruz kalmıştır. Bu durumun, ebe-hemşire grubunun başta enjektör olmak üzere delici aletlerle daha sık işlem yapmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Doktor grubunda bu sıklık %64.1 olarak çıkmıştır. 2009 yılında Mersin'de yapılan benzer çalışmada sıklıklar hemşire grubunda %83, doktor grubundaysa %66.2 olarak bulunmuştur (15). Yapılan iki çalışma arasındaki fark, tüm meslek hayatı boyunca geçirilen iş kazaları sorgulandığı için hemşirelerin yaş dağılımının bizim çalışmamızda daha düşük olması ve dolayısıyla daha kısa süredir çalışıyor olmalarından kaynaklanmaktadır.

Araştırmamızda günde 8 saat sistemiyle çalışan grupta kesici-delici-batıcı cisim yaralanması %56.6 iken, günde 8 saat + nöbet ve vardiya sistemiyle çalışan grupta yaralanma sıklığı daha yüksek bulunmuştur. Kan ve başka bir vücut sıvısı ile temas durumunun en az olduğu grup, yine günde 8 saat usulüyle çalışan gruptur. Bu durum sağlık çalışanlarının çalışma süresi arttıkça, iş kazası geçirme sıklığının arttığını göstermektedir. Benzer şekilde 2009 yılında Ankara'da yapılan Hemşirelerde İş Kazası Sıklığı çalışmasına göre gündüz-gece şeklinde çalışanlarda kesici-delici-batıcı cisim yaralanması %73.5 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca hemşirelerin aylık toplam fazla mesai durumlarına göre, iş kazası geçirme durumları karşılaştırıldığında; aylık toplam fazla mesai saati arttıkça iş kazası geçirme riskinin arttığı görülmüştür (16).

Çalışmamız sonucunda kesici-delici-batıcı cisim yaralanması ve kan ve başka vücut sıvısı ile temas durumu kadınlarda daha yüksek bulunmuştur. 2009 yılında Mersin'de yapılan Sağlık Çalışanlarının Delici Kesici Aletlerle Yaralanma Deneymeleri isimli çalışmada da hemşire grubunda kesici-delici-batıcı cisim yaralanması durumu %83 iken, tüm sağlık personelinde %74.3 bulunmuştur (15). Bu farkın oluşması, iğne gibi delici aletleri daha sık kullanan ve kan teması fazla olan hemşire grubunun kadın olması ve personeller arasındaki erkek oranının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Katılımcıların %64.4'ü kan, vücut sıvısı ve sekresyonları ile temas durumu yaşamıştır. 2005 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde yapılan

Tablo-3: Araştırmaya Katılanların Kesici-Delici-Batıcı Cisimler ile Yaralanma ve Kan, Başka Bir Vücut Sıvısı ve Sekresyonla Temas Durumlarının Dağılımı, GÜTF, Ankara, 2013

	n	(%)
Kesici-Delici-Batıcı Cisim Yaralanması Varlığı (n=1047)		
Yok	383	36.6
Var	664	63.4
Yaralanma Şekli (n=664)		
İğne Batması	249	37.5
Ampul Kesisi	236	35.5
Cerrahi Aletlerle Yaralanma	80	12.0
Diğer*	5	0.7
Kan, Vücut Sıvısı ve Sekresyonla Temas Durumu (n=1047)		
Yok	373	35.6
Var	674	64.4
Maruz Kalınan Sıvı veya Materyal Tipi (n=674) #		
Kan	600	89.0
İdrar	309	45.8
Tükürük	236	35.0
Feçes	128	18.9
Serebrospinal sıvı	40	5.9
Diğer**	10	1.4

*Diğer: Göze yabancı cisim yaralanma, bacağa travma

**Diğer: Amniyon sıvısı, parasentez sıvısı, asit, apse, balgam, kusmuk

#:Birden fazla yanıt verilmiştir. Yüzdelere toplam yanıt verilen sayı üzerinden değerlendirilmiştir

bir çalışmada grubun %64'ünün iş yaşamlarında en az bir kez kan ve vücut sıvılarına maruz kalmış olduğu görülmüştür (17). Bu sonuç, çalışmamızda elde ettiğimiz verilerle paralellik göstermektedir.

Araştırmaya katılanların iş kazasının oluşumunu etkileyen faktörler konusundaki düşüncelerine baktığımızda %73,0'ünün çalışma sürelerinin uzun olmasını, %69,3'ünün çalışanların yeterli sayıda olmamasını, %69,1'inin ise nöbet sayısının fazla olmasını söz konusu faktörler içinde belirttikleri görülmektedir. Sağlıkta dönüşüm programı kapsamında, sağlık sisteminin finansal sermayenin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesi söz konusudur. Bu durumun zaten emek yoğun özelliğe sahip olan sağlık sektörünün çalışanlarını daha da ağır koşullarda çalışmaya zorlamakta olduğunu düşünmekteyiz.



Tablo-4: Araştırmaya Katılanların Bazı Tanımlayıcı Özelliklerine Göre Kesici-Delici-Batıcı Cisimle Yaralanma Durumu, GÜTF, Ankara, 2013

	Kesici-Delici-Batıcı Cisim Yaralanması Durumu			
	Yaralanmamış		Yaralanmış	
	n	%	n	%
Yaş Grupları (n= 1047)				
23 yaş ve altı	81	33.9	158	66.1
24-27 yaş	150	39.0	235	61.0
28-31 yaş	74	39.6	113	60.4
32-35 yaş	30	28.0	77	72.0
36 yaş ve üzeri	48	37.2	81	62.8
$\chi^2=5.795$ $p=0.215$				
Cinsiyet (n= 1047)				
Kadın	216	32.6	446	67.4
Erkek	167	43.4	218	56.6
$\chi^2=12.122$ $p=0.001$				
Meslek (n= 1047)				
Asistan Doktor	155	36.1	274	63.9
İntern Doktor	79	36.9	135	63.1
Ebe/Hemşire	63	25.9	180	74.1
Diğer*	86	53.4	75	46.6
$\chi^2=42.748$ $p=0.001$				
Meslekte Çalışma Süresi (n= 1047)				
1 yıldan az	146	39.6	223	60.4
1-5 yıl	124	35.1	229	64.9
5 yıldan fazla	113	34.8	212	65.2
$\chi^2=2.199$ $p=0.333$				
Çalışılan Birim (n= 1047)				
Acil Servis	43	37.4	72	62.6
Yataklı Servis	215	35.6	389	64.4
Poliklinik	75	39.7	114	60.3
Diğer**	50	36.0	89	64.0
$\chi^2=1.091$ $p=0.779$				
Mesai Düzeni (n= 1047)				
Günde 8 Saat	124	43.4	162	56.6
Günde 8 Saat + Nöbet	187	33.8	366	66.2
Vardiya Sistemi	67	34.4	128	65.6
Diğer***	5	38.5	8	61.5
$\chi^2=7.918$ $p=0.048$				

*Diğer: Hasta bakıcı, sekreter, temizlik görevlisi

**Diğer: Hemodiyaliz ünitesi, yoğun bakım ünitesi, radyoloji ünitesi, ameliyathane

***Diğer: 12-36 saat vardiya usulü, günde 10 saat+nöbet

Katılımcıların %73,5'i işinin sağlığını olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedir. Sağlık çalışanlarında major depresyon, uyum bozuklukları, ank-

siyete bozuklukları, akut stres reaksiyonu, alkol ve madde kullanım bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu gibi psikiyatrik hastalıklar gelişebilmek-



tedir. Daha büyük bir kesimde hastalık düzeyinde tanımlayamadığımız güvensizlik, değersizlik, yabancılaşma, korku, tükenmişlik, öfke, adaletsizlik gibi duygular gelişmekte ve sağlık çalışanları mesleklerinden soğumakta, hatta kimi örneklerde görevi bırakmaktadır. En nihayetinde, bu durum hem bireyin kendisine hem de hizmet verdiği topluma olumsuz olarak geri dönmektedir (18). Performansa dayalı ödeme gibi uygulamaların çalışma koşullarına getirdiği yük ve farklı istihdam modellerinin söz konusu olması sağlık çalışanlarının hep ezilen pozisyonunda yer almalarına yol açmaktadır. Sağlıkta dönüşüm ile hasta yoğunluğu artarken sağlık personeli eksikliğinin giderilmemesi söz konusudur. Avrupa'daki meslektaşlarına göre çok daha fazla çalışan ülkemizdeki sağlık çalışanlarının, işlerinin sağlıklarını olumsuz yönde etkilediğini düşünmeleri beklenen bir sonuçtur.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmamıza katılan sağlık personelleri işlerinin sağlıklarını olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Katılımcılara göre çalışma saatlerinin uzun olması, çalışanların yeterli sayıda olmaması ve nöbet sayısının fazla olması gibi nedenlerden dolayı iş kazaları sık ve fazla görülmektedir.

Sağlık çalışanları ağır iş yükü altına ezilmekte, düzensiz ve uygun olmayan çalışma koşulları içinde çalışmaktadır. Bunun en önde gelen nedeni çalışan sayısının yetersizliğidir. Uygulanan sağlık politikaları nedeniyle hastaneye ve hastane sağlık çalışanlarına direkt olumsuz etkiler söz konusudur. İş kazalarını engellemek için sağlık personelinin sayısının artırılması, mesai saatleri ile nöbet sayılarının azaltılması ve nöbet sonrası izin verilmesi; iş kazalarının görülme sıklığını azaltmakta yarar sağlayacaktır. Söz konusu düzenlemelerin yapılabilmesi için hastanelerin kar getirici bir yatırım aracı olarak görülmesinden vazgeçilmelidir.

Sağlık personeline iş kazaları ve mesleki riskler konusunda mesleki eğitiminden başlamak üzere çalışma yaşamları boyunca hizmet içi eğitimlerle destek sağlanması ve bu eğitimlerin belirli aralıklarla devam etmesinin gerekli olduğu düşüncesindeyiz. Yaralanma durumunda yaralanmanın tipi, yaralanmaya neden olan alet ve bakım uygulamalarının rapor edilmesine yönelik standart sistemle-

rin geliştirilmesi ve bunların çalışanlar tarafından kullanımının sağlanması iş kazalarının azaltılması konusunda fayda sağlayacaktır.

Katılımcıların geçirdiklerini ifade ettikleri en sık iş kazası kesici-delici-batıcı cisimler ile yaralanmalar olup bu yaralanmalar en sık el-parmakta ve iğne batması şeklindedir. Bu bağlamda iş yaparken kişisel koruyucuların kurum tarafından temin edilmesi ve çalışanlar tarafından kullanılmasının gerekliliği açıktır. Mesleki riskleri önleme ve azaltmaya yönelik güvenli tıbbi malzemelerin sağlık bakım hizmetlerinde kullanılmasının sağlanması ve kullanılan delici ve kesici aletlerin hemen imha edilebilmesi için delinmez enfekte atık kutularının hasta odalarında yer alması yaralanmaları azaltacağı gibi öncesi ve sonrasında alınacak önlemlere uyumun artmasında da etkili olacaktır.

Sağlık kurumları iş kazaları açısından oldukça riskli olmasına rağmen bu alandaki yasal düzenlemelerin ihmal edildiği görülmektedir. Ulusal mevzuatımızdaki iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin sağlık alanında da en kısa sürede uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Sağlık çalışanlarının maruz kaldığı iş kazaları bir kayıt sistemi dahilinde değerlendirilmeli ve kayıtların düzenli tutulması sağlanmalıdır. Sendikalar ve mesleki birlikler, iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları kanun ve yönetmeliklerin hazırlanması süreçlerinde daha etkin görev alabilirler. İş sağlığı ve güvenliği alanında çalışan, devlet, işveren ve sendikaların yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu alanındaki uygulamalarda önemli olan bütün tarafların etkin bir şekilde katılımıdır. Sağlık personeline iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları, yükümlülükleri ve diğer tarafların sorumlulukları hakkında bilgi verilmesinin önemli olduğu öngörülmektedir.

Kaynaklar

1. ILO. Occupational Injuries Statistics From Household Surveys and Establishment Surveys; 2008. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_173153.pdf (06/04/2015)
2. Bilir N, Yıldız AN. "İş Sağlığı ve Güvenliği", Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara; 2004.
3. SGK. İstatistik Yıllıkları; SGK 2012. http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler/sgk_istatistik_yilliklari (06/04/2015)



4. SGK. İstatistik Yıllıkları; SGK 2013.
http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler/sgk_istatistik_yilliklari (06/04/2015)
5. Kutlu D. "Ameliyathane Çalışanlarının Cerrahi Aletlerle Yaralanma Riski ve Bunu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Afyonkarahisar; 2007.
6. Aksan Davas HA. "Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinde Çalışan Hemşirelere İş Kazası Kayıt Sisteminin Geliştirilmesi ve İzlenmesi". Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir; 2005.
7. Özkan Ö. "Hastanede Çalışan Hemşirelerin İş ve Çalışma Ortamı Tehlike ve Riskleri İle Risk Algılarının Saptanması" Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2005
8. İşyeri Tehlike Sınıfları Listesi, İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği, 2012.
9. "6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu". Resmi Gazete Sayı: 28339; 2012.
10. Deveci N. "Özel Sağlık İşletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği". Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İzmir; 2007.
11. İşler MC. "İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimleri ile Güvenlik Kültürünün İş Kazası ve Meslek Hastalıklarının Önlenmesindeki Etkisi" Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, Ankara; 2013.
12. Uçak A. "Sağlık Personelinin Maruz Kaldığı İş Kazaları ve Geri Bildirimlerinin Değerlendirilmesi". Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Afyonkarahisar; 2009.
13. Çopur Z, Varlı B. "Ege Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Ev İdaresi Personelinin İş Kazası Geçirme Durumlarının İncelenmesi", Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi; 2006: 162-168.
14. Kermode M, Jolley D. "Occupational Exposure to Blood and Risk of Bloodborne Virus Infection Among Health Care Workers in Rural North Indian Health Care Settings". American Journal of Infection Control; 2005: 37
15. Altıok M, Kuyurlar F, Karacorlu S. ve ark. "Sağlık Çalışanlarının Delici Kesici Aletlerle Yaralanma Deneyimleri ve Yaralanmaya Yönelik Alınan Önlemler". Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi; 2009: 75.
16. Özarslan A. "Ankara'da Bir Eğitim Hastanesinde Çalışan Hemşirelerde İş Kazası Sıklığı". Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara; 2009.
17. Azap A, Ergönül Ö. "Occupational Exposure To Blood and Body Fluids Among Health Care Workers in Ankara". American Journal of Infection Control; 2005: 50.
18. Oğan H. "Sağlık Çalışanlarında İş Kazaları ve Meslek Hastalıklarına Yaklaşım Sempozyumu" İçinde, Travma ve Sağlık Çalışanlarının Ruh Sağlığı. Sağlık Çalışanlarının Sağlığı Çalışma Grubu, İstanbul, 2015.●

İŞÇİNİN SAĞLIĞINI KORUMAK 'SUÇUNDAN'

DR. COŞKUN CANIVAR'A
'KADEME DURDURMA CEZASI' VERİLİYOR!

Mehmet KAYA

Arş. Gör., İstanbul Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

Coşkun CANIVAR

Arş. Gör., İstanbul Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları

Mehmet Kaya

İstanbul Tıp Fakültesi'nde yıllardır sendika, meslek odası ve taşeron çalıştırılan işçilerin yürüttüğü bir emek mücadelesi var. Sen de bu mücadele içinde yer alıyorsun. Özellikle son 3 yılda 2 işçinin iş cinayetiyle hayatını kaybettiği Çapa'da işçi sağlığı konusu bu mücadelenin öne çıkan gündemleri arasında yer alıyor. Bu süreçte 2014 yılında taşeron şirketin,bünyesinde çalışan sağlık çalışanlarına verdiği 'iş sağlığı ve güvenliği' eğitimine niteliksiz olduğu gerekçesiyle bir itirazda bulundu. Hakkında bir soruşturma açıldı ve gelinen noktada 'eğitimi engelleme suçundan' memuriyetten çıkarılmanın bir alt seviyesi olan 'kademe ilerlemesinin 1 yıl durdurulması' gibi ağır bir ceza önerisi var. Bu ceza önerisini nasıl değerlendiriyorsun?

Coşkun Canıvar

Öncelikle ifade etmem gerekir ki verilecek cezanın ağırlığının hiçbir önemi yok. Önemli olan böylesine meşru bir talebin cezalandırılmaya çalışılmasıdır. Özellikle bir üniversitenin tıp fakültesinde hem de başkanlığını bir halk sağlığı profesörünün yaptığı soruşturma komisyonu tarafından böylesine

bir ceza önerilmiş olması çok çarpıcıdır. Üniversitelerin ve akademinin içinde bulunduğu durumu bir başka yönden açıkça ortaya koymaktadır. Zafer Açıkgözoğlu arkadaşımız daha 28 yaşındayken 'ölmek istemiyorum' diyerek Çapa'da iş cinayetinde can verdi. Arkadaşımız iki yıl önce hiçbir güvenlik önlemi alınmadan ve kendi iş tanımının tamamen dışında olan kanalizasyon taşkınına zorla müdahale ettirildi. Zafer Açıkgözoğlu tıkalı kanalizasyonun kapağını açmasıyla birlikte lağım suları içerisinde kaldı. Sonrasında bulantı, ishal, karın ağrısı gibi şikayetleri ortaya çıkmış ve acil servise başvurmuştu. Zafer arkadaşımız şikayetleri gerilememesi üzerine on gün içerisinde üçüncü kez başvurduğu acil serviste bilinci kapanması sonrası karaciğer yetmezliği tanısıyla yoğun bakıma alındı ve iki gün içerisinde karaciğer nakli gerçekleştirildi. Yoğun bakımda yapılan tetkiklerinde Hepatit B virüsü saptandı. Ameliyattan sonra konuştuğumuzda Zafer bizlere lağım suyu maruziyetinden birkaç ay önce tıbbi atık toplama esnasında eline iğne battığını anlattı. Kanalizasyondan bulaşma ihtimali olmayan Hepatit B virusunun bu iğne batmasıyla bulaşmış olma ihtimali var. Bu bulaşa bağlı gerçekleşmiş olabilecek karaciğer hasarı, lağım suyu maruziyeti sonrası gelişen ishalle karaciğer yetmezliğine kadar ilerledi. Nakilden aylar sonra organ reddi gelişmesi üzerine Zafer arkadaşımız ikinci kez nakil programına alındı ancak 17.08.2014 tarihinde hayatını kaybetti. Bu iş cinayeti Çapa'daki işçi mücadelesinin gündemine işçi sağlığı talebinin de girmesini tetikledi. Zafer'in ailesiyle de kurulan ilişki sayesinde ceza ve tazminat davası açıldı. Olayla ilgili onlarca basın açıklaması, yürüyüş, basına verilen demeçler, muhalefet milletvekillerinin meclise soru önergesi vermesi, TBMM Başkanlığı'na İstanbul Tabip Odası'nın verdiği dilekçe gibi birçok girişim oldu. Her yıl yüzlercesinin üzeri kapatılan iş cinayetlerinden birisinin bu kadar gündeme taşınması hastane ve üniversite yönetimini çok rahatsız etti.



Mehmet Kaya

Hastanede yürütülen işçi mücadelesinin ağırlıklı gündemlerinden birisinin işçi sağlığı olduğunu söyledin. Bu alanda Çapa'da nasıl bir mücadele yürütülüyor?

Coşkun Canıvar

İşçi sağlığı mücadelesini iki yöntem üzerinden tartışıyoruz. Birincisi bu alandaki sorunları görünür kılmak. İkincisi ise 'tehlikeyi' merkeze alan ve emek süreci üzerindeki işçi denetimini arttırarak 'önlemeyi' hedefleyen yaklaşım. Kuşkusuz bu iki süreç birbirine zıt değil tam aksine birbirini güçlendiren ve tamamlayan özellikler. Ancak işçi sağlığı konusundaki sorunları sadece görünür kılmaya çalışmak, yani tüm mücadeleyi bunun üzerine kurmak bizleri emek süreciyle dışsal bir ilişki biçimine mahkum ediyor. Nasıl ki kapitalizm 'yıkılsın' demekle yıkılmıyorsa, yıkmak için sınıf mücadelesi gerekiyorsa, iş cinayetleri de 'durdurulsun' demekle önlenemiyor. İşçi sınıfı olarak iş yerlerinde, emek sürecine müdahale ederek, emeğin üzerindeki işçi denetimini arttırarak bu ölümleri azaltabiliriz. Bu noktadan hareketle özellikle taşeron çalıştırılan işçi arkadaşlarla bir araya geldik. Biyolojik etmenlere karşı özellikle iğne batmalarını önlemek, yüksekte çalışılan cam silme, klima bakımı gibi işlerin güvenlik önlemleri olmadan yapılmasını önlemek, 'iş sağlığı ve güvenliği' eğitimlerinin nitelikli olarak verilmesini sağlamak, risk değerlendirmelerinin konunun uzmanlarınca ve sendikal katılım sağlanarak yapılması, 'iş sağlığı ve güvenliği' kurullarının düzenli ve çalışan temsilcileri katılımıyla işlevsel hale getirilmesi gibi birçok başlıkta mücadele yürüttük. Bu alanda yapılan tüm çalışmaları yaptığımız yürüyüşler ve basın açıklamalarıyla hastane içinde ve dışında sağlık emekçilerinin ve kamuoyunun gündemine taşıyarak görünür kıldık. İşçi sağlığı taleplerinin tümünü emeğin diğer gündemleriyle beraber aynı zamanda bir örgütlenme süreci olarak gördük. Nitekim Ocak 2015'de bu mücadelenin öncülerinden olan beş işçi arkadaşımız hastane yönetimi tarafından işten atıldılar. Tüm bu mücadele sürecinde sıkı temas içinde olduğumuz hastane içinden ve dışından sağlık emekçilerinin, sendikaların, meslek örgütlerinin ve emek mücadelesi yürüten tüm kesimlerin katılımıyla çok etkili bir direniş gerçekleştirerek arkadaşlarımızın kısa sürede işe geri alınmalarını sağladık. İşçi sağlığı meselesi, kapitalist sistemin 'insanlık dışı' uygulamalarının tümünü gözler önüne sermesi ve emek sömürsünü tüm yönleriyle görünür kılması nedeniyle işçi sınıfı için çok önemli bir mücadele gündemi durumundadır. Emek-sermaye çelişkisinin uzlaşmaz olduğunu bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir. Aynı zamanda işçi sınıfı için kelimenin tam anlamıyla 'hayati' olan bir mücadele sürecidir. Çapa'da yürüttüğümüz mücadelenin tüm eksikliklerine rağmen yöntem olarak değerli olduğunu düşünüyoruz. Nitekim BEDAŞ Enerji-SEN işçilerinin can güvenliği talebiyle yürüttükleri direniş süreci de bu anlamda çok önemlidir.

Mehmet Kaya

Soruşturma komisyonun önerdiği bu ceza üniversite yönetimi tarafından onaylanırsa nasıl bir tutum içinde olunacak?

Coşkun Canıvar

Bu ülkede hekimlik yapmak için devletin memur kadrosuna falan ihtiyaç duymayız. Sağlıklı çalışma koşullarını savunmak, toprağı, suyu, yeşili savunmak, özgürlük mücadelesi vermek aslında hekimlik denilen mesleğin en temel pratikleridir. Çapa'da yaptığımız basın açıklamasında da ifade edildiği gibi bu cezayı işçi sağlığı mücadelesine verilmesi istenen bir gözdağı olarak görüyoruz. Her yıl binlerce işçinin iş cinayetlerinde katledildiği onbinlerce işçinin meslek hastalıklarına yakalandığı bir ülkede bir üniversite yönetiminin takındığı bu tavır kesinlikle kabul edilemez. "Kademe Durdurmak" yerine "Meslek hastalıklarını - Güvencesiz Çalıştırmayı - İş Cinayetlerini ve Taşeronlaştırmayı" durdurun diyerek mücadelemizi kararlılıkla sürdüreceğiz. ●





KAPİTALİZMİN NEDEN OLDUĞU DOĞA YIKIMLARI VE TOPLUM SAĞLIĞINA ETKİLERİ

Ali Osman KARABABA

Prof. Dr., Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

Büyük bir güç. Bu gücün farkına varıp, önlenememesi halinde, çıktılarının dünyamızı nereye götürebileceğini görüp (göremeyenler veya görmek istemeyenler için söylenecek bir şey yok/ çok şey var) dehşete kapılmamak olası değil. İçinde yaşadığımız dünyada karşılaşılan tüm ekolojik yıkımlara, krizlere neden olan ve olabildiğince kısa zamanda durdurulması gereken güç, kapitalizm. Bugünü ve geleceği elimizden alan, yıkan yok eden bir sistem.

Tarih bize, toplumların çok uzun zamandan beri çevreyle savaş halinde olduğunu, doğaya, kapağı açılarak içine atıkların boşaltılabileceği bir bulaşık çukuru muamelesi yaptıklarını öğretir. Zaman zaman doğanın böyle tek taraflı sömürüsü, en sonunda bütün uygarlıkların çöküşünü yaratmıştır. Sümerler bu örneklerden biridir. Fakat yine de, son birkaç yüzyıla gelinceye kadar insan toplumunun global çevreyle olan ilişkisi öylesine küçük ölçekli olmuştur ki, onun etkileri pekala ihmal edilebilir bir düzeyde kalmıştır (1) şimdi yapılanların yanında.

Durum 1400'lerin sonlarına doğru, Avrupa'da başlayan kapitalist dünya sisteminin aşama aşama doğuşuyla değişmeye başladı. 500 yıl önce Atlantik Okyanusu'na, Kolomb'un seferiyle başlayan büyük tarihsel dönüşüm, kapitalist dünya sistemi haline gelecek olan şeyin başlangıcını ve aynı zamanda dünyadaki ulus devletler arasındaki bir hiyerarşik ilişkiyi gösterir. Avrupalıların, "Yeni Dünya'dan başlayıp Asya ve Afrika kıtalarına doğru genişleyerek, yerkürenin gittikçe daha büyük kısımlarını sömürgeleştirmesi –ister altın ve gümüş gibi değerli metaller biçiminde olsun, ister şeker, baharat, kahve, çay gibi tarım ürünleri şeklinde olsun- oralardan muazzam miktarda ekonomik artı değerın sökülüp alınmasına ve dolayısıyla, sömürgeleştirilen bölgelerin toplumsal ve ekonomik dönüşümüne yol açtı. Böylece modern sömürgeciliğin doğuşu, Avrupalı-

ların 16. Yüzyıldan 18. Yüzyıla kadar geçirdiği ticari devrimin gerisinde yatan çok önemli bir güçtü. Mısır, patates ve çok sayıda fasulye çeşidi gibi, tümünün anayurdu Kuzey ve Güney Amerika olan, ek gıda kaynakları, geri dönülürken Avrupa'ya getirildi ve önce Avrupa tarımını, sonra da bütün dünya tarımını dönüştürdü. Bunların tümü kapitalizmin gelişiminin bir sonraki büyük aşamasının, Sanayi Devrimi'nin yolunu hazırladı. Sanayi Devrimi de 18. Yüzyılın sonları ve 19. Yüzyılın başlarında Avrupa'da ortaya çıktı ve üretimin hem boyutunda hem de yoğunluğunda hızlı bir artışa ve modern dünyaya ilişkin anlayışımızın merkezinde bulunan bir dizi bölünmenin gelişimine; ekonomi ile emeğin, merkez ile periferinin (çevre ülkelerin) ayrılmasına yol açtı. Bu gelişmelerin gezegenin çevresi üzerindeki etkisi, son dört yüzyıl boyunca dört ana alanda (nüfus, enerji, sanayileşme ve kentleşme) ortaya çıktı (1).

Kapitalizm kavramının tartışılmaya başlamasından bugüne geçen süreç değerlendirildiğinde önce emeğin sömürüsüne, geç algılanmakla beraber, buna koşut ve kaçınılmaz bir sorun olarak doğanın sömürüsüne şahit olunmuştur. İnsan emeği metalaştırılırken, giderek ivmesi artan üretim süreçlerinde girdi olarak kullanılan hammaddeler nedeniyle doğanın da bir meta gibi görülmesi gündeme gelmiştir. Kapitalizmin neoliberal döneminde ise, birikim krizine yanıt olarak, yaşamın birçok alanında olduğu gibi, emeğin bu zamana kadar görece piyasa dışında kalabilmiş yeniden üretim alanları metalaştırılırken, doğanın da birçok unsuru giderek artan biçimde kapitalizmin metalaştırma saldırılarına maruz kalmıştır (2).

Türkiye'de ise AKP iktidarı krizi aşmanın yolunu emek ve doğanın üzerindeki sermaye baskısını yoğunlaştırmakta buluyor. Önümüzdeki günlerde

Meclis'te tartışılmaya başlanacak Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma kanun tasarısı doğal ve kültürel ortak varlıkların tamamını sermayenin sömürüsüne açık hale getiriyor. Tasarıda kullanılan "üstün kamu yararı" ve "stratejik kullanım" gibi ifadelerle doğal alanların korunması siyasi iktidar ve sermayenin insafına bırakılıyor. AKP'nin sermaye birikim stratejisi çerçevesinde doğa ve emeğin sömürsünü katmerlendiren nükleer, HES, termik santral girişimleri karşısında oluşan muhalefet hareketleri giderek seslerini daha gür duyurmaya başlıyor ve Türkiye'de emek ve doğanın sömürüsüne karşı kitlesel ve militan bir direniş cephesinin potansiyellerini açığa çıkarıyorlar. Bu noktada bu yerel hareket ve mücadelelerin birbirleriyle etkileşime geçmeleri, dayanışmaları ve taleplerini ortaklaştırmaları önem kazanıyor. Tekil muhalefet odaklarının, doğa ve emeğin topyekûn sömürüsüne karşı daha bütünsel ve küresel bir algı oluşturmaları, ha-

reketlerin sürekliliğini sağlayacak ve söz ve eylem kapasitelerini de arttıracaktır (3).

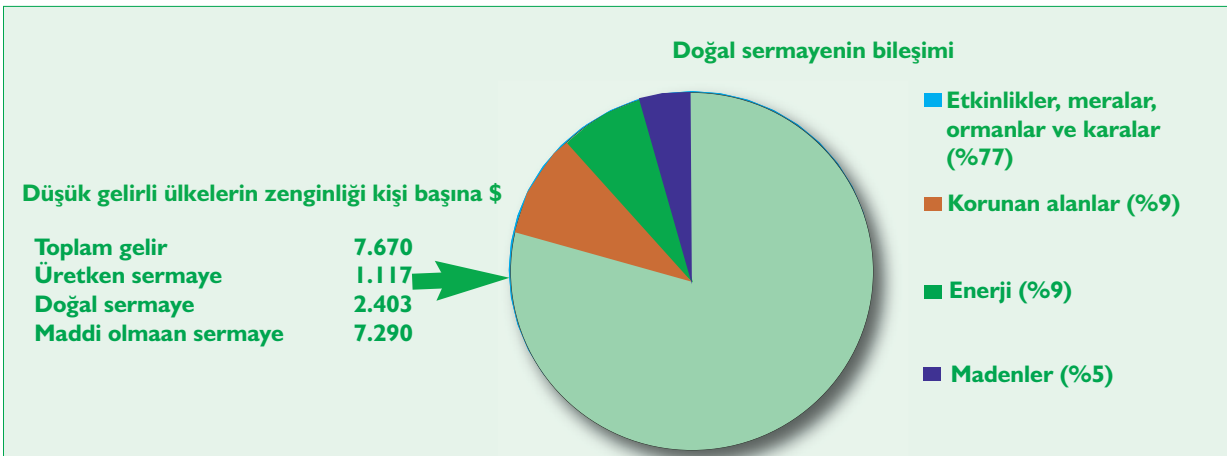
Doğanın metalaştırılmasında önemli bir adım da Dünya Bankası'nın "doğa sermayesi-doğal sermaye" kavramını kullanmaya başlamasıdır. Dünya Bankası, gelişmekte olan ülkelere, toplumsal refahın artırılmasında sahip oldukları doğalarını bir sermaye olarak diğer sermaye türleri yanında (Şekil-1) kapitalizmin emrine sunmalarını önermektedir. Hatta bu öneride daha da ileri gidip, koruma altındaki alanları da doğal sermaye içine dahil edip (Şekil-2) kullanıma açın demek ve bu söylemi çevre yıkımlarını gizlemek için kullandığı meşhur "sürdürülebilir kalkınma" kavramı içine yerleştirmektedir (4).

Ekonomik ve toplumsal piramidin en tepesinde yer alan sermaye sahibi sınıflar siyasi iktidarın, sermayenin, üretim araçlarının, teknolojik bilginin, emeğin ve teknolojik personelin kontrolünü tümüyle elinde bulundurur. Bu piramit, kontrolü elinde bulunduran kesimlerin istek ve talepleri doğrultusunda işletilir. Bu çerçevede teknoloji bu işleğin, dolayısıyla çevresel yıkımın sorumlusu değil, sadece bir parçasıdır. Bu üretim piramidini yönlendirme gücüne sahip ve bu üretim süreci sonucu oluşan faydayı (artı değeri) elde eden sermaye sahibi sınıflar, bu yıkımın tek sorumlusudur. Tekelleşme, küreselleşme vb. süreçlerin sonucunda kapitalist üretimin koşutu haline gelen çevresel yıkım, kapitalist üretim biçiminin içsel bir parçasıdır ve bu üretim biçimi sürdükçe kaçınılmazdır (5).

Kapitalist düzenin varlığında kaçınılmaz olan ekolojik yıkımlara neden olan girişimler ve bunların



Şekil-1: Dünya Bankası'na göre sermaye-refah ilişkisi (4)



Şekil-2: Düşük gelirli ülkelerde doğal sermayenin bileşimi ve ülkelerin zenginliği içindeki yeri (4)



çıktılarına (etkileri) göz attığımızda toplumsal maliyetleri çok yoğun bir resimle karşılarız. Bu resimde yer alanlar:

- Günümüzde giderek arttığı (!) ifade edilen, ancak kimin için olduğu açıkça belirtilmeyen, enerji gereksinimini karşılamak uğruna kurulan büyük barajlar, nehir tipi hidroelektrik santraller (HES), termik (kömür, doğal gaz ve petrol ile çalışan) ve nükleer santraller, rüzgar enerjisi santralleri (RES), güneş enerjisi santralleri (GES),

- Kaya gazı ve petrolü çıkarma girişimleri, madencilik ve maden işletmeciliği,

- Endüstri işletmeleri (çimento, demir-çelik, petrokimya, vb.),

- Endüstriyel tarım ve hayvancılık,

- Tarım zehirlerinin (pestisitler) kullanımında artış,

- Hızlı ve çarpık kentleşme (büyük kentlerin sayısında hızlı artış),

- Suyun özelleştirilmesi (kaynaktan döküldüğü yere kadar),

- Denizlerin doldurularak toprak kazanılması,

- Atık depolama alanlarının giderek genişlemesi ve tehlikeli atık yakma tesislerinin çoğalması,

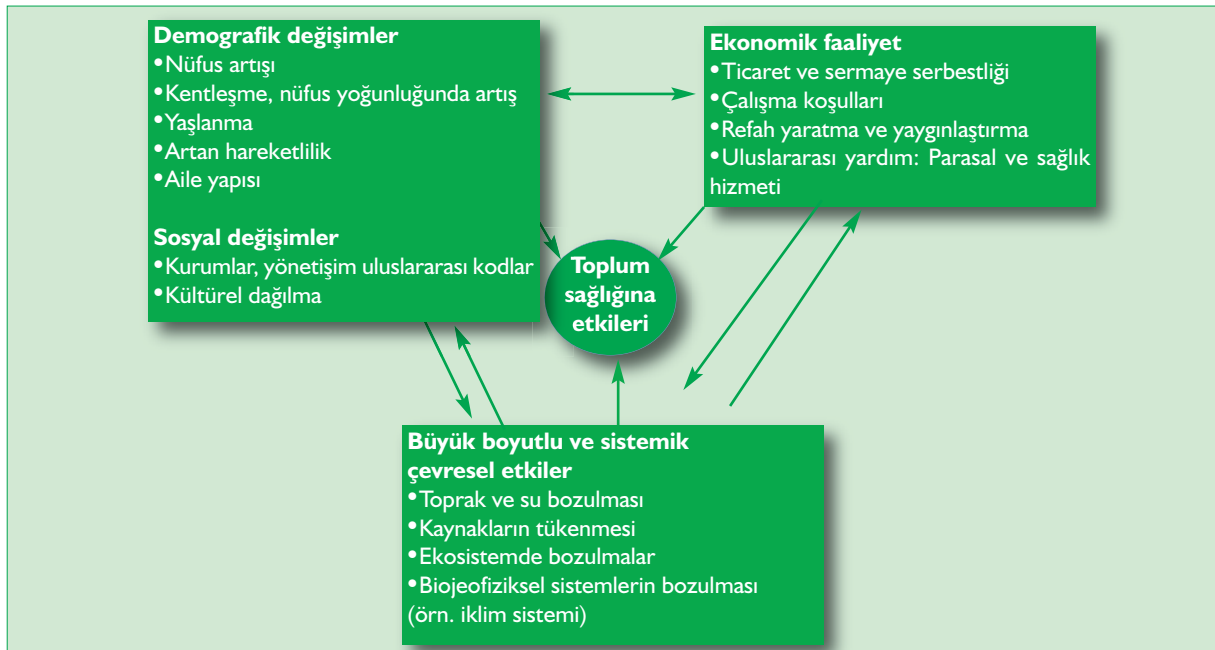
- Toprakların yanlış kullanımı.

Ve ozon tabakasının incilmesi, hava kirliliği, küresel ısınma ve iklim değişikliği, yok olan türler,

genetik çeşitliliğin bir başka söylemle biyolojik çeşitliliğin ciddi ölçüde azalması, çölleşme, ormansızlaştırma (özellikle tropik ormanların hızla azalması), sulak alanların yok olması, yerüstü ve yeraltı sularının kirlenmesi ve azalması, gıda güvenliğinin ve sağlığının bozulması, deniz kirliliği, mercan resiflerinin giderek yok olması, afetlerin sayısının ve etkilediği insan sayısının artması vb.

Kanıtlar göstermektedir ki, Dünya Sağlık Örgütü tarafından düzenli olarak bildirimde bulunulan hastalıkların %80'inde çevresel risk faktörleri rol oynamaktadır. Küresel olarak hastalık yükünün (sağlıklı yaşam yıllarının kaybı) %24'ünün, erken ölümlerin %23'ünün çevresel faktörlere bağlı olduğu tahmin edilmektedir. 0-14 yaş grubu çocuklarda çevresel faktörlere atfedilen ölüm oranı %36 olarak öngörülmektedir (6).

Yukarıda belirtilen küresel çevre sorunları toplumları farklı biçimlerde etkileyerek sağlık sorunlarına neden olurlar (Şekil-3). İyi anlaşılması gereken bu sistematik etkileşim süreçleri aslında çok karmaşık olup ciddi belirsizlikleri içerir. Şekil-3'de görüldüğü gibi küreselleşme sürecinde ortaya çıkan değişiklikler sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere üç başlıkta ve her birinin kendi içinde farklı alt başlıklarda değerlendirilebilir. Bu üç değişim alanının kendi aralarında etkileşimleri olduğu gibi son



Şekil-3: Küreselleşme ve küresel değişiklikler: Toplumlararası bağlantılarda , eylem ve etkinin yoğunluğunda ve boyutunda artış (7)



tahlilde topluca insan sağlığını etkiledikleri görülmektedir (7).

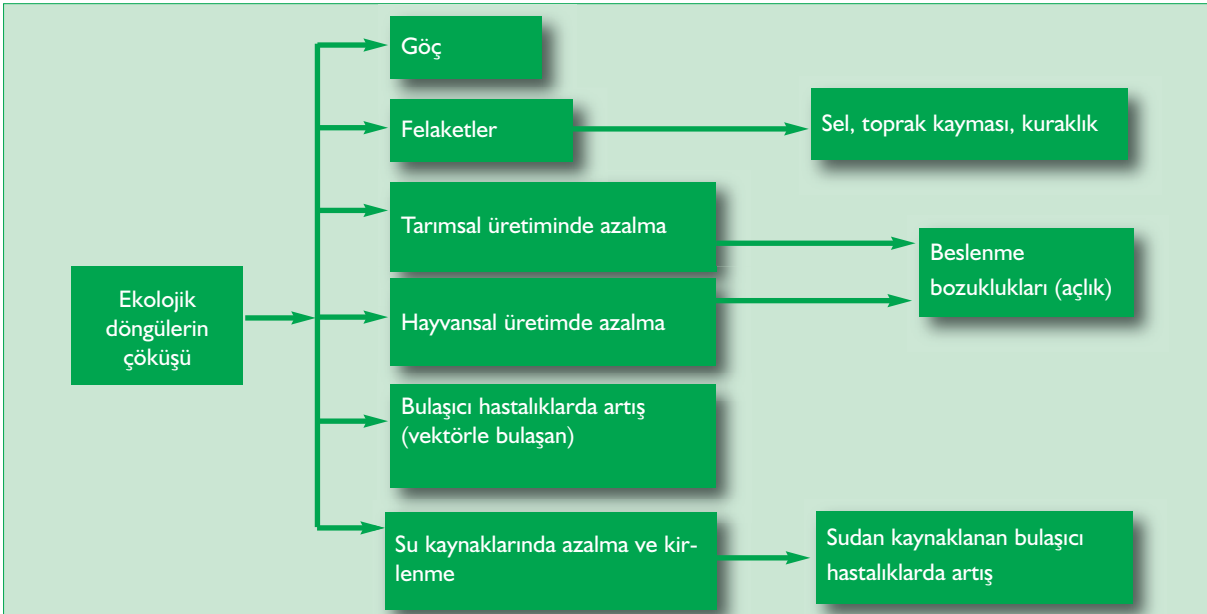
Kapitalizmin dizginleyemediği kar hırsını tatmin için daha çok üretmesi, bu üretimi sağlayabilmek için daha çok fabrika kurmasına, daha çok kaynak kullanmasına (hammadde, enerji, insangücü, arazi) sonuçta ekolojik döngülerin çöküşüne neden olur. Doğada canlı veya cansız tüm öğelerin bütün içinde bir işlevi vardır. Bunlardan bir bölümünün varlığını etkileyecek bir girişim, domino etkisi yaratarak diğerlerini de etkileyerek farklı çevre sorunlarının ortaya çıkmasına ve başta insan olmak üzere birçok canlının yaşamının olumsuz etkilenmesine neden olacaktır (Şekil-4). Burada üzerinde en fazla durulması gereken konuların başında toplumsal açıdan çok ciddi sosyal ve sağlık çıktılarına neden olan göç olayıdır. Göç olayı doğrudan ekolojik yıkımlar sonucu ortaya çıkabileceği gibi, tarımsal ve hayvansal üretimlerde azalmaya bağlı açlık sorunu, su kaynaklarının azalması ve kirlenmesine bağlı susuzluk sorunu yüzünden dolaylı olarak da ortaya çıkabilmektedir (9).

Göç bağlantılı karşılaşılan sorunlar içinde yoksulluk, dil sorunu, sağlık hizmetine ulaşmada güçlük, iş sağlığı sorunları, sağlıksız çevre, psikososyal taravma, şiddet, beslenme bozuklukları, bulaşıcı hastalıklar sayılabilmektedir (8).

Yukarda aktarılan genel çerçeve üzerinden vahşi kapitalizmin doğaya ve insan sağlığına etkileri enerji (termik ve hidroelektrik santraller), madencilik ve maden işletmeciliği, küresel ısınma ve iklim değişikliği ve olağandışı durumlar (afetler) başlıkları üzerinden değerlendirilmiştir.

Enerji

Enerji insanların günlük yaşamlarını sürdürmeleri için gereklidir. Toplumların evrimi, tarih boyunca geliştirdikleri ve kullandıkları enerji kaynaklarına bağlı olmuştur. Gelecekteki gelişme de aynı biçimde enerji kaynaklarının yeterliliğine dayanacaktır. Günümüzde kapitalist sistem varlığını daha fazla mal ve hizmet üretilmesi ve tüketilmesiyle sürdürmektedir. Bu sürdürülebilirlikte teknoloji ve enerji belirleyici konumdadır. Teknolojinin üretime aktarılabilmesi ve ucuz girdi sağlanabilmesi için enerjiye gereksinim vardır. Yani enerji önceliğini koruyacaktır. Yani doğa yıkımları devam edecektir. Çünkü enerji elde edebilmek için kurulan ve çalıştırılan tesisler, adı her ne olursa, doğaya az veya çok zarar vermektedir. Tam da burada yanıtlanması gereken kritik bir soru bulunmaktadır, “enerji kimin için?”. Tablo-1’de ülkemizde yıllara göre üretilen enerji miktarı ve kimin ürettiği görülmektedir. Buna göre elektrik üretimi yıllar içinde giderek artmış, ka-



Şekil-4: Ekolojik yıkımların çevre ve insan sağlığı üzerindeki beklenen etkileri (9)



munun payı 1985 yılında %88 iken 2011’de neredeyse yarı yarıya azalarak % 40.4’e düşmüş, kamunun yerini özel sektör almıştır. Bu da beraberinde daha vahşi, daha kural tanımaz ve doğaya zarar verme olasılığı daha yüksek girişimleri beraberinde getirmektedir. Ayrıca üretim içinde termik santral payının su gücü ile elde edilene göre yaklaşık üç kata çıkmış olması da (emisyonlar göz önünde bulundurulduğunda) çevre ve insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkinin de bu denli arttığına işaret etmektedir.

TEİAŞ verilerine göre elektrik üretiminin %28.2’sini kömürden (%18.2’si yerli, %10 ithal) toplamda %74.6’sını fosil yakıtlardan üretmekteyiz (Şekil-5)(11). Bu veri de bize elektriğimizi büyük oranda dışa bağımlı ve kirli teknoloji kullanarak ürettiğimizi göstermektedir. Her ne kadar birçok kaynakta hidroelektrik santralleri kurarak üretilen enerji için temiz ve yenilenebilir kaynak nitelenmesi yapılsa da, ortaya çıkan doğa yıkımları, kaybedilen tarım alanları, değişen iklim ve göç etme zorunda bırakılan insanlar nedeniyle bunu da kirli teknolojiler grubuna koyduğumuzda elektrik üretimimizin %97.4’ünü doğa ve toplum açısından büyük riskler taşıyan kaynaklardan sağladığımız görülmektedir.

Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) verilerine göre Mart 2013 itibarıyla lisans alma sürecindeki elektrik üretim santrali projelerinin 508’i HES, 136’sı doğalgaz çevrim santrali, 28’i kömürlü termik santral (altısı linyit, 22’si taşkömürü) niteliğindedir. Yani yukarıda belirtildiği gibi kirli teknoloji grubuna girmekte, kamunun enerji planlarında doğa tahribatını artıran yatırımların sürdürülmesi önceliği sürmektedir. Bu öncelikten

hareketle kömürle çalışan termik santrallerin çevre ve sağlık etkilerine daha detaylı bakmakta yarar bulunmaktadır.

Termik Santraller

Kömürle çalışan termik santraller, yaşadığımız çevreyi en çok kirleten endüstriyel tesislerden biri olarak sayılabilir. Farklı nitelikteki kömürü (liniyit, taşkömürü vb) yakarak oluşan ısıyı elektrik enerjisine dönüştüren termik santraller, bu işlev sonucunda, yakıt olarak kullanılan kömürün kalitesine göre havayı, suyu, toprağı kirleten atıkları doğaya vermektedir (12).

Termik santralardan çevreye zararlı atık olarak; havada asılı tanecikler (PM), kükürt dioksit, azot oksitler, karbon dioksit, karbon monoksit, hidrokarbonlar, kül, radyoaktif maddeler (uranyum, toriyum), metaller (arsenik, krom, kadmiyum, kurşun, cıva, bakır, vanadyum, nikel, çinko, selenyum, antimon) verilmektedir. Bunların dışında soğutma kulelerinden çıkan buharla ve baca gazlarıyla sıcak hava, soğutma suyunu aldığı sucul ortama ise ısıtmış su vermektedir (13).

Atıkların santralin çevresinde alıcı ortamlarda dağılmasına bağlı olarak;

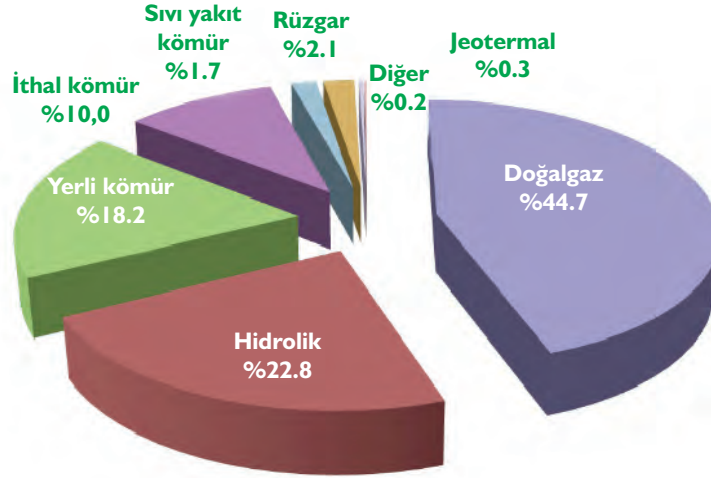
- Asit yağmuru oluşmakta,
- Toprak, yüzey suları kirlenmekte ve asitlenmekte,
- Doğal flora ve fauna bozulmakta, ormanlar zarar görmekte,
- Ormanların giderek tahrip olması sonucu sel ve erozyon riski artmakta,
- Tarımsal üretim toprak, su ve hava kirliliğine bağlı olarak azalmakta,
- Yabani yaşam olumsuz etkilenmekte,
- Asit yağmurları ve havada asılı partiküllerin

Tablo-1: Türkiye’de elektrik üretiminin kamu ve özel sektör olarak yıllara göre değişimi (10)

	Kamu santralleri				Özel sektör santralleri				Türkiye toplamı		
	Termik	Hidrolik	Toplam	Pay (%)	Termik	Hidrolik	Toplam	Pay (%)	Termik	Hidrolik	Toplam
1985	19257	10992	30249	88,4	2917	1053	3970	11,6	22174,0	12044,9	34218,9
1990	30698	22156	52854	91,9	3697	992	4689	8,1	34395,4	23147,6	57543,0
1995	45090	33105	78195	90,7	5617	2436	8053	9,3	50706,5	35540,9	86247,4
2000	65462	27772	93234	74,6	28547	3140	31688	25,4	94009,7	30911,9	124921,6
2005	38416	35046	73462	45,4	83921	4574	88494	54,6	122336,7	39619,5	161956,2
2010	54155	41377	95533	45,2	101673	14003	115675	54,8	155827,6	55380,1	211207,7
2011	55487	36864	92351	40,4	115427	20628	136055	59,6	170913,7	57491,8	228405,5



Kaynak	GWh	%
Doğal gaz	102.130.71	44.71
Hidrolik	52.078.04	22.80
Yerli kömür	41.651.97	18.23
İthal kömür	22.922.02	10.03
Sıvı yakıt	3.804.01	1.67
Rüzgar	4.726.02	2.07
Jeotermal	668.00	0.29
Diğer	450.23	0.20
Toplam	228.431.02	100.00



Şekil-5: 2011 yılı elektrik üretiminin kaynaklara göre dağılımı (11)

etkisiyle yerleşim yerlerinde konutlar ve ören yerlerindeki yapılar olumsuz etkilenmektedir (14).

1982 yılında çalışmaya başlayan Yatağan Termik Santrali emisyonlarının yarattığı çevre kirliliği nedeniyle bölgede 2300 hektar ormanlık alan tahrip olmuştur (15).

Termik santraller enerji üretimi sürecinde çok büyük boyutlarda su kullanmaktadır. Bu bağlamda 1 MW'lık bir termik santral kapasitesi için kesintisiz en az 15 lt/sn soğutma suyuna gereksinim vardır. TÜİK'na göre, 2010 yılında Türkiye'deki tüm termik santraller için su kaynaklarından 4.29 milyon m³ soğutma suyu çekilmiştir (16). Bu yoğun su kullanımı nedeniyle termik santraller akarsu, göl veya deniz kenarına kurulmaktadır. Ancak kömür rezervinin bu tür su kaynaklarına yakın olmadığı yerlerde kurulan santraller için yeraltı suları kullanılmakta bu da yeraltından çekilen aşırı su nedeniyle yöre tarımı ve ekosistemi açısından geri dönüşümsüz zararlara neden olabilmektedir.

Termik santral kaynaklı hava kirliliğinin insan sağlığı üzerindeki etkileri genel anlamda aşağıdaki gibi sıralanabilir (12,17,18,19,20,21):

- Solunum fonksiyonlarında azalma
- Solunum sistemi enfeksiyonlarına yatkınlık
- Solunum ve dolaşım sistemi hastalıklarının morbidite ve mortalitesinde artış
- Allerjik solunum sistemi hastalıklarında alevlenmeler (astım gibi)
- Kronik obstrüktif akciğer hastalığında alevlenmeler

- Gözde iritasyon
- Solunum sistemi kanserleri

Termik santral kaynaklı kirlilik Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) her yıl 38 200 kalp krizi (ölümle sonuçlanmamış) ve 554 000 astım atağına neden olmaktadır (12). Yine ABD'de termik santral kaynaklı cıva kirliliğine bağlı olarak, anne karınıda etkilenme nedeniyle her yıl 300 000 yeni doğan artmış öğrenme güçlüğü riski ile dünyaya gelmektedir (22).

Termik santrallerin yarattığı çevre kirliliğinin sonucunda karşılaştığımız toplumsal maliyet oldukça fazladır. Şekil-6'da bu maliyetin 27 Avrupa birliği ülkesindeki boyutu verilmiştir. Şekildeki verilerden anlaşılacağı üzere termik santralleri toplumsal maliyeti kabul edilemeyecek derecede çok yüksektir. Var olan durum yaşamın sürdürülebilmesi üzerinden değerlendirildiğinde ise vahşi kapitalizmin bakişısıyla sağlıklı çevrede yaşama hakkının ve sağlık hakkının bir öneminin olmadığı, kar uğruna bu değerlerin yok sayılabildiği görülmektedir (21).

Termik santral kaynaklı havada asılı tanecikler (özellikle de 2.5µ ve daha küçük çaplı olanlar) akciğerlerde alveollere kadar inerek vücutta birçok organı etkileyebilirler. Şekil-7'de organlara göre partikül maddelere bağlı sağlık etkileri verilmiştir.

Hidroelektrik Santraller (HES)

Bu başlık altında büyük barajlar yerine ülke sathına yayılmış akarsular üzerine yapılmış, yapımı



süren veya proje aşamasında olan tahmini olarak 2000 küçük nehir tipi santral değerlendirilecektir.

Suyun metalaştırılmasının yeni yöntemi. Yakın gelecekte topluma içme-kullanma suyu, çiftçinin tarlasına sulama suyu satmak için kurulan tuzak. Sermayenin önünü açmak farklı bir alanda semirmesi amacıyla oluşturulan yeni rant alanı. Öyle ki, enerji kariyeri olmayan şirketlerin bile neredeyse hiç düşünmeden balıklama atladıkları para dolu bir havuz. Uzun erimli alım garantili bir yatırım, suyun kullanım hakkı da cabası. Üstüne üstlük toplumsal ve çevresel maliyetleri ödeme sorunu da yok.

Hiç boşuna akan bir su gördünüz mü? Akarsular insan bedenindeki kan damarları gibidir. Nasıl ki dolaşım sisteminde, bir damarın giderek daralması sonucu beslediği alanda hücreler giderek hızla ölürse, suyun HES ile dizginlenmesi sonucu akarsu yatağındaki suyun azalması hatta tamamen durması da aynı etkiyi yapar. Akarsu yatağında ve yakın çevresinde ekosistem yavaş yavaş çöker, yaşam durur. Sonra? Kimin umurunda!

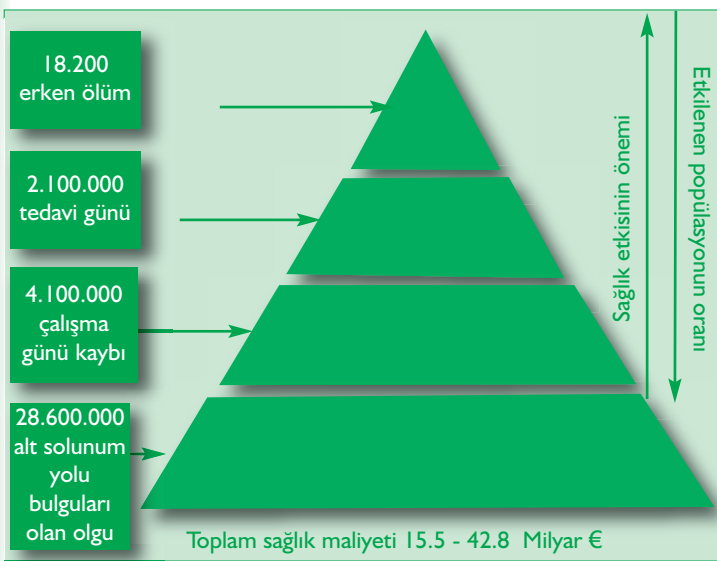
Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası tarafından düzenlenen iftar yemeğinden sonra bir konuşma yapan Orman ve Su İşleri Bakanı Veysel Eroğlu, hidroelektrik santraller konusunda çok büyük bir tepkinin olduğunu ifade etti. Türkiye'nin enerji konusunda dışa bağımlı bir ülke olduğunu hatırlatan Bakan Eroğlu, Türkiye'nin enerjisinin yüzde 73'ünü dışarıdan temin ettiğini belirtti. Bakan

Eroğlu, sözlerine şöyle devam etti: 'HES'ler Türkiye'nin sigortasıdır. HES'ler bizim yerli kaynağımız. HES'lerle suyu kontrol ediyoruz. HES'ler konusunda etrafta çok fazla yalan söyleniyor. Bunun sebebi ise şirketlerin HES'ler konusunda halkı yeterince bilgilendirmemeleridir. Doğru olanın halka anlatılması lazım (23). Evet bakan böyle buyurmuş. Bakanın yalan söylüyor dediği kişiler halka gerçekleri tüm çıplaklığı ile anlatırken, yalanları kimin veya kimlerin hangi amaçla söylediği tüm çıplaklığı ile ortada.

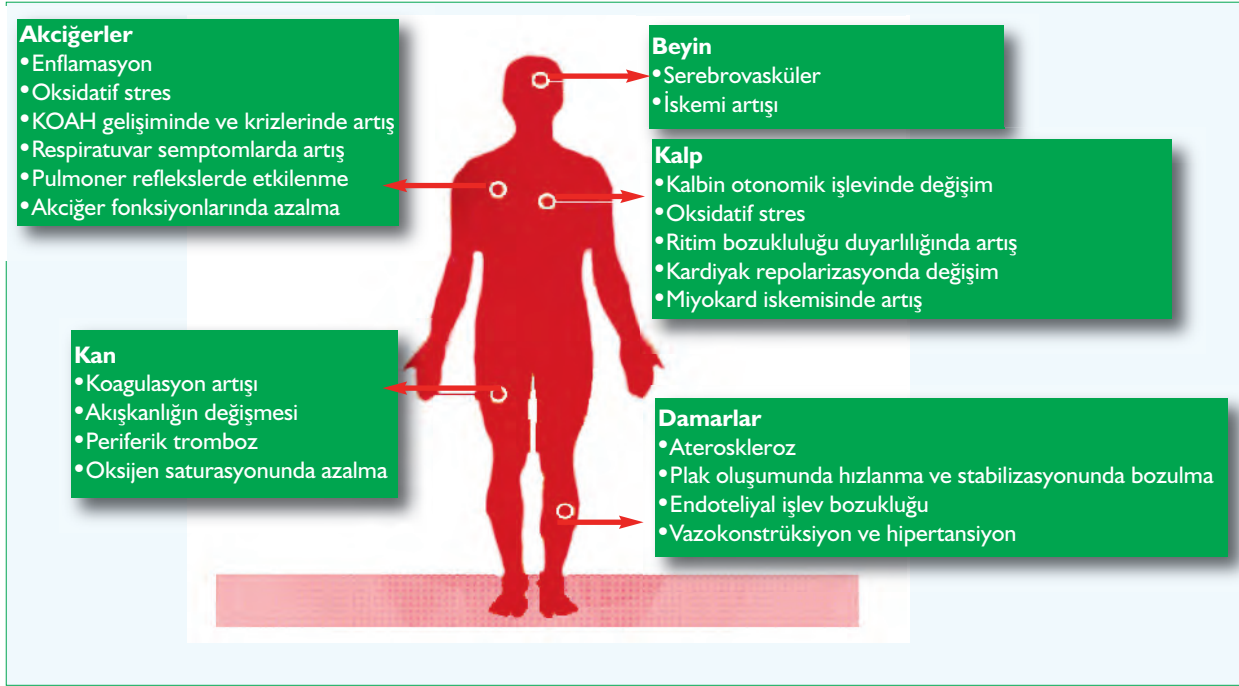
10 Kasım 2013, saat 18:00 civarında meydana gelen olayla ilgili bilgi veren köylülerden Osman Koç, HES şirketi çalışanlarının jandarma koruması eşliğinde kanyona girdiğini belirterek, "biz burada vatanımızı korumak için demokratik haklarımızı kullanırken Türkiye Cumhuriyeti'nin askeri çoluk çocuğumuzun önünde silahlı eşkiyayı koruyor. Ben devletimden bunu beklemezdim" dedi. Olayda bir köylünün yaralandığı bilgisini veren Koç, kurşunların kendisinin de bir metre kadar yakınından geçtiğini söyledi. Ahmetler Kanyonunda HES yapacak yeterlilikte su bulunmadığını da dile getiren Koç, "demokratik bir hukuk devletinde böyle bir zulüm görülmüş değil. Yarın, Ahmetler köylüleri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkmak için başvuruda bulunacaklar. Ayrıca Ahmetler köyünde kimliği belirsiz olduğu ve kayıt dışı silahlar kullandıkları iddia edilen bazı kişilerin, 'özel güvenlik' görevlisi adı altında yurttaşların üzerine ve havaya ateş açmaları suretiyle ve yaşanan arbede sonucunda üç yurttaşımız yaralanmıştır" dedi (24).

HES'lerde iki temel veri su ve düşüdü. Gerekli olan düşü yeri bulunabilir. Ancak bu noktadan enerji elde edilebilmesi için uygun rejimde ve miktarda suyun bulunması gerekir. Bu açıdan bakıldığında ilgili noktanın su rejiminin ve miktarlarının doğrudan ölçülmesi ya da hesaplanması gerekir. Mevcut HES'ler ve projeleri, su verileri bakımından değerlendirildiğinde, projelerin birçoğu için teknik anlamda olumlu düşünceleri ifade edebilmek mümkün değildir (25).

Ayrıca kısa akış yatağı olan akarsular üzerine çok sayıda HES kurarak ve suyu neredeyse yatağından hiç akıtmayarak bu projelerin gerçekleştirildiğini veya gerçekleştirileceğini düşündüğümüzde doğa ve onun bir parçası olan insanlar açısından durumun ne kadar vahim olduğu anlaşılmaktadır. Ra-



Şekil-6: Avrupa Birliği'nde (27 ülke) kömürle çalışan termik santrallerin yıllık sağlık etkileri (21)



Şekil-7: Solunan partiküllerin sağlığımıza etkileri (21)

kamlar da bunu göstermektedir. İkizdere vadisi: 16, Fındıklı Deresi vadilerinde 23, Senoz vadisinde 4, Papart deresinde 4 HES (26). Aslında görseller durumu daha iyi açıklayabilir. Şekil-8'de Alakır vadisinde kurulması planlanan HES projeleri şematize edilmiştir. Şekilden de anlaşıldığı gibi derenin suyu bir yataktan alındıktan sonra kanal içinde akıtılıp düşüş noktasında enerji elde edilip yeniden kanala alınarak (yan koldakini saymazsak) ve bu işlem yedi defa yinelenerek son noktaya varılmaktadır. Sonuç, susuz kalan doğa ve sona eren yaşam.

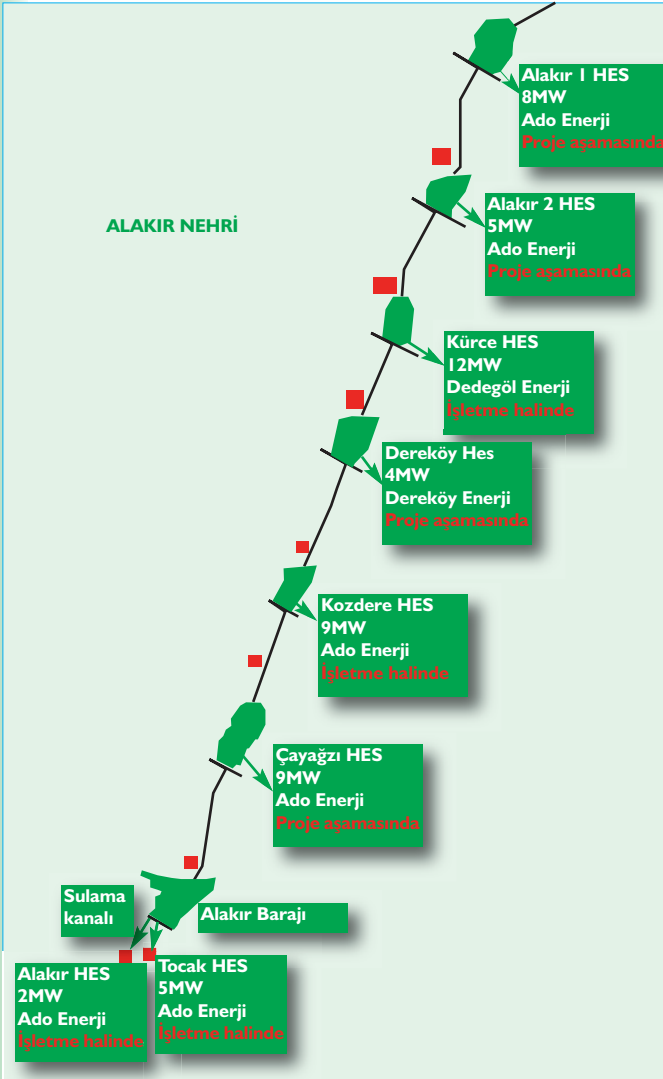
Ülkemizin 21. Yüzyıl ikinci yarısında çok büyük bir bölümünün çölleşmesi öngörüsü üzerinden gelişmeler değerlendirildiğinde, Karadeniz'in ve özellikle de Doğu Karadeniz'in gelecekte çölleşmeden göreceli daha az etkileneceği beklenmektedir (28). Bu yağmur alabilen, bu yüzden tarımsal üretim yapılabilen bir bölge olarak kalabileceği anlamına gelmektedir. Eğer sermayenin saldırıları sonuçlanır, tüm dereleri HES projeleriyle donatılır, ekosistemi çökertilirse Karadeniz bu beklentiyi nasıl karşılayabilir? Gelecek için nasıl umut olabilir? Bu bölgede yaşamını akarsulara bağlamış binlerce insan ne yapar? Bu ekosistemlerin çöküşü sonucu diğer ekosistemler nasıl sağlam kalabilir?

Madencilik ve Maden İşletmeleri

Maden işletmeleri, kapasitelerinin büyüklüğü, cevherin çıkarılmasında kullanılan yöntemler ve cevherin işlenmesi süreçlerinde kullanılan kimyasal teknikler göz önünde bulundurulduğunda genel olarak çevre mevzuatımızda birinci sınıf gayrisihhi (insan sağlığına ve çevreye en çok zarar veren) müessese olarak nitelenirler. Bunun anlamı yerleşim yerlerinden uzakta, bitki yaşamını olumsuz etkilemeyecek, yaşam alanları ile tesis arasında yapılan işe göre değişen büyüklükte koruma bandı olacak, hakim rüzgarların tesiste oluşan atıkları (gaz ve toz) yaşam alanlarına taşımayacak şekilde konuşlandırılmaları gerekli olmasıdır. Ancak izin verilen maden ocakları ve işletmelerinin çoğunun bu kurallara uymadıkları gözlenmektedir. Bunun en tipik örneklerinden birisi Ovacık köyü ile neredeyse iç içe olan Bergama-Ovacık Altın Madeni İşletmesi'dir. İşletme ile Ovacık köyü arasındaki uzaklık yaklaşık 100 metredir.

Genel anlamda tüm açık maden işletmelerinin ortak sayılabilecek cevher çıkarma ve işleme aşamaları Şekil-9'daki gibi kabul edilebilir.

Bir madenden cevher çıkarımı sırasında gerçekleştirilen sıyırma işlemiyle doğal bitki örtüsü tama-



Şekil-8: Alakır Vadisi HES projeleri (27)

men ortadan kalkacağı ve açık maden ocağı işletilmesi sürecinde toprağın katmanlar halinde giderek daha derinlere doğru kazılacağı ve yüzey yapay olarak yeniden şekillendirileceğinden topografyanın ve bitki dokusunun yok olması sonucu önemli bir estetik bozulma ve ekolojik yıkım gerçekleşecektir. Uşak-Eşme Kışladağ altın madeni için işletmeyi yürüten Tüprağ tarafından hazırlanan ÇED raporunda, yöredeki tüm cevher çıkarma süreci tamamlandığında yaklaşık 400 metre derinliğinde ve bir kilometre çapında bir çukur oluşacağı, buradan 240 milyon ton kaya ve toprak çıkarılacağı, bunun 108 milyon tonunun da pası (içinde cevher bulunmayan kaya toprak) olduğu ve alanda belirle-

nen bir yerde depolanacağı, yani yapay tepeler oluşacağı belirtilmektedir. Bu da yörenin coğrafi yapısının nasıl değişeceğini somut olarak göstermektedir. Ayrıca bu değişim beraberinde bazı yerleşim yerlerinin haritadan silinmesini de getirebilmektedir. Kışladağ'da Ovacık Köyü örneğinde olduğu gibi.

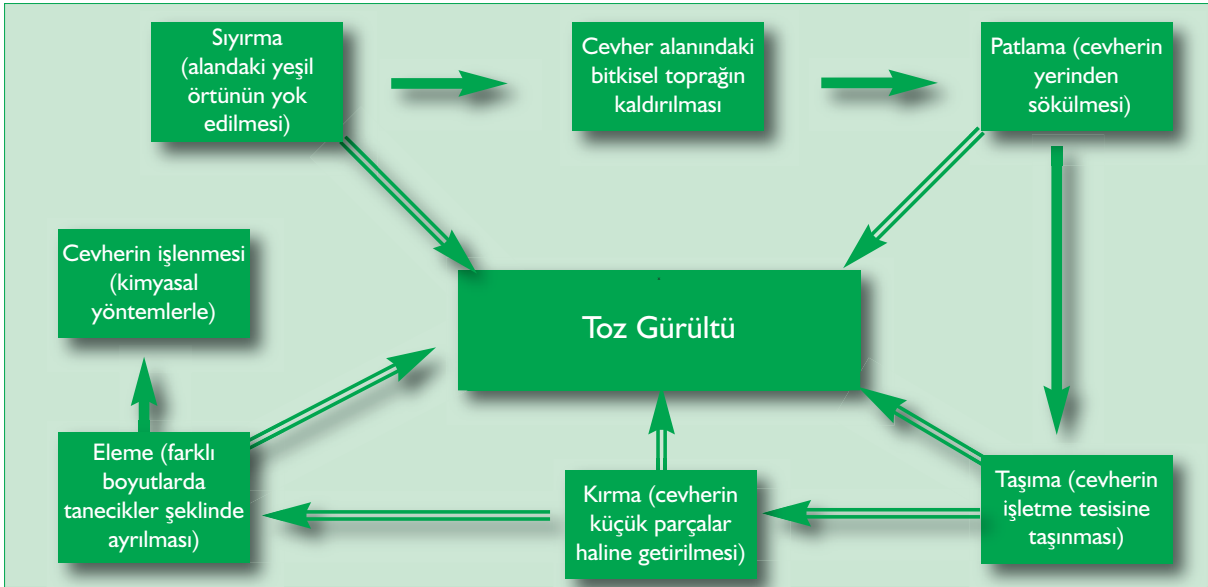
Cevherin çıkarılması, taşınması, kırılması, depolanması ve yeniden yükleme ve taşıma süreçlerinde toz oluşumu hem çalışan sağlığı açısından hem yerleşim yerinin tesise yakınlığı nedeniyle çevresinde yaşayanlar açısından ve hem de habitat açısından önemli bir risktir. Solunabilir büyüklükteki partiküllerin sağlık açısından riskleri Şekil-7'de belirtilmiştir.

Toz içinde en önemli öğelerden biri yer kabuğunda bolca bulunan silika adı verilen bileşiktir. Yeterli miktarda maruz kalındığında silika silikozis'e neden olabilir. Bu hastalık sinsi gelişir. Aşırı miktarda maruz kalış akut veya akselere silikozise yol açabilir. Akselere silikozis aylar içinde gelişir ve birkaç yıl içinde ciddi kısıtlılığa ya da ölüme neden olabilir. Silika maruziyeti ayrıca tüberküloz, akciğer kanseri ve skleroderma, sistemik lupus eritematozus ve romatoid artrit gibi bazı otoimmün hastalıkların riskinde artışa yol açar (29).

İyonizan radyasyon, madencilik endüstrisindeki tehlikelerden biridir. Taşlardan radon açığa çıkabilir. Bu bir gazdır dolayısıyla hava yoluyla bulaşır. Radon ve yıkım ürünleri iyonizan radyasyon yayar ve bunların bir kısmı akciğerlerde kanser hücreleri oluşturmaya yetecek düzeyde enerjiye sahiptir. Sigara içen işçilerde akciğer kanserinden ölüm hızı çok daha fazladır (29).

Bir başka çevresel sorun ise var olan su kaynaklarının etkilenmesidir. Cevher çıkarılması sırasında dinamit patlatılmasının oluşturacağı jeolojik yapıları bozulmalar nedeniyle yer altı su yapıları (akifer) bozulmalar yaşanabileceği literatür taramasında ortaya çıkan olumsuz etkilerden birisidir. Ayrıca maden ocağının çalışma sürecinde ve çıkan tozların kontrolü için büyük miktarda su tüketimi söz konusudur. Bu da bölgedeki su kaynaklarının azalmasına neden olabilmektedir (30).

Bu bağlamda, ülkemizde üzerinde önemle durulması gereken alan altın madenciliği ve maden işletmeciliği olmalıdır. 1989 yılında Bergama-Ovacık'ta başlayan süreç giderek Eşme-Kışladağ,



Şekil-9. Bir maden işletmesinin iş akış şeması

Artvin-Cerattepe, İzmir-Efemçukuru, Erzincan-İliç, Kazdağları ve diğerleri üzerinden ülke sathına yayılarak ve toplumsal direnişleri de beraberinde getirerek devam etmiştir. Hükümetlerin stratejik alan olarak nitelediği ve hukuk alanında kazanılmış büyük başarıları karşın, mahkemelerin verdiği hukuksal kararları da yok sayarak ve Anayasa'yı ihlal edip suç işlemek bahasına destekledikleri altın madenciliği ve maden işletmeciliği çok önemli çevresel ve toplumsal riskleri de beraberinde getirmiştir. Tablo-2'de madencilik ve maden işletmeciliği alanında oluşabilen çevresel riskler, bu risklerden etkilenen alanlar (alıcı ortamlar) ve olası kirleticiler tanımlanmaktadır.

Maden cevherinin çıkarılması ve işlenmesi sürecinde en önemli sorunlardan birisi de alıcı ortamlara ağır metal karışmasıdır. Şirketlerin çevre etki değerlendirme raporları gözden geçirildiğinde elde edilmek istenen maden yanında başta arsenik olmak üzere kurşun, cıva, antimon, kobalt, çinko vb. metal ve metaloid bileşiklerinin de bulunduğu görülmektedir. Şekil-10'da görülen akış içinde alıcı ortamlara ulaşması ve buradan da insanlar ve diğer canlılar tarafından alınması söz konusudur. Sözü edilen ağır metallerin insan sağlığı üzerinde farklı organ ve dokularda kanser oluşumuna kadar giden çok ciddi etkileri bulunmaktadır.

Altın madeni işletmelerinde cevherden altının ayrıştırılmasında ister kapalı sistem isterse açık sistem (yığın liçi) uygulamalarında olsun sodyum si-

yanür kullanılmaktadır. Sodyum siyanür cevherin içinden mikron düzeyinde ölçülebilen büyüklükteki altını ayırırken aynı zamanda cevherin içindeki zararsız ağır metal bileşiklerini de parçalayıp zararlı element formuna dönüştürmekte ve altın karışımın içinden alındıktan sonra bunlar atık baraj gölünde depolanmaktadır.

Diğer yandan kimi maden cevheri çıkarılan alanlarında sülfütlü minerallerin bulunması nedeniyle asit-maden drenajı (asit-kaya drenajı) adı verilen bir olay gerçekleşmektedir. Bu süreçte sülfütlü minerallerin içindeki kükürt nemli ortamda bakteriyolojik katkılarla sülfrik asite dönüşerek pasa yığınları içindeki arsenik, kurşun, cıva, antimon, kobalt, çinko vb. metal ve metaloidlerin zararsız bileşik yapılarını bozarak zararlı element formuna dönüştürür (32). Yağmur suları ile pasa dağlarının yıkanması sonucunda, söz konusu metal ve metaloidler, üzerinde yığılı bulundukları toprağa ve bu toprak kitlelerinin içinde bulunan yeraltı su kaynaklarına (akifer) ulaşır kirletirler. Sonuçta bu suyu içmek ve kullanmak durumunda olan toplumlarda tüketilen suyun kirlilik düzeyine (alınan doz), bu suyun tüketilme süresine ve bu sürecin tekrarlanma sıklığına bağlı olarak artan oranda sağlık sorunlarının ortaya çıkması beklenir. Bireysel özellikler ise sonucun olumsuzluğunu artıran veya azaltan faktörler olarak rol oynarlar (Şekil-11).

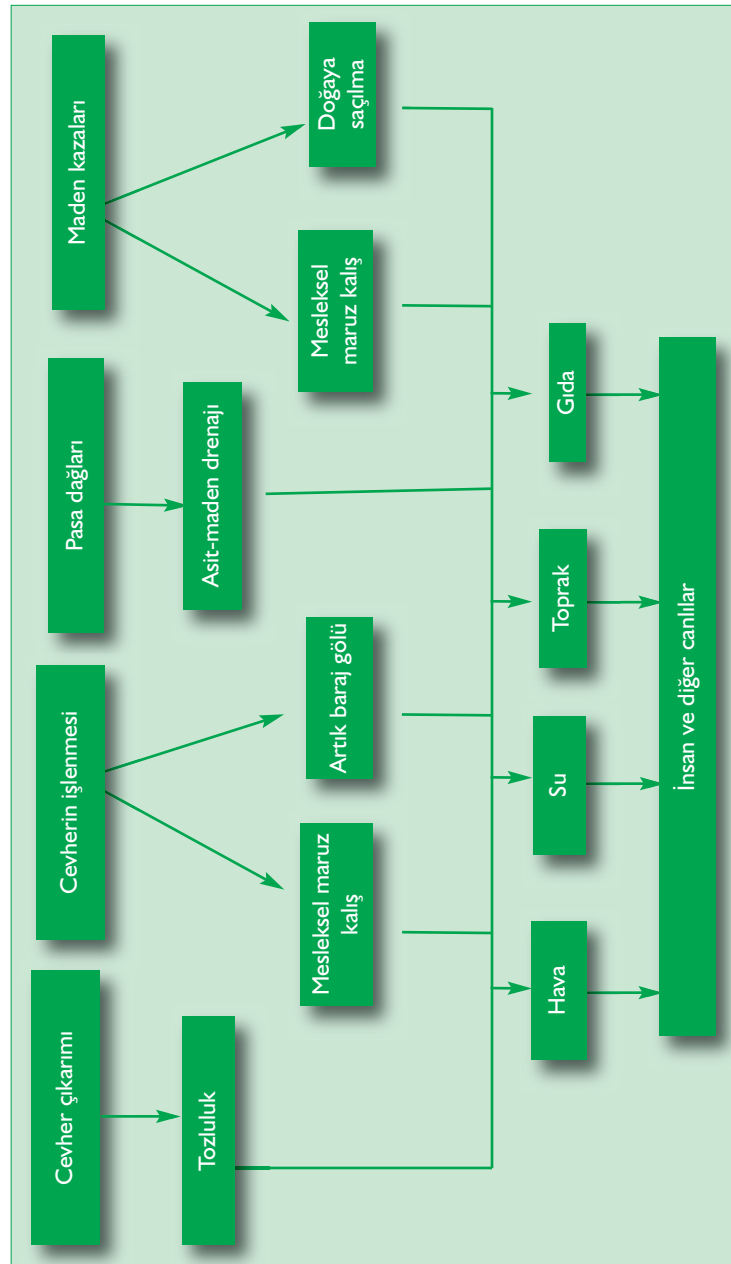
Madencilik ve maden işletmelerinden kaynaklanan çevre kirliliği tartışılırken kuşkusuz ilk akla

gelen arsenik olmaktadır. Arsenik bileşikleri yer kabuğunda oldukça yaygın bulunduğundan, madencilik etkinliklerinde çevreye yayılan atıklar içinde

başta gelmektedir. Yapılan araştırmalar arseniğin ciltte keratoz, renk değişikliği ve kanser; diyabet, özellikle alt ekstremitelerde periferik damar hastalığı (kılcal damar dolaşımını bozarak) ve buna bağlı olarak ayakta ülserasyon, self ampütasyon ve gangren; erken doğum, ölü doğum ve kendiliğinden düşük; farklı sistem ve organ kanserleri gibi sağlık sorunlarına neden olduğunu göstermektedir (33). Şekil 12'de doğal ve yapay kaynaklarından su ve gıdalara geçiş ve insanlar tarafından alındığında etkilenme ve toksisite yollarının neler olduğu ve nasıl sağlık

Tablo-2: Madencilik ve maden işletmeciliğinde oluşan riskler, etkilenen alanlar ve ilgili toksik bileşenler (31)

Risk	Etkilenen alan	İlgili toksik bileşenler
Atık baraj gölünün aşırı yüklenmesi	Yeraltı suları, yüzey suları, toprak	Su kirlenmecileri: - Olguların çoğunda radyonüklidler, çoğunlukla toryum ve uranyum - Ağır metaller, - Asitler - Floridler
Atık baraj gölünün kötü yapı nedeniyle çökmesi	Yeraltı suları, yüzey suları, toprak	
Atık baraj gölünün deprem nedeniyle çökmesi	Yeraltı suları, yüzey suları, toprak	
Boru sızıntısı	Yeraltı suları, yüzey suları, toprak	
Atık havuzunun tabanında sızdırmazlığın sağlanmaması	Yeraltı suları	
Atık kaya yığınlarının yağmura maruz kalması	Yeraltı suları, yüzey suları, toprak	
Atık kayalar ve pasa'dan toz çıkışı	Hava, toprak	
Madencilik girişimleri sonrasında alanda rehabilitasyon yapılmaması	Toprak kirlenmesi, uzun erimli toprak kirlenmesi	Hava kirlenmecileri: - Olguların çoğunda radyonüklidler, çoğunlukla toryum ve uranyum - Ağır metaller, - HF, HCl, SO ₂ vb.
Baca gazının filtre edilmemesi	Hava, toprak	
Atık su arıtılmasının olmayışı	Yüzey suları	



Şekil-10: Maden çıkarılması ve işlenmesi sürecinde ağır metal kirliliğinin oluşumu



sorunlarına yol açtığı görülmektedir (34). Bu etki-leşim sonucunda kanser gelişimi üzerine yapılmış çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalardan bazılarının özeti Tablo-3'de görülmektedir.

Yukarda da bahsedildiği gibi ülkemizde ilk gün-deme gelen ve ilk üretime başlayan Bergama-Ova-cık Altın Madeni işletmesinin etki alanında bulunan iki su kaynağı ve üç artezyen kuyusundan alınan örneklerde (örnekler yazarın da içinde ol-duğu bir ekip tarafından alınmış ve akredite bir la-boratuvarında analiz edilmiştir) yapılan arsenik analiz sonuçları Tablo-4'de görülmektedir. Verilerden an-

laşılacağı üzere, mevzuatta izin verilen limitin (10 $\mu\text{g/l}$) Ovacık köyü içme suyunda 25.2 katı, Sağancı köyü içme suyunda 23.8 kat, artezyen kuyularında ise 9.1 ile 13.3 kat arasında arsenik bulunmaktadır.

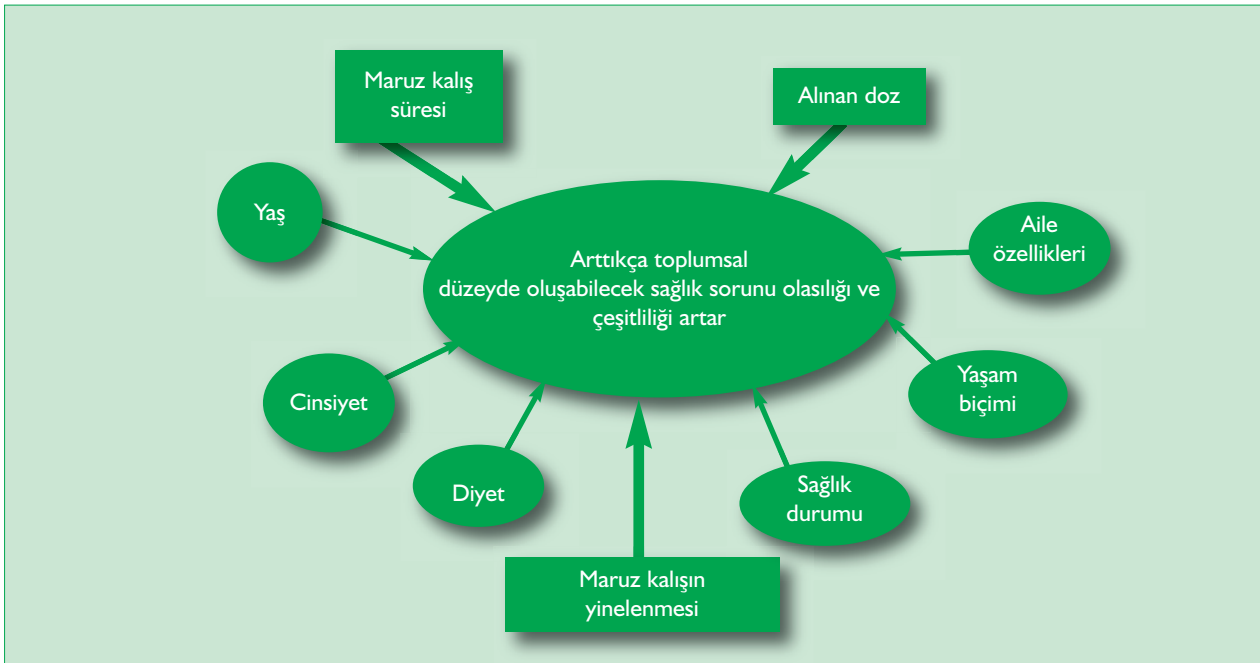
Madencilik ve maden işletmeciliği sürecinde or-taya çıkan arsenik dışındaki diğer ağır metal kirli-liklerine dair tek tek değerlendirme yer sorunu nedeniyle yapılmamıştır.

Küresel Isınma ve İklim Değişikliği

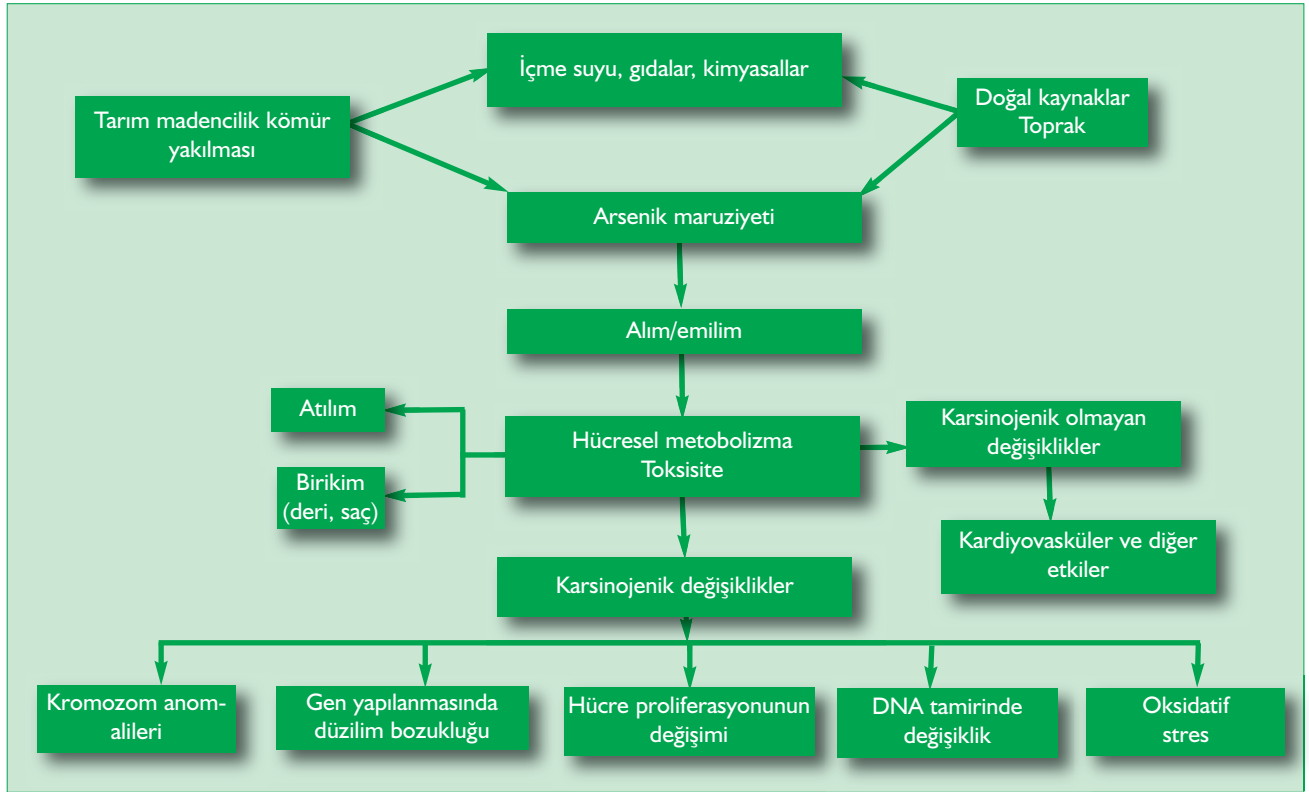
19. yüzyılda, endüstri çağının bir yan etkisi ola-rak endüstri tesisleri tarafından üretilen ve dünya

Tablo-3: Arsenik maruziyetinde kanser oluşumu üzerine yapılmış farklı araştırma sonuçlarının özeti (35)

Araştırma	Cilt	Mesane	Akciğer	Böbrek	Burun	Karaciğer	Prostat
Ekolojik araştırmalar							
Tseng et. Al 1968	X						
Wu et al. 1989	X	X	X	X	X	X	X
Chen and Wang 1990	X	X	X	X	X	X	X
Guo et al. 1997			X		X		
Hopenhayn Rich et al. 1996, 1998	X	X	X	X			
Smith et al. 1998	X	X	X	X		X	
Kohort araştırmaları							
Cuzick et al. 1992	X	X	X			X	
Tsuda et al. 1995			X	X			X
Chiou et al. 1995			X	X			
Olgu kontrol araştırmaları							
Bates et al.	X						



Şekil-11: İnsanın çevresel etkenlerden etkilenmesini değiştiren faktörler (33)



Şekil-12: İnsanlarda arsenik'e maruz kalış kaynakları ve değişik arsenik toksisitesi yolları (34)

atmosferinde biriken karbondioksit ve diğer sera gazlarının oluşturduğu sera etkisiyle kürenin sıcaklığını arttırdığı algısı üzerinden bir farkındalık gelişmeye başladı. 20. Yüzyılın ortalarından itibaren, insan etkinliklerinin bu gazların üretimini önemli miktarda artırdığı ve bu artışın küresel ısınmayı hızlandırdığı giderek açıklık kazanmaya başladı. Bugün bilim insanlarının hemen hemen tamamı, bu süreci durdurmamız gerektiği aksi halde giderek artan doğa tahribatı, ekolojik yıkımlar ve doğal afetlerin

oluşturduğu yıkımlar nedeniyle dünyada yaşamın değişeceği konusunda hemfikirler (36). Doğaldır ki bahsedilen bu değişimlerin kendi aralarında etkileşimleri ve sonuçta insan sağlığını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemeleri kaçınılmazdır (Şekil-13).

İklim değişikliğinin beklenen çıktılarından birisi de birçok bölgede yağışların azalmasıdır. Tablo-5'de yağış azalmasına bağlı görülecek kuraklığın tipleri, buna bağlı tanımları ve sağlık etkileri görülmektedir. Tablodan anlaşılabacağı üzere yeterli ve sağlıklı gıdaya ulaşamama nedeniyle beslenme bozukluklarının ve bu temel üzerinde gelişen enfeksiyon hastalıklarının artışı kaçınılmaz olacaktır.

Küresel ısınma sonucu gelişen iklim değişikliğine bağlı olarak özellikle 21. Yüzyıl'ın ikinci yarısında Kuzey Afrika İklim Kuşağı giderek ülkemiz ve aynı enlemlerde yer alan diğer ülkelerin günlük yaşamının bir parçası olacaktır. Bu değişime bağlı olarak da ülkemizin önemli bir bölümünün yavaş gelişen olağandışı durumlardan birisi olan çölleşmenin etkisi altında kalması beklenmektedir. (Şekil-14) Şimdiden öngörülen bu senaryoya yönelik etkin bilimsel önlemlerin alınması gereklidir.

Tablo-4: Bergama-Ovacık Altın Madeni çevresindeki su kaynaklarından 2004 yılında alınan örneklerde saptanın arsenik düzeyleri

Örnek su kaynağı	Arsenik konsantrasyonu (µg/l)
Ovacık köyü içme suyu (çeşme)	252
Sağancı Köyü içme suyu (kaynak)	238
Kavgalı I artezyen suyu	91
Kavgalı II artezyen suyu	120
Kavgalı III artezyen suyu	133

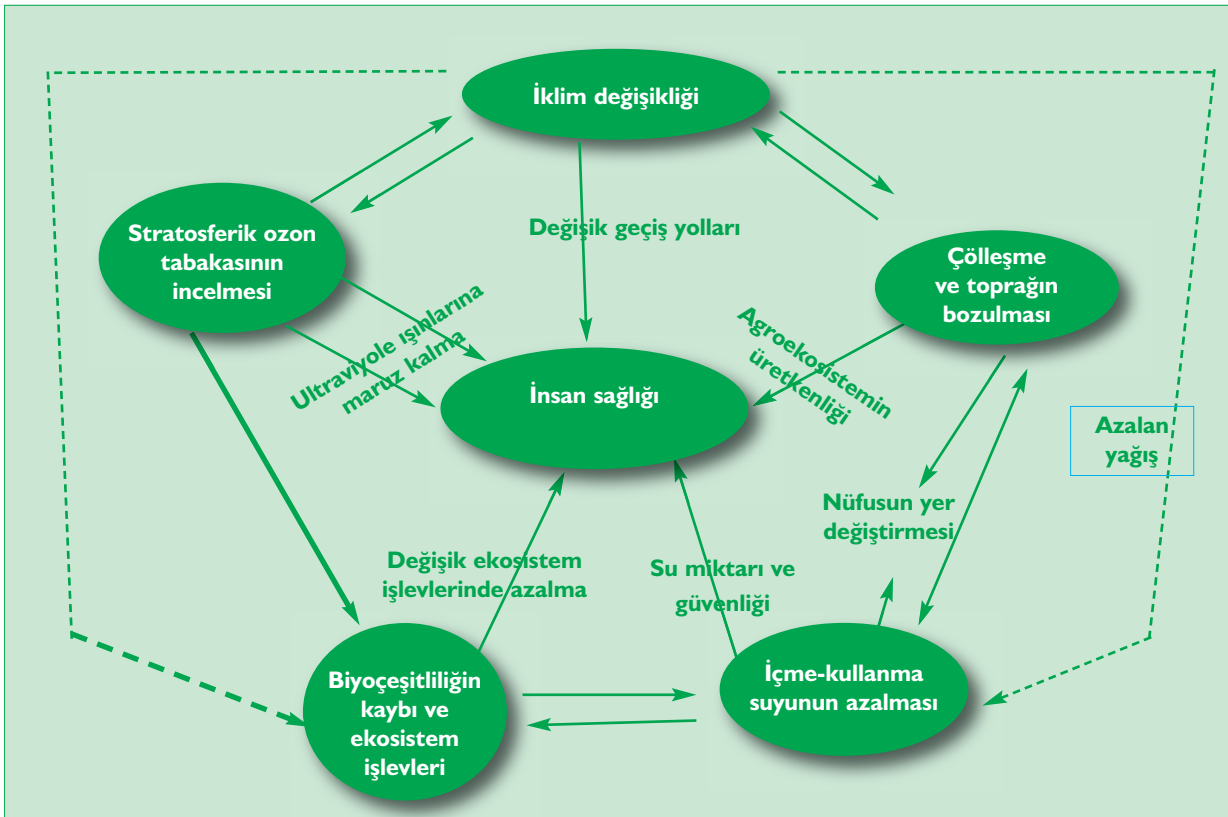


Dünya Sağlık Örgütü'nün tahminlerine göre 20. Yüzyılın son çeyreğinde atmosfer sıcaklığı ortalama 1°F artmış ve bu artış yıllık 160 000 kişinin ölümüne, 5,5 milyon sağlıklı yaşam yılının kaybına neden olmuştur. Bu değerlerin 2020 yılına gelindiğinde yaklaşık olarak ikiye katlanması yani 300 000 ölüme ve 11 milyon sağlıklı yaşam yılının kaybına ulaşması beklenmektedir (39).

Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin beklenen bir başka sonucu da buzulların hızla erimesine bağlı olarak denizlerin yükselmesidir. Denizlerin yükselecek karaları işgal etmesi ve beraberinde kuraklık ve çölleşme gibi küresel değişiklikler "iklim mültecileri" kavramını günlük literatürümüze sokmuştur. İklim mültecilerinin 2020 yılında 50 milyon 2050'de ise 200 milyon olması beklenmektedir (40).

Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılabilmesi için Kyoto Protokolü oluşturulmuş ve 2012 tarihinde sonlanması planlanmıştı, tabii ki sonrasında daha güçlü yeni bir düzenlemenin gelmesi koşulu ile. Ancak geline nokta pro-

tokolün tüm ülkeler tarafından imzalanması ve uygulanması sağlanamadığı gibi küresel sera gazı emisyonlarında kritik artışlar söz konusu olmuştur. 2010 yılında Cancun'da, 2011'de Durban'da 2012 yılında ise Doha'da yapılan toplantılarda Kyoto Protokolü'nün süresini uzatma, 2015 yılına kadar yeni bir protokol hazırlama ve yeni protokolü 2020 yılında yürürlüğe koyma kararları alınmıştır. Tüm bu toplantılar yapılırken Hükümetlerarası İklim Paneli (IPCC) 5. Raporunu yayınlayıp süreci tüm dehşetle ortaya koymuş ve çok acil önlem alınması gerektiğini, raporu politikacıların gözüne sokarak göstermeye çalışmıştır. Ancak vahşi kapitalizmin borazanlığını yapan gelişmiş ülke liderleri kürenin ortalama sıcaklığının 2 derece yükselmesinin neredeyse kesinleştiği bir ortamda üç maymunu oynamaya devam etmişler, bol bol konuşup, temennilerde bulunup, uygulamaya dair güçlü önlemler alınmasını engellemişlerdir. Böylece IPCC'nin öngördüğü 3-5 derecelik sıcaklık artışının önünü açmışlardır. Artık daha çok sel, daha çok



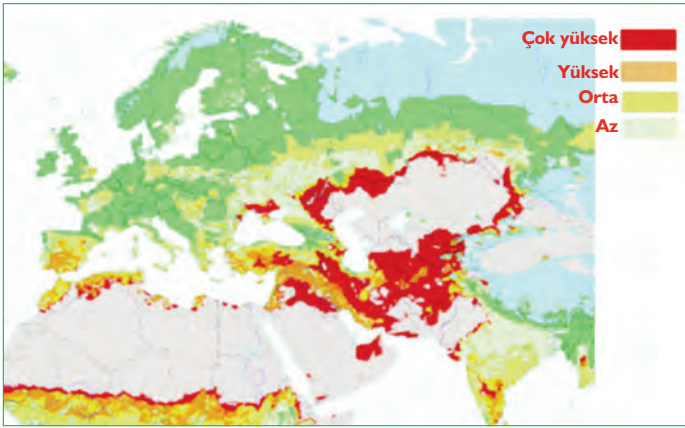
Şekil-13: İklim değişikliği ve büyük çevresel değişimler arasındaki ilişkiler ve insan sağlığına etkileri (37)

**Tablo-5: Ortalamanın altında yağış nedeniyle ortaya çıkabilecek sağlık etkilerinin mekanizması (38)**

Olay	Tip	Tanımlama	Sağlık etkileri
Kuraklık (susuzluk)	Meteorolojik	Buharlaştırmanın su emiliminden fazla olması / toprağın neminin azalması	Vektör sayısındaki değişimler, yeni duruma uyumu (eğer vektör kurumuş akarsu yatağında ürerse)
Kuraklık (susuzluk)	Tarımsal	Üretim azalmasına yol açacak düzeyde kuraklık	Diğer kaynaklardan gıda sağlanması (sosyoekonomik düzeyle ilintili)
Kuraklık (susuzluk)	Sosyal	Gıda sağlamada ve gelirinde azalma / su sağlamada ve kalitesinde azalma	Gıda yetersizliği, hastalıklar (malnutrisyon / enfeksiyon hastalığı riski) / su miktarı ve hijyeni eksikliğine bağlı enfeksiyon hastalıkları riskinde artış
Kuraklık (susuzluk)	Gıda yetersizliği / açlık / kuraklık	Gıda yetersizliğine bağlı ölümler	Açlıktan ölümler / malnutrisyon (enfeksiyon hastalıkları riskinde artış) / insanların yerinden olmasına bağlı sağlık sorunları

Tablo-6: Yıllara ve bölgelere göre doğal afetlerden etkilenen ve ölenlerin sayısı (43)

	1991-2000		2001-2010	
Bölgeler	Ölen	Etkilenen	Ölen	Etkilenen
Afrika	32 385	248 019 540	44 610	314 116 276
Amerika	77 943	50 605 918	257 220	84 958 500
Asya	789 216	2 036 599 311	863 279	2 268 069 884
Avrupa	35 787	52 229 067	146 506	8 043 218
Okyanusya	3 676	38 867 250	1 568	1 228 412
Dünya	939 007	2 426 321 086	1 313 183	2 676 416 290
Türkiye	20 876	5 307 989	2 879	751 394

**Şekil-14: Küresel ısınma ve iklim değişikliğine bağlı çölleşme riski haritası (28)**

fırtına, daha çok yükselen deniz seviyesi, daha çok kuraklık, özetle her tür olumsuzluğun daha çoğu için yollar açılmıştır.

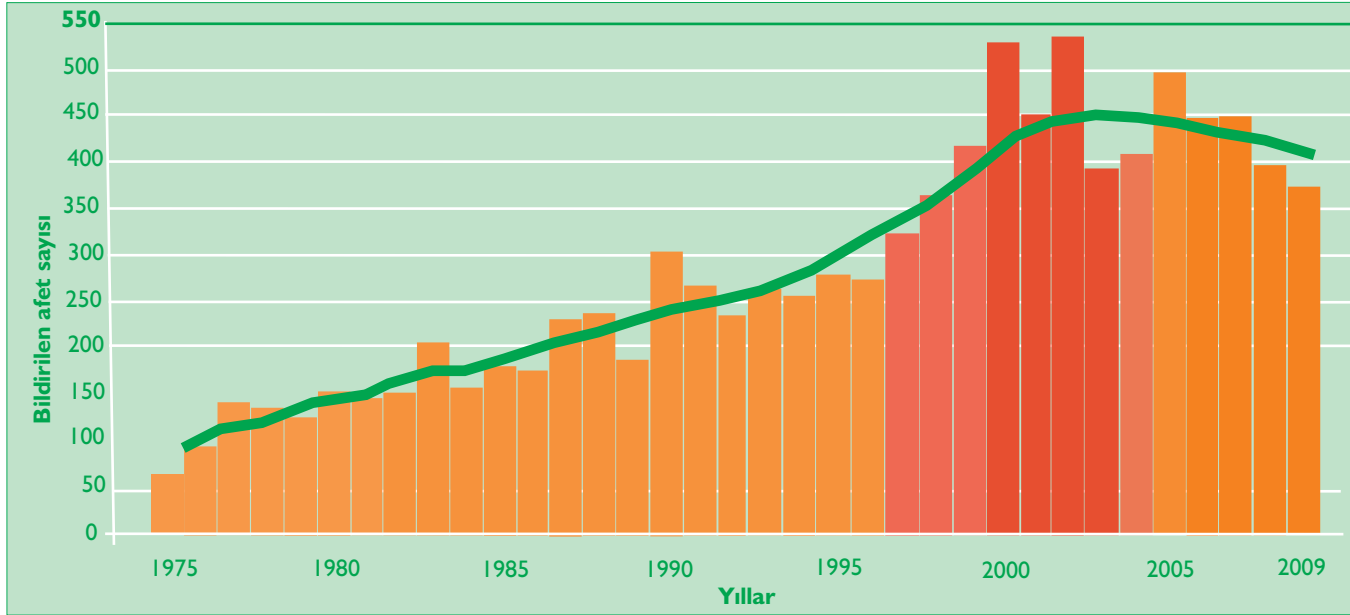
Çözüm yine dünya halklarının iradesine kalmıştır.

Olağandışı Durumlar

Olağandışı durum (ODD) “yaygın bir biçimde ortaya çıkan ve ağır hasar, yaralanma, can ve mal

kaybına yol açan, toplumun kendi olanaklarıyla baş edemeyeceği büyüklükte bir yıkıma neden olan, ulusal ve uluslararası yardımı gerektiren olay ya da durum” olarak tanımlanmaktadır (41). Bu tanıma uyan olaylar günümüzde giderek artmaktadır (Şekil-15)(42). Artan ODD’lar içinde depremleri saymazsak, kalanların neredeyse tamamını insan eliyle oluşan ODD’lar olarak niteleyebiliriz. Çünkü artan olaylara baktığımızda selleri, fırtınaları, aşırı hava olaylarını görebiliyoruz ve artık kaynaklar bunların küresel ısınma ve iklim değişikliğine bağlı olarak arttığını kabul etmektedir (43). Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli 5. Değerlendirme Raporu günümüzde küresel ısınma ve iklim değişikliğinin insan eliyle oluşturulduğu konusundaki yargıların kesinleştiğini ifade etmektedir. Bu yüzden doğal afet olarak kabul edilen selleri, fırtınaları, aşırı hava olaylarını insan eliyle oluşturulan afetler grubuna almakta bir sıkıntı olmayacaktır. Kürenin giderek ısınmasına koşut olarak ODD’larda Şekil-15’de görülen artış bu sav ile örtüşmektedir.

1980’li yıllarda dünyada olağandışı durumlardan etkilenen kişi sayısı 1 336 185 336, ölen sayısı ise



Şekil-15: Dünyada bildirilen afetlerin sayısal olarak yıllara göre dağılımı (42)

691 857 olarak rapor edilmiştir (44). İzleyen iki de-katta ise (Tablo-6) hem etkilenen hem de ölen sa-yısında artış olduğu gözlenmektedir.

Sonuç

Vahşi kapitalizmin dünyada ve ülkemizin her ya-nında sürdürdüğü çevreye yönelik saldırılar karşı-sında ortaya çıkan “yaşamı savunan” toplumsal direnişler bu anlamdaki umudumuz. Ülkeyi karış karış dolaşıp bu direnişlerin yanında saf tutan, bil-gisini, bilimsel araştırma sonuçlarını toplumla pay-laşıp onu uyaran, yeri geldiğinde onunla el ele tutuşup eylem yapan bilim insanlarımız umudumuz.

Bu umudun diri kalması, giderek güçlenmesi ve mücadelelerin olumlu çıktılarla sonuçlanması için doğanın bir parçası olduğumuza, doğaya hükmederek sağlıklı yaşamayacağımıza inanan ve doğayı tüm hırslarımızın gerçekleştirilmesinin bir aracı ola-rak görmeyen daha çok insana ihtiyacımız var.

Bir şeyi unutmamak gerekir. Anayasamız toplu-mun sağlığının korunmasını, sağlıklı bir çevrede ya-şamasını bir hak olarak tanımlamakta ve bu hakkı sağlamak üzere hükümetlere görev vermektedir. Geçmişteki ve günümüzdeki hükümetlerin eylem-lerine bu bağlamda baktığımızda Anayasal kuralları ihlal ettikleri görülmektedir. Bu nedenle politikacı-lara görevlerini hatırlatmak için sesimizi çok daha fazla yükseltmeye ihtiyacımız var.

En temel olan ise “vahşi kapitalizmin” hüküm sürdüğü bir dünyada doğanın korunmasının olası olmadığını bildiğimize göre bu düzeni değiştirmeye ihtiyacımız var.

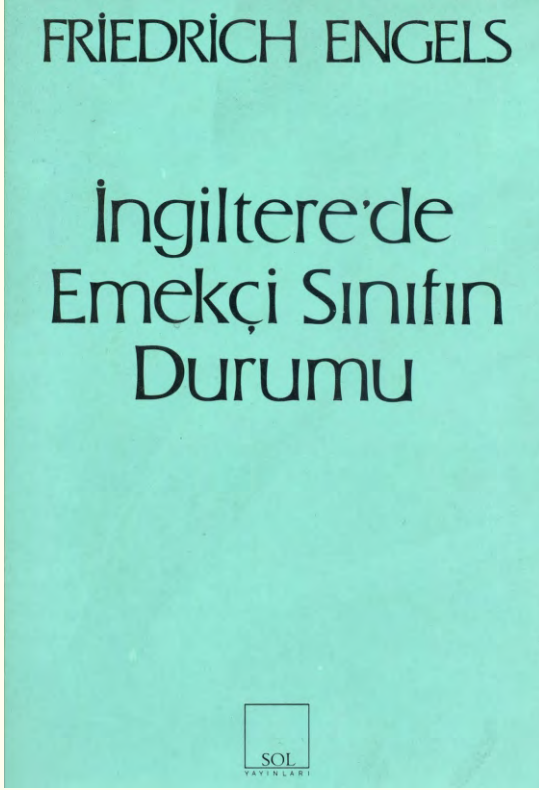
Kaynaklar

1. Foster JB. Savunmasız gezegen. Epos yayınları, İstanbul, 2008.
2. Akkurt Ö. Ekmeğini ve doğayı savunmak: HES karşıtı mücadeleler. http://www.academia.edu/3315681/Ekmeğini_ve_Dogayı_Savunmak_HES_Karsiti_Mucadeleler (2.10.2013).
3. Benlisoy S. Cancun'dan Gerze'ye iklim adaleti hareketi: Gerçekçi olma zamanı. Kolektif Dergisi, Sayı:8, Mayıs 2011.
4. Sustainable Development Network. Natural capital accounting. <http://go.worldbank.org/R0F611S5F0> (27.9.2013).
5. Demirel GN, Demirel T, Doğmuş OE, Duran M, Görgün T, Hünler K, Özbolat NK, Özbudun S, Orhangazi Ö, Yapıcı K. YDD Kısacında Çevre ve Kent, s.81-83, Ütopya Yayınevi, 1999.
6. Prüss-Üstün A, Corvalan C. Preventing Disease Through Healthy Environment. WHO, 2006.
7. McMichael AJ. Globalization, Climate Change, and Human Health. N Engl J Med 2013; 368:1335-1343.
8. Gushulak BD, Douglas W, MacPherson DW. The basic principles of migration health: Population mobility and gaps in disease prevalence. Emerging Themes in Epidemiology 2006, 3:3



9. WHO. Ecosystems and human well-being. 2005.
10. Türkiye Elektrik İletim A.Ş Genel Müdürlüğü. Türkiye Elektrik enerjisi 10 yıllık üretim kapasite projeksiyonu (2012-2021). Temmuz, 2012.
11. Türkiye'nin Enerji Görünümü. http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/4b6ed2d92f94790_ek.pdf (2.10.2013)
12. Dirty coal is hazardous to your health. <http://www.nrdc.org/health/effects/coal/coalhealth.pdf> (2.10.2013)
13. EPA. Coal. <http://www.epa.gov/cleanenergy/energy-and-you/affect/coal.html> (10.10.2013)
14. Uslu T. Türkiye'deki kömüre dayalı termik santraller, çevreyi olumsuz etkileyen faktörleri ve yarattığı çevre sorunları Mühendis ve Makina Derg., 378 : 22-28. 1991.
15. Tuna AL. Muğla Bölgesindeki Termik Santrallerden Kaynaklanan Kirlilik Üzerine Araştırmalar, Muğla Üniversitesi BAP, 2005.
16. TÜİK Haber Bülteni. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10732> (15.10.2013)
17. Curtis L, Rea W, Willis PS, Fenyves E, Pan Y., Advers health effects of outdoor air pollutants, Environment International, 32 (2006) 815–830 (sağlık etkileri)
18. Kilburn KH, Pulmonary responses to gases and particles ed. Maxcy-Rosenau-Last, Public Health and Preventive Medicine sf: 691-705, McGraw Hill New York, 2007.
19. Bickel P, Friedrich R. Externalities of energy, EU Books, 2005.
20. The hidden cost of fossil fuels. http://www.ucsusa.org/clean_energy/our-energy-choices/coal-and-other-fossil-fuels/the-hidden-cost-of-fossil.html (2.10.2013)
21. Health and Environment Alliance. Unpaid health bill. 2013.
22. CDC Weekly Report. Blood Mercury in Young Children and Childbearing. November, 5, 2004 /53(43); 1018.
23. Yeni Şafak Gazetesi. 2.8.2012
24. Ulusal Kanal <http://www.ulusalkanal.com.tr/yurt/koylulere-silahla-saldiran-hescileri-icisleri-mi-koruyor-h17675.html>
25. EMO. Doğu Karadeniz Bölgesi HES Teknik Gezisi Raporu. Ankara, 2011.
26. Türkiye'de HES'ler ve Senoz vadisindeki HES süreci gerçeği. http://senozderesi.com/haber_detay.asp?haberID=929 (2.10.2013).
27. Yeşil Gazete. Alakır vadisi HES projeleri. <http://www.yesilgazete.org/wp-content/uploads/2011/02/alakirharita.jpg>. (15.10.2013).
28. Weeks JL. Health hazards of mining and quarrying. ILO Safework Bookshelf. http://www.ilo.org/safework_bookshelf/english/content&nd=857170934 (21.04.2010)
29. Blodgett S. Environmental Impacts of Aggregate and Stone Mining New Mexico Case Study (Ed.David Chambers) Center for Science in Public Participation, January 2004
30. Environmental risks of mining. <http://web.mit.edu/12.000/www/m2016/finalwebsite/problems/mining.html> (15.10.2013).
31. Atabey E. Türkiye'de insan kaynaklı (antropojenik) unsurlar ve çevresel etkileri. MTA Yerbilimleri Kültür Serisi 7, Ankara 2010.
32. Toxicological Profile for Arsenic. U.S. Department of Health and Human Services, 2007.
33. Roy P, Saha A. Metabolism and toxicity of arsenic: A human carcinogen. Current Science, Vol. 82, No. 1, 10 January 2002
34. Arsenic in Drinking Water. National Research Council, Subcommittee on Arsenic in Drinking Water, p.85, 1999.
35. UN. Climate change. <http://www.un.org/en/globalissues/climatechange/> (1.11.2013)
36. Civilization and climate. <http://www.climate-change-knowledge.org/civilization.html> (1.11.2013)
37. McMichael AJ, Campbell-Lendrum DH, Corvalan CF, Ebi KL, Githeko A, Scheraga JD, Woodward A. Climate change and human health WHO, Geneva, 2003.
38. Desertification vulnerability. <http://mapsof.net/map/desertification-map#.UpPdfo5nWM> (2.11.2013)
39. Climate Institute. Human health. <http://www.climate.org/topics/health.html> (2.11.2013)
40. Jerneck M. Policy Responses to Climate Refugees: What Are Governments Doing? <http://www.climate.org/topics/environmental-security/climate-refugee-policy.html> (3.11.2013)
41. Karababa AO. "Olağandışı durumlarda sağlık hizmetleri: Sağlık çalışanının el kitabı" Türk Tabipleri Birliği yayını, Ankara, 2002.
42. Kolmannskog V. Climate change, disaster, displacement and migration: initial evidence from Africa. UNHCR, 2009.
43. Working Group I Contribution to The IPCC Fifth Assessment Report Climate Change 2013: The Physical Science Basis. <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg1/#.UpTJBeInXlc> (01.11.2013).
44. Asian Disaster Reduction Center. Natural Disaster Data Book 2011.●

KİTAP TANITIMI



İNGİLTERE'DE EMEKÇİ SINIFIN DURUMU

FRIEDRICH ENGELS

Markсист tarihçi E. Hobsbawm'ın doğru nitelemesiyle "Marksizmin embriyonu" olan bu kitap, 1845 yılında yayınlandı. Engels'in 21 ay bizzat İngiliz işçileriyle birlikte yaşayarak derlediği verilere ve o dönemde ulaşılabilecek diğer tüm kaynaklara dayanılarak hazırlanan kitap, bilimsel alan çalışmasının nasıl yapılması gerektiği konusunda da önemli bir model oluşturmaktadır.

Kitapta anlatılan İngiliz işçi sınıfının durumuna ilişkin gerçekler, Batı Avrupa koşullarında artık geçmişi temsil ediyor olsa da dünyanın geri kalanında hala güncelliğini korumaktadır. İşçi sağlığı ve güvenliği alanına sınıfsal bakışın ilk örneğini oluşturan kitap, emek yağmasını azami kar arayışının sonucu olarak ele almakta, bu nedenle yağmanın sermaye yetersizliğinden kaynaklanan geçici bir durum değil, sınıf mücadelesinin güçsüz olduğu koşullarda hortlayan kapitalizme içsel bir olgu olduğunu göstermektedir.

"Bir yandan sosyalist teorilere, öte yandan bunların haklılığına ilişkin yangılara sağlam bir temel sağlamak için, proletaryanın koşullarının bilgisi kesin bir zorunluluktur" diyen Engels, Marx ile henüz tanışmadan, bu kitapta, işçi sınıfının tarihsel misyonunu ortaya koymuş ve çözüm yolunu da göstermiştir; "saraylara savaş, kulübelere barış". (Tanıtım: Nuh ASLAN)

Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi (MSG), kendi disiplini ile ilgili olabilecek derlemeler, araştırmalar, literatür özetleri ve gündemi belirleyen olaylar ve tartışmalara ilişkin görüş ve değerlendirmeleri yayınlayan bilimsel bir dergidir. Türk Tabipleri Birliği tarafından yayımlanır.

MSG, ICMJE tarafından belirlenen standartları ve TTB Yayın Etiği Bildirgesi ilkelerini benimser. Ayrıntı için web sayfasına (<http://www.ttb.org.tr/MSG>) bakınız. MSG'de yazılar belirli başlıklarda yayımlanır (ayrıntı için; web sayfasına bakınız) ve web sayfası aracılığı ile gönderilir.

Başvurusu kabul edilen yayın türleri (ayrıntı için; web sayfasına bakınız):

- I. Özgün araştırma
- II. Araştırma raporu (ön rapor)
- III. Bakış /Görüş
- IV. Yorum
- V. Editöre mektup
- VI. İşyeri hekimleri ve işçi sağlığının diğer disiplinlerinden derlemeler
- VII. Diğer

Dergiye gönderilen yazılar öncelikle Editörler tarafından bir ön değerlendirmeye alınır. Bu ön değerlendirme sonrası Yayın Kurulu ve gerektiğinde Danışma Kurulu incelemesinden geçerek yazı hakkında karar verilir. Araştırmalar en az iki, ihtilaf durumunda üç hakeme gönderilir. Gelen görüşlere göre yayın kurulunda değerlendirme yapılır.

Yazım Kuralları:

Derginin yazı dili Türkçe'dir. Yazılar Türk Dil Kurumu tarafından belirlenen dil bilgisi ve yazım kurallarına uygun olmalıdır.

Yazı bölümleri:

Yazılar Windows tabanlı Microsoft Word programı ile her kenarından 3'er cm boşluk kalacak şekilde, 2 satır aralıklı olarak tüm bölümler dahil 15 sayfayı aşmayacak şekilde yazılmalıdır. Yazının sayfaları aşağıdaki bölümlere ayrılmalıdır.

I. Başlık sayfası: Bu sayfada yazının başlığı, yazarlar ve bağlı oldukları kurumlar, yazarların iletişim bilgileri (telefon numarası ve e-posta adresi) olmalıdır. Makalelerin hakemler tarafından tarafsız değerlendirmelerini sağlamak amacıyla makale metninde çalışmanın yapıldığı kurum veya çalışmayı yapan araştırmacıların kimliğinin bulunmamasına dikkat edilmelidir.

2. Özet sayfası: Bu sayfada araştırma makaleleri için sadece Türkçe ve İngilizce özet yer almalıdır. Araştırma makalesi olmayan yazılar için özete gerek yoktur.

Türkçe ve İngilizce özet: Özetlerden her biri 250 sözcüğü geçmemeli, açık ve anlaşılır biçimde çalışmayı özetlemelidir. Amaç, gerekçesi ve yöntem, bulgular, sonuç (title, purpose, material and method, results, conclusion) bölümlerine ayrılmış olmalıdır.

Anahtar sözcükler (key words): Türkçe ve İngilizce 2-5 kelime İndeks Medicus konu ve bölüm başlıklarına uygun olarak belirtilmelidir.

3. Metin sayfası: Özgün araştırmalar için yazıda şu bölümler bulunmalıdır: Giriş, Gereç ve Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuç ve Öneriler, Kaynaklar.

Kaynakların metin içinde gösterimi: Kaynaklar metin içinde kullanım sırasına göre numaralandırılmalı ve cümlelerin sonunda noktalama işaretinden sonra parantez içinde bu numara ile belirtilmelidir. Birden fazla kaynak belirtilecekse numaralar arasına virgül konmalıdır.

Kaynak listesi: Kaynaklar yazının sonunda teşekkür bölümünden sonra metindeki sıralamaya ve numaralandırılmaya uygun olarak yazılmalıdır. Kaynak yazımında aşağıda belirtilen gösterim kullanılmalıdır. Yazar sayısı 3'ten fazla ise ilk üç yazar yazıldıktan sonra "ve ark." kısaltması kullanılmalıdır. Dergi adları "İndeks Medicus"a göre kısaltılmalıdır.

Makale için; Güranlı GE, Müngen U, Akad M. "Construction equipment and motor vehicle related injuries on construction sites in Turkey" Industrial Health 2008;46(4):375-388.

Kitap için; Akkurt İ. "Mesleki Solunum Hastalıkları" Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara, 2007.

Kitap içinde bölüm gösterimi: Ünlütürk Ulutaş Ç. "Evin İçi İşyeri: Ev Hizmetleri, Ücretli Emek ve Göçmen Kadın Emegi" İçinde: S.Dedeoğlu ve M.Yaman Öztürk (Der). Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emegi. SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010.

İnternette kitap ve web sitesi: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. "Çalışma Hayatı İstatistikleri 2011" http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgeb/dosyalar/istatistikler/yabanciizn_2011 (15/3/2013)

4. Tablolar / Şekiller / Resimler / Grafikler sayfası

5. Çalışmanın ana hatları: Bu sayfada çalışma/yazı ile ilgili kilit noktalar vurgulanmalıdır. Bu bölüm beş cümleden fazla olmamalıdır.



türk tabipleri birliği

mesleki sağlık
ve
güvenlik dergisi

turkish journal of
occupational
health and
safety

- Meslek Hastalıkları Tanımı
- Meslek Hastalıkları Ekonomi Politikası
- Meslek Hastalıkları Tanı Sistemleri
- Yuvarlak Masa Tartışmaları



turkish medical association

ISSN 1302 - 48 - 41 - 10.1501/0000000000000000

51-52



turkish journal of
occupational
health and
safety

- Devlet Bütçesi
- Ulusal İstihdam Stratejisi
- Gezi Direnişi ve İşçi Sınıfı
- Maden Katliamları
- Maden Sektöründe İşçi Sağlığı ve Güvenliği

turkish medical association

ISSN 1302 - 48 - 41 - 10.1501/0000000000000000

49-50



turkish journal of
occupational
health and
safety

- İnşaatlarda İşçi Cinayetleri: Ölüm ve Yaralanma Analizleri
- İnşaat İşçilerinin Olmayan(!) Meslek Hastalıkları
- İnşaat İşkolunda Sendikasızlık ve Yeni Örgütlenme Arayışları
- İnşaat İşçilerinin Fikri Mücadeleleri ve Gelecek Hedefleri
- Risk Analizine Eleştirel Bakış



48



turkish journal of
occupational
health and
safety

- İnşaat İşkolu ve Düşme Tehlikesi Olan İşler
- İstihdam Yapısı ve Emek Rejimi
- Kentsel Mekanın Yeniden Üretimi
- İnşaatlarda İşçi Olmak
- İşçilerin Nörolojik İzlemi ve Eğitimi

turkish medical association

ISSN 1302 - 48 - 41 - 10.1501/0000000000000000

47

EMEK-GÜCÜ
KÂR

P-M-P'(P+ΔP)
ARTI-DEĞER

P-M...R...M'-P'(P+ΔP)
İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞÇİ CİNAYETLERİ